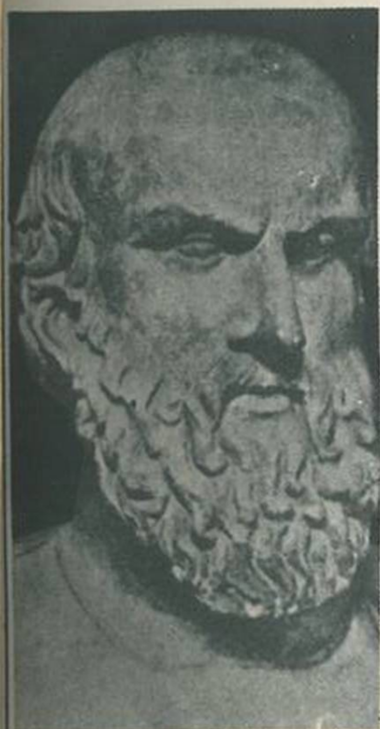
ESCHIL

Orestia

Editura Univers

clu

Clasicii

Literaturii Universale

Coperta colecției de *Vasile Socoliuc*

ESCHIL (bust)
ORESTE ȘI PYLADE (frescă de la Herculanum)

Tălmăcirea acestei trilogii are la bază textul grec al ediției:
ESCHYLE, Tome II, *Agamemnon, Les Choéphores, Les Euménides*, Texte établi et traduit par Paul Mazon, Collection des Universités de France, Société d'édition „Les belles lettres", Paris, 1961.

Eschil

ORESTIA

Traducere, prefață și note de
ALEXANDRU MIRAN

București — 1979

Editura Univers

Prefață

A suferi spre a-nțelege.

Eschil, *Agamemnon*

Din continentul de odinioară al tragediei attice, după cutremure și repetate prăbușiri, a supraviețuit doar un arhipelag muntos, numai ostroave și sfărîmături de ostroave, înconjurate de vinete valuri. Iar dintre toate, cel mai înalt și mai abrupt — misterios este, fără îndoială, piscul întreit al *Orestiei*, singura trilogie păstrată, din sutele cîte vor fi fost compuse în secolul al cincilea, de aur, al Atenei.

Orestia lui Eschil, reprezentată în primăvara anului 458, aparține monumentelor poetice de care exegetul este dator să se apropie cu neliniște sfioasă și cu smerenie, după ce s-a lepădat de orice vanitate și de orgoliul originalității cu orice preț. Cu atît mai mult alcătuitorul acestor rînduri: el este numai servul și închinătorul textului, numai tălmăcitorul care, după o îndelungată confluență cu opera eschiliană, va încerca să urmeze calea și semnificațiile ce par să i le ofere însuși textul.

Într-adevăr, mai mult decît alte construcții tragice, *Orestia*, adică drama depănînd întîmplările lui Oreste, pare să semnifice însăși calea accidentată a sufletului omenesc, prin suferință către mîntuire.

Acest itinerar, cu alunecări și cu suișuri adeseori nevăzute și cu terase suspendate, nu poate fi cuprins dintr-o dată ci numai treptat, integrarea lui într-un parcurs spiritual fiind de fapt o formă de asceză.

Nu trebuie uitat un amănunt biografic, vrednic de luat în seamă de la început: acela că Eschil a fost un practicant al misteriilor de la Eleusis.

Pe prima treaptă a înțelegerii se cuvin să se afle, fără îndoială, faptele și întîmplările, cărora oamenii sau zeii cu măști de teatru le sunt agenți sau victime. Sub coaja lor subțire de alcătuiri individuale, se deslușesc, la o privire mai adîncă, arhetipurile, profilurile mitice sau ideale.

Tragedie grea de presimțiri întunecate și de spaimă crescîndă, *Agamemnon* începe turbure chiar în noaptea de pe urmă a războiului troian. Basileul Agamemnon, amiralul flotei atacante, lipsește din Argos de un deceniu, la fel ca toți luptătorii „infanteriei marine" aheene, pe care îi comandă. În vremea aceasta, acasă, Clitemnestra și-a luat amant cu sînge regesc în persoana lui Egist și a pus la cale, fără să uite nici un amănunt, scenariul uzurpării. Vestea biruinței la Troia, trimisă prin semnale de foc din insulă în insulă, din vîrf în vîrf de munte, trece fulgerător din Asia în Europa, la Argos.

Șirul întîmplărilor se urmează rapid, timpul și distanțele sunt spulberate: autorul nu avea nici o prejudecată privitor la normele unităților aristotelice de mai tîrziu. Un crainic al armatei, gîfîind, descrie în roșu, violet și negru chinurile asediatorilor, excesele izbîndei și naufragiul pe drumul de întoarcere.

Sosirea lui Agamemnon, în al cărui cortegiu se află prorocița Casandra, este solemnă si fastuoasă. El se înfățișează spectatorilor doar într-o singură scenă, aceea a covorului de purpură, și totuși tragedia îi poartă numele. Cei care îl întîmpină știu că i-a nemulțumit pe zei, purtîndu-se violent și fără moderație. Cuvintele sale, în pofida pietății principiale, laudă peste măsură victoria și distrugerile săvîrșite. Cînd Clitemnestra îi așterne „un drum de purpură", el șovăie să-l atingă cu picioarele, dar pînă la urmă îl străbate. Gestul acesta trădează natura basileului, constituind imaginea vizibilă și spectaculară a nesăbuinței sale, din care au izvorît atîtea greșeli și crime. Covorul are însăși culoarea sîngelui ce urmează a fi deșertat.

Casandra, sub jugul puterii profetice, aduce în prezent trecutul și viitorul, dezvăluie întîmplări monstruoase de demult și catastrofe ce amenință să vină, fiind conștientă că intră, prin poarta palatului Atrizilor, de-a dreptul în Hades.

Într-asta răsună dinăuntru urletul de moarte al eroului, răpus cu securea de însăși soția sa în baia primenirii celei dintîi, după zece ani de înstrăinare. Alături de el, piere ucisă de aceeași mînă și Casandra.

Zadarnic se zbuciumă Corul, ursita basileului s-a consumat. Bătrînii cetății se mulțumesc să-l plîngă într-un bocet amplu, rostogolit, și s-o înfrunte, dar numai cu ascuțișul cuvintelor, pe Clitemnestra. Apariția lui Egist, la dreapta reginei,

și explicațiile lui sălbatice, adevărată apologie a crimei, fac să se încheie piesa în teroare, întuneric și pîngărire.

Hoeforele, adică *Purtătoarele de prinoase*, reprezintă momentul reabilitării numelui mînjit și a slavei lui Agamemnon, prin acțiunea fiului său, obligat de o rînduială străveche să spele crima prin crimă.

Au trecut cîțiva ani de la ultima filă a războiului. La Argos domnesc tiranic uzurpatorii, în timp ce urmașii legitimi se află unul în exil, Oreste, iar cealaltă, Electra, supravegheată în condiție servilă.

Dar moștenitorul surghiunit se întoarce în țară, se oprește la mormîntul tatălui asasinat și îi închină cuvenita jertfă rituală. Aici își întîlnește sora îmbrăcată în veșmînt de doliu, frații se recunosc și împreună intonează un *threnos* prelung întru odihna sufletului zbuciumat al fostului rege, apoi, cerșindu-i ajutorul, pun la cale răzbunarea.

Oreste, deghizat în călător străin și primit ca oaspe la palat, îl atrage în capcană pe Egist și îl suprimă. Clitemnestra, într-o confruntare patetică, îi cere fiului răzbunător să o cruțe. Poetul l-a făcut pe acesta să împietrească o clipă de groază, cu sabia ridicată, tocmai cînd era gata să lovească, dar, îmboldit de Pylade — personajul unei singure replici — care îi aduce aminte de comandamentele suverane ale lui Apolo, își tîrăște mama în casă și o ucide. Ca pretutindeni în teatrul lui Eschil, duhul unui zeu emană din umbră porunci ascultate orbește. „Mai bine să te dușmănească toată omenirea decît zeii!" spune Pylade.

Corul izbucnește într-un imn de bucurie barbară la prăbușirea celor doi tirani. Dar din adîncurile palatului, cu pași nesiguri, iese ucigașul înspăimîntat de crimă, și, în cuvinte sacadate, caută în zadar să demonstreze că a omorît în numele dreptății divine. El știe că paricidul a dezlănțuit, ineluctabil, mecanismul propriei sale urmăriri. Asmuțite de sîngele deșertat al mamei, se iscă Eriniile, duhurile răzbunării necruțătoare, care îl gonesc în exil, ca să-l tortureze pînă la nebunie și moarte.

Eumenidele este drama patimilor și absolvirii lui Oreste, precum și a preschimbării Eriniilor din principii justițiare implacabile în voitoare de bine pentru oameni *(eumenidai)*. În această parte a trilogiei, toate persoanele, cu excepția fiului

Clitemnestrei, sunt fie zei (Apolo, Hermes, Atena, Corul Eriniilor), fie grele de încărcătură sacră (Pythia, Alaiul).

Acțiunea nu se mai desfășoară în cetatea vulturească, Argos, ci în locuri scăldate de lumină spirituală: mai întîi la Delfi, unde preuteasa Pythia trasează în stihuri liturgice istoricul mitic al faimosului așezămînt oracular, apoi la Atena.

De la săvîrșirea paricidului, Oreste a fost gonit și chinuit fără încetare de zeitățile răzbunării, a fost alungat în numeroase țări și tărîmuri, peste uscat și peste mare, pînă și-a aflat adăpost în lăcașul profetic al lui Apolo.

Acolo, zeul potolește pentru o clipă urmăritoarele, adormindu-le, și îi redă ucigașului nădejdea salvării.

În somnul Eriniilor, care simbolizează parcă inconștientul colectiv, se iscă Umbra Clitemnestrei, însîngerată și nealinată cît timp odrasla-i ticăloasă mai întîrzie printre cei vii. Trezite de aburii sulfuroși ai cuvintelor sale, Eriniile pornesc năprasnice în căutarea fugarului, adulmecîndu-i urmele ca o haită de copoi, îl înconjură, urlînd, cu hora lor sinistră și se pregătesc să-l înlănțuie pînă la delir și pieire.

Dar Pallas-Atena, puterea olimpiană, frînează dansul lor devastator, își întinde egida ocrotitoare peste suplicant și propune dezlegarea cazului printr-o hotărîre judecătorească. În scopul acesta înființează tribunalul Areopagului, alcătuit din bărbați cu sufletul nepîngărit, avînd menirea să decidă în crimele însoțite de vărsare de sînge.

Procesul lui Oreste, atît de potrivit cu gustul grecesc, se desfășoară pe două planuri, cel uman și cel divin: de o parte se află împricinatul, însoțit de avocatul său, Apolo, de cealaltă acuzarea, adică Eriniile; Pallas-Atena conduce dezbaterea, asemeni unui magistrat, iar cetățenii, adevărată curte cu juri, ascultă muți și hotărăsc prin vot secret. Încordarea este înaltă, părțile se ciocnesc pătimaș, se aduc argumente specioase, se pun în cumpănă principii de drept. Oreste nu întrunește decît jumătate din voturi, dar obține o decizie de nevinovăție, prin grija zeiței, care legiferează totodată și un amănunt de procedură.

Eriniile, a căror prezență misterioasă în lume conferă suferinței omenești un caracter de necesitate, adînc nemulțumite de hotărîrea instanței, se pregătesc să-și abată mînia asupra cetății și s-o pustiască printr-o revărsare de calamități. Fecioara Pallas, întruchiparea judecății pure, le înfruntă cu arma dulce

a persuasiunii, le stăvilește violența și le îmblînzește pas cu pas, transformîndu-le pînă la urmă în puteri binevoitoare, apotropaice pentru pămîntul și oamenii orașului. Mai mult, metamorfozate în Eumenide, ele vor locui în viitor la Atena, într-un templu subteran și vor fi obiectul unui cult particular din partea cetății.

Trilogia se încheie în lumini de pace și cu un cortegiu ritual, care însoțește Eumenidele pe o cale sacră la sălașul lor cel hărăzit pentru eternitate.

Acestea sunt, redate în cîteva crochiuri, faptele și întîmplările *Orestiei*, dar, pe lîngă frumusețea lor mitologică și verosimilitatea lor omenească, trebuie avut în vedere nivelul cauzalităților și motivațiilor personajelor.

Astfel, Agamemnon aparține unui neam orgolios, violent și blestemat, în care tentația crimei se transmite ca o trăsătură ereditară de-a lungul mai multor generații: Tantal→Pelops→Pelopizii (Atreu, Thyestes)→Atrizii (Agamemnon, Menelaos). Despre nelegiuirile înaintașilor vorbește de repetate ori textul, iar unele precizări în sensul acesta le aduc și notele.

Deasemenea, Tyndaridele făceau parte din stirpea femeilor fatale, una fiind Helena, pretextul superb al atîtor nenorociri în timpul războiului troian și după aceea, iar cealaltă Clitemnestra.

Din contopirea acestor două linii genealogice încărcate au rezultat Oreste și Electra.

Dar, pe lîngă fatalitatea genetică, intră în joc diferite dispoziții și argumente psihologice, în stare să lumineze comportamentul eroilor.

Agamemnon, basileul unui stat războinic, investit și cu puterea de comandant suprem al armatelor navale la Troia, era firesc să așeze interesele comunității aheilor înaintea îndatoririlor și sentimentelor familiale. De aceea și-a sacrificat fiica, pe Ifigenia, la Aulis. De aceea atitudinea lui măreață, necruțătoare, și de aceea, după zece ani petrecuți în Asia, trăsăturile sale de despot oriental: iubirea fastului, poligamia.

Clitemnestrei, pe de altă parte, rănită prin jertfirea Ifigeniei în dragostea-i maternă, despărțită de bărbat, aproape părăsită, cum sunt femeile într-un război de durată, cu siguranță și geloasă din pricina isprăvilor erotice ale lui Agamemnon, nu i-a fost greu să se lase sedusă de Egist. Iar legătura lor îndelungată nu putea fi permanentizată, în vremea

aceea de autoritate patriarhală, decît prin înlăturarea fizică a soțului.

Egist, fecior al lui Thyestes și ca atare pretendent la tronul de Argos, a împlinit îndatoririle unei vendete de familie, cînd a cucerit-o pe nevasta vărului său și a urzit complotul criminal. Pe lîngă aceasta, e fără îndoială că regina, fiica preafrumoasei Leda, de care s-a îndrăgostit odinioară însuși Zeus, și sora Helenei din Troia, era înzestrată și ea cu ceea ce se cheamă farmec feminin.

Destinul lui Oreste împletește și mai multe întunecate fire. Crescut în umbra gineceului și lipsit din cruda copilărie de prezența imediată a tatălui, el s-a identificat, de la distanță, cu un Agamemnon uriaș, intrat încă din timpul vieții în legendă. Neavînd prilejul să-i cunoască defectele ci doar calitățile reale sau imaginare, Oreste va fi auzit urletul de moarte al basileului, răpus în baie, după care a fost trimis degrabă în exil. Acolo și-a petrecut adolescența inflamat de gîndul răzbunării și recuceririi tronului părintesc. La vîrsta tinereții, cînd alți eroi săvîrșiseră isprăvi și munci faimoase în slujba omenirii sau pur și simplu gratuite, lui Oreste i-a fost dat să se distingă doar printr-o crimă odioasă. De fapt, începînd cu generația lui — a celor de după războiul troian — se petrece căderea eroului din *mythos* în istorie. Trăsăturile sale sunt numai omenești, prea omenești : amestec de fanatism pentru memoria paternă, nehotărîre — ezită să-și omoare mama — și nevroză. Eschil a creat modelul lui Hamlet, pînă la detalii.

După împlinirea misiunii sale respingătoare și stîrnirea împotriva lui a Eriniilor, slăbiciunea sa devine și mai vădită : nu caută să-și înfrunte vrăjmașele, ci fuge, se lasă urmărit, se ascunde, cerșește adăpost din templu în templu, se supune, umil, judecății unui tribunal. Cîtă deosebire, cît contrast, față de grandoarea și intemperanța unui Prometeu ! În această parte a trilogiei, Oreste este un erou patetic, neeroic, aproape „în zdrențe", cum vor fi mai tîrziu multe din măștile teatrului lui Euripide.

La fel, Electra întrunește unele însușiri oresteice, desigur în versiune femenină : resentimentul față de uzurpatorii care au înrobit-o, mîndria princiară, cultul idealizat al tatălui, ura materoctonă. Ea nu are totuși în *Hoeforele* caracterul aproape viril pe care îl va dobîndi în *Electra* lui Sofocle.

De pe o altă treaptă de înțelegere a *Orestiei*, se deschide dintr-odată o perspectivă nouă de resorturi și de argumente dramatice, zona ideilor generale: juridice, morale, religioase. Adeseori eroii o invocă fierbinte pe Dike, dreptatea personificată, cea care ține cumpăna judecăților, dar artibutele zeiței sunt mai degrabă confuze. Ceeace apare însă deosebit de limpede, constituind totodată valoarea exemplară a concepției eschiliene, este confruntarea, de-a lungul trilogiei, a două forme de justiție, una elementară, intransigentă, oarbă și cealaltă — victorioasă pînă la urmă — mai suplă, decurgînd din principii mai generoase și ținînd seama de condiții, adică reprezentînd un început de jurisprudență.

Cea dintîi poate fi exprimată, în esența ei, prin legea talionului, aflată la temelia societăților arhaice și conform căreia, în cîmpul penal totul se desfășoară după mecanismul grosolan al despăgubirii: ochi pentru ochi, sînge pentru sînge, viață pentru viață. Urmăritorii legiuiți sunt rudele cele mai apropiate ale victimei, pedepsirea vinovatului reprezentînd o îndatorire urgentă și sacră pentru familie. Porunca talionului întreținea un lanț nesfîrșit de vendete, turburînd așezarea comunității umane. Iată o teribilă înlănțuire: Atreu i-a masacrat pe fiii lui Thyestes și i-a servit acestuia, gătiți, la un ospăț, apoi și-a exilat fratele; Egist, progenitura lui Thyestes l-a ucis, în generația următoare, pe Atridul Agamemnon, prin mîna soției sale Clitemnestra; în a treia generație, Oreste a răzbunat moartea părintelui său, omorîndu-i pe Egist și pe Clitemnestra. În momentul acesta, cum ultimii doi nu aveau succesori și cum paricidul era considerat cea mai abominabilă crimă, se ridică Eriniile, emanațiile răzbunării primordiale, să-l pedepsească, după aceeași lege, așadar cu aceeași osîndă, pe făptaș. Ceata dezlănțuită a duhurilor justițiare nu acceptă vreun alt fel de sacrificiu expiator, adică subterfugiul absolvirii victimei umane prin jertfirea unor animale. Oreste trebuie să plătească pentru fărădelege cu viața lui.

Aici se impune însă a doua formă de justiție, neîndoielnic superioară, întruchipată de instanța penală a Areopagului: în loc de răfuială în cadru gentilic—înfățișare înaintea unui tribunal alcătuit din oameni din afară, virtuoși, în loc de goană disperată—dezbatere, în loc de patimă—luciditate și clemență, în loc de nimicire fizică—posibilitate de scăpare.

Distanța este enormă între execuția sumară preconizată de Erinii și verdictul colectiv de achitare rostit de tribunalul incoruptibil al Atenei.

Dar omul, în viziunea lui Eschil, are nebănuite legături și obligații morale, nu numai față de semeni, familie și cetate, ci și față de ordinea cosmică și față de ansamblul puterilor supranaturale. Întregul lumii văzute și nevăzute e străbătut de influențe reciproce, de acțiuni și reacțiuni, de fluxuri și refluxuri, care îi conferă frumoasa ordine aparentă și măsura. Pentru autorul *Orestiei* noima de căpetenie, în plan moral, dată spre a fi slujită de oameni și de zei, este păstrarea măsurii, acel „nimic prea mult" asupra căruia au stăruit înțelepții și filozofii elini.

Principiul etic al păstrării „măsurii" este de fapt o variantă a doctrinei renunțării, este o invitare perpetuă la lepădarea de sine, la frîngerea egoismului feroce, singura atitudine spirituală în stare să garanteze pacea între oameni. Orice depășire a măsurii — în tărîm material sau moral — reprezintă un atentat, o provocare, o jignire — *hybris* — adusă ordinei universale și are drept urmare o replică, o lovitură în sens contrar. În panteonul grec, stihia care veghează la menținerea acestei dialectici complicate și-a găsit personificarea în Nemesis.

Puterea, renumele, bogăția, prosperitatea, ambiția, ura, poftele, lăcomia, orgoliul, etc., cînd devin nemăsurate, toate sunt înregistrate ca *hybris* și sunt pedepsite prin amare suferințe fizice și sufletești, mergînd pînă la cele supreme, inclusiv pierderea vieții.

Mai mult, chiar abundența unor însușiri involuntare, cum ar fi sănătatea sau frumusețea, solicită brațul necruțătoarei Nemesis.

Vecină cu Nemesis și cu *hybris* este la Eschil noțiunea de Moira, adică partea existențială a fiecărui om, datul fiecăruia, ursita. Forță uriașă, obscură și inexorabilă, proslăvită uneori ca de o seamă cu însuși Zeus, Moira structurează și îngrădește ființa și petrecerea umană. Nimic, nici binele, nici răul, nu se desfășoară fără știrea sa și în afara logicii sale misterioase. Omul nu acționează, ci este acționat. Și atunci, oare mai poate să fie făcut cineva responsabil de *hybris*? Cît sunt de strîmte limitele între care se poate mișca efortul etic al individului? Ce înseamnă în fapt respectarea măsurii? Gînditorul nu amă-

nunţeşte, ci lasă noţiunile să se topească în văzduhul poeziei. Totuşi, nu se întîlneşte la Eschil o strictă afirmare a predestinării, aşa cum aceasta e cuprinsă de pildă în teologia islamică. Moira, capricioasă, pare să îngăduie uneori porţi de scăpare pentru afirmarea libertăţilor omeneşti. Existenţa sistemului său de oprelişti nu îngăduie să se vorbească despre vină şi păcat în sens creştin, dar nici nu înlătură cu totul exercitarea responsabilităţii morale. Alteori însă, tocmai încercarea de înfrîngere a Moirei personale este recepţionată ca o manifestare de orgoliu şi, ca atare, reprimată.

Prototipul eroului tragic vinovat de hybris este basileul Agamemnon ; ereditatea, caracterul şi răscrucile l-au adus de multe ori să treacă dincolo de dreapta măsură. Era bogat, nesătul de putere, despotic, iritabil, iubitor de fast. El nu a pregetat să-şi sacrifice fiica, pe Ifigenia, pentru a dobîndi vînt prielnic navigaţiei spre Asia, a prelungit asediul Troiei vreme de zece ani, izvor de chinuri nesfîrşite şi pentru atacanţi şi pentru apărători, a zdrobit cu cruzime cetatea învinsă, neîndurător şi faţă de oameni şi faţă de zeii duşmanilor, a primit, la întoarcerea în Argos, să fie întîmpinat cu onoruri divine. De aceea, în perspectiva moralei lui Eschil, prăbuşirea lui a fost atît de cumplită.

La fel, Clitemnestra s-a făcut vinovată de provocare cînd şi-a luat amant în persoana inamicului de moarte al soţului său şi cînd l-a ucis pe acesta din urmă cu propria-i mînă. De aceea sfîrşitul ei nu putea să fie altfel decît tragic.

Pînă şi Casandra, aparent ucisă ca victimă inocentă, s-a împărtăşit din soarta comună a Priamizilor, care au spart măsura prin fabuloasa lor opulenţă şi prosperitate. Pe lîngă aceasta, ea însăşi i-a greşit lui Apolo, de la care deţinea darul profetic, şi căruia, deşi nu s-ar fi cuvenit, i-a refuzat iubirea. De aceea a fost pedepsită să nu fie luate în seamă prorocirile sale, şi, drept urmare, să piară.

În privinţa lui Oreste anomalia etică i-a fost una singură : matricidul. Consecinţa trebuia să fie deasemenea una singură : nimicirea făptaşului şi această misiune revenea Eriniilor. A fost nevoie să intervină puteri spirituale superioare, respectiv Apolo şi Atena, care, în numele lui Zeus, să oprească executarea sentinţei. De ce această excepţie ? Poate pentru că îndelunga suferinţă a lui Oreste a fost mai înspăimîntătoare decît însăşi moartea, ea putînd fi interpretată ca un nesfîrşit sacrificiu ex-

piator lăuntric. Poate pentru că venise, în fine, clipa să fie pusă în valoare suferința, să-i fie divulgat rostul său soteriologic, într-o lume asuprită de o dialectică rece, crudă, inexorabilă. Poate că, a vrut să arate Eschil, sufletul și împlinirile omului se cuvin să fie scăldate în altă lumină, mai lină, mai blîndă, mai pură. Și aceasta spre folosul comunității sociale și al lumii întregi. Într-adevăr, după mîntuire, Oreste, dintr-un damnat, urmează să devină o prezență spirituală rodnică pentru cetățile helene, iar mai departe, după moarte, un *daimon* ocrotitor al acestora. Dar lucrul cel mai miraculos, este acela că suferința, absolvirea și transfigurarea unui om, a lui Oreste, a avut efecte nebănuite și în tărîmul suprafiresc. Sub influența acelorași mărinimoase focare, unele forțe cosmice primordiale, Eriniile, se transformă în contrarul lor, în Eumenide. Experiența umană se dovedește a fi pilduitoare, în sens larg, pentru elementele divine.

De altfel, stăruie la Eschil o continuă și nuanțată înrîurire reciprocă între polul uman și cel divin, iar orice tentativă de înțelegere a operei tragediografului nu poate să eludeze treptele gîndirii sale religioase. S-a vorbit, nu arareori, de o adevărată teologie a inițiatului de la Eleusis supraiacentă antropologiei sale. Oricum, ceea ce impresionează la lectura și mai ales la reprezentarea scenică a *Orestiei* este profunda sa religiozitate. Aproape fiecare episod și fiecare imn coral presupune o etiologie, o implicare, o analogie divină și are la rîndul său încărcătură sau rezonanță sacră.

Pe planul cel mai din afară și mai concret al atitudinii eschiliene se desenează cu vigoare supunerea sa la structurile religioase tradiționale, care îmbracă formele solemne ale ritualismului. Teatrul său este bogat în gesturi, acțiuni și situații rituale. Adeseori văzduhul scenei se umple de fumul jertfelor, pămîntul se îmbibă de libații sau de sîngele victimelor. Sunt invocate, iară și iară, numele și atributele zeilor, se scandează rugăciuni întregi de cerere sau de mulțumire, se tînguie bocete la prilejuri funerare. Corurile cîntă larg miturile și legendele zeilor. Pretutindeni, în fiecare decor, sunt prezente statui de zeități, altare, simboluri. Mișcarea dramatică se desfășoară adeseori în locuri sacre, de pildă la mormîntul lui Agamemnon, la Delfi, în cel mai sfînt sanctuar panhelenic, în Areopagul

Atenei, ca să nu mai adăugăm *orchestra*, în care se înscriu evoluțiile Corului, incintă pururi sacră, în orice tragedie. Însăși deplasarea persoanelor dramatice este, de obicei, solemnă, gravă, ceremonioasă. Unele episoade reprezintă adevărate desfășurări de cult arhaic : aducerea de jertfe în Argos la vestea victoriei, înaintea sosirii lui Agamemnon, marele *threnos* la mormîntul basileului, momentul delfic, procesul lui Oreste, cortegiul evlavios cu care se încheie trilogia, etc.

Chiar titlurile a două din cele trei drame au contingență cu sacrul : *Hoeforele*, adică *Purtătoarele de prinoase (funerare)* și *Eumenidele* sau *(Divinitățile) Binevoitoare.*

Dar abia dincolo de fumul jertfelor și de recuzita formelor tradiționale, spectaculoase, ale ritualismului, se afirmă gîndirea originală a lui Eschil.

În existența omului intervin, pe numeroase căi, divinitățile personale, zeii, întruchipările, *daimonii*, mijlocitorii. Alcătuirea fizică, pornirile, gîndurile, faptele, pînă și visele, stau sub puterea acestora.

Unii zei se amestecă direct în acțiune, devenind persoane (măști) de tragedie. Astfel este Phoibos Apolo, principiu solar, cu ispititoare atribute, de cele mai multe ori generos față de oameni ; el guvernează prin oracolele sale întreaga textură tragică și joacă rol hotărîtor în achitarea lui Oreste.

Momentul teofanic al Pallas Atenei este deosebit de pur și greu de semnificații, menirea zeiței fiind să impună și să consfințească idei generale ca binele, ordinea, pacea, lumina, prosperitatea.

În fine, despre rostul Eriniilor în trilogie și despre uluitoarea lor metamorfoză am amintit mai înainte.

Alte divinități, fie că reprezintă persoane divine, fie simple abstracțiuni, ca Moira, Ate, Dike, etc. rămîn nevăzute, dar nu mai puțin prezente prin influența lor în spațiul scenic.

Cîteodată înclinările, dorințele și interesele lor, mai mult sau mai puțin antropomorfe, intră în conflict unele cu altele. Așa este opoziția, mereu subliniată de comentatori, între duhurile vechi, primordiale, adevărate divinități stihiale, și figurile mai umanizate și mai senine din generația Olimpienilor, opoziție rezolvată hotărît în favoarea celor din urmă.

Această multitudine de forme și tendințe este armonizată, orînduită într-un întreg coerent (cosmic și spiritual) în cadrul larg al Divinității însăși, numită de greci îndeobște Zeus. Dar Eschil pare să aibă adeseori în vedere tocmai caracterul vag, anonim, aproape de idee platoniciană, al acestei noțiuni. Iată un tip de invocație din *Agamemnon*: „Oricare ți-ar fi, Zeus, adevăratul nume, dacă acesta-ți este drag, te vom chema în rugă cu acesta". Unele zeități individuale sunt emanațiile sale directe, altora el însuși le stabilește noimele și sferele de inducție. Prin Zeus se face totul și se desface. El este termenul suprem, atotcuprinzător, al acestei ierarhii, la temelia căreia stau eroii tragici și acțiunile lor.

Din scurta înlănțuire de mai sus ar putea să se creadă că la Eschil acțiunea umană ar fi cu totul lipsită de importanță și de realitate. Totuși, impresia pe care o stîrnește teatrul său este tocmai una opusă. Nicăieri ca în această lume plină de umbre sacre, faptele omenești, rezoluțiile, gesturile în curs de desfășurare nu au greutate atît de mare, atît relief, în toate circumstanțele în care se manifestă.

Revenind la semnificația spirituală a *Orestiei* și avînd în minte apartenența lui Eschil la comunitatea misteriilor eleusine, se desprinde limpede că drumul lui Oreste, la început încărcat de patimi sumbre, apoi scăldat în beatitudine și pace lină, amintește de itinerarul Persephonei, simbolizînd sufletul omenesc în genere, care trebuie mai întîi să îndure cumplite suferințe și mîhniri în Hades, pentru a i se îngădui pe urmă să se ridice în preajma blîndei Demeter, lîngă lumina holdelor de grîu.

Dar semnificațiile trilogiei sunt fără îndoială mult mai bogate și mai nebănuite, încît, pe lîngă încercări de sinteză, ar merita să i se închine, ca și altor opere spirituale de căpătîi, comentarii neîntrerupte, scenă cu scenă, vers cu vers.

Capodoperă dramatică unică, neegalată, în ceea ce privește grandoarea construcției și profunzimea viziunii, de o forță poetică incandescentă, scrisă într-o limbă uluitoare — parcă nu în elină ci în eschiliană — *Orestia* îl fascinează și totodată îl umilește pe orice traducător. Autorul acestei versiuni integrale în

românește, deplin conștient de faptul că originalul e un absolut intangibil, nu se simte vinovat, la rîndul său, de *hybris*, ci, după muncă răbdătoare, pioasă, devotată și necîrtitoare, dă la iveală rodul unei îndelungate strădanii *, cu gîndul că, poate, în felul acesta, nu a întîrziat zadarnic printre semenii săi.

ALEXANDRU MIRAN

---

* Cea dintîi versiune a traducătorului, întocmită după cu totul alte noime decît cea de față, datează din anul 1963, a fost gîndită în chip deosebit pentru scenă, pentru o anumită punere în scenă, și a stat la temelia unui spectacol realizat în același an, de fapt premiera *Orestiei* în România, la Teatrul Municipal.

În ceea ce privește actuala tălmăcire, spre luminarea unor amănunte meșteșugărești, se cuvin a fi aduse cîteva precizări.

Au fost folosite două modalități de transpunere a verbului tragic : proza ritmată și versul.

Mijloacele de expresie ale prozei poematice au slujit redării secvențelor care în antichitate erau scandate, adică *episoadelor* propriu zise ; ritmul dominant a fost, ca și în original, cel iambic iar textul părților respective a fost rînduit sub formă de versete.

Părțile lirice (imne corale, bocete, monodii, etc.), pe care grecii le cîntau, au fost echivalate prin versuri libere, păstrîndu-se împărțirile consacrate : strofă, antistrofă, epodă. S-a renunțat la mimarea ritmurilor și măsurilor savante, mereu schimbătoare, adeseori de la un vers la altul, ale cîntecelor din original, performanță practic irealizabilă și puțin folositoare, deoarece același metru nu comunică aceeași cantitate de informație și emoție în două limbi diferite. Pe de altă parte, lipsa muzicii — poeții tragici erau totodată și compozitori — face, în orice versiune modernă, ca secvențele lirice să pară sărace. Cît preț ar mai avea, de pildă, fără partitura muzicală, textele unui oratoriu de Bach sau a unei opere de Wagner ?

Agamemnon

PERSOANELE

(în ordinea intrării în scenă)

PAZNICUL *palatului din Argos*
CORUL *bătrînilor argieni*
CLITEMNESTRA, *soţia lui Agamemnon*
CRAINICUL *oştirii*
AGAMEMNON, *regele ţării*
CASANDRA, *captivă troiană şi prorociţă*
EGIST, *ibovnicul reginei*
Femei din suita Clitemnestrei, oameni din oastea lui Agamemnon şi din garda lui Egist.

Acțiunea dramei se petrece în cetatea Argos, din Pelopones. Scena închipuie palatul Atrizilor [1]. În fața clădirii monumentale se află altare și statui de zei. Pe o terasă veghează un paznic. Este încă noapte.

PAZNICUL

Îi rog pe zei să pună capăt chinurilor mele !
De-atît amar de vreme, de cînd păzesc neîncetat,
precum un cîine, din acest culcuș, acoperișurile celor
doi Atrizi, am învățat soborul înnoptat al stelelor.
Și mai cu seamă aștrii care le rînduiesc muritorilor
iarna și vara, dinaștii lucitori ai focurilor din Aither[2],
știu bine cînd răsar și cînd apun.
La fel și-acuma, eu pîndesc semnalul torței, văpaia
de lumină, care ne va aduce de la Troia vestea, cuvîntul
biruinței.
Astfel ne dă poruncă inima unei femei nerăbătoare,
plină de voință bărbătească.
Dar noaptea, plin de turburare, cînd mă trec aici,
pe așternutul înmuiat de rouă, necercetat de vise
— devreme ce doar spaima, în locul somnului,
îmi dă tîrcoale, și mă oprește să-mi închid pleoapele,
să mă strecor în somn — cînd vreau să cînt sau doar
să mă îngîn cu cîntul, aflîndu-mi astfel leac potrivnic
moleșelii, plîng și jelesc pentru nenorocirile acestei case,
în care nu mai stăpînește buna rînduială de odinioară.
De-ar străluci odată dezlegarea chinurilor mele !
De-ar pîlpîi prin beznă focul binevestitor !
(În depărtare începe să licăre deodată o lumină. Paznicul se ridică în picioare.)
Închinare ție, făclie care faci să izbucnească ziua
în miezul nopții și să pornească multe, dănțuitoare

coruri în Argos, întru bucuria biruinței!

(Strigă cu exaltare și putere:)

Iu! Iu! Cu glas puternic îi vestesc nevestei lui Agamemnon, din pat să se ridice grabnic, și să-i răspundă torței, înălțînd în tot palatul un strigăt lung de veselie.

Cetatea Ilion [3] a fost luată!

Ne dă de știre chiar semnalul focului.

Eu însumi, cel dintîi, jucînd, am să deschid alaiul sărbătorii.

Au avut noroc stăpînii mei la zaruri, însă cu semnul faclei, am cîștigat și eu de trei ori șase [4]!

În ziua cînd se va întoarce stăpînul meu acasă, fie-mi dat să-i strîng cu mîna mea scumpa lui mînă.

Cît despre celelalte, am să tac: un bou s-a așezat uriaș pe limba mea [5].

De-ar fi să aibă glas această casă, prealimpede ar spune adevărul!

Ceea ce eu rostesc aici e numai pentru știutori.

Pentru neștiutori uit totul, dinadins.

(Paznicul coboară de pe terasă în palat. Prin dreapta scenei intră, cu mersul molcom, corul bătrînilor argieni.)

CORIFEUL

Trecut-au zece ani de cînd Priam înfruntă un mare potrivnic, pe regii Menelaos și-Agamemnon, perechea strașnică, feciorii lui Atreu, cinstiți de Zeus cu două tronuri și cu două sceptre, care au ridicat din țara noastră flota de o mie de corăbii argiene, un sprijin greu de arme pentru ei.

Năprasnic strigau, îndemnînd la război, din adîncul inimii întărîtate, asemeni vulturilor care, năuci de dorul puilor pieriți, se vîrtejesc în aerul subțire, vîslesc cu largi bătăi de aripi prin văzduh, scurtați de grija creșterii urmașilor din cuib.

Dar încă mai de sus, din slavă, unul dintre zei, Apolo, Pan sau poate Zeus, aude țipetele lor în limbă păsărească, înaltul plîns al oaspeților cerului, și peste vinovați, pînă la urmă, o prăvălește pe Erinys [6] cea răzbunătoare.

Așa, puternicul Zeus, Ocrotitorul de oaspeți, năpustește Atrizii asupra lui Alexandros [7].

Grabnic, pentru o femeie, care a fost a mai multor bărbați [8], se încordează brațe în lupte nescăzute, genunchi se adîncesc în pulbere, se sfarmă lănci la început de bătălie, după soarta hărăzită deopotrivă danailor și troienilor.

Acum, s-a împlinit ceea ce s-a-mplinit.

Ursita era hotărîtă dinainte.

În zadar pui lemne peste foc și torni deasupra untdelemn; nimic nu îmblînzește apriga mînie a jertfelor respinse de văpaia focului [9].

Iar noi, cei care nu suntem în stare a lupta cu trupurile noastre învechite, hălăduim aici, lăsați acasă de oștire și ne proptim în bîte puterile aidoma cu ale pruncilor.

Măduva ce pîlpîie în pieptul celor fragezi e la fel de moale ca și la cei vîrstnici ; Ares nu se bizuie într-însa.

Cît preț mai are un moșneag uitat de moarte, ale cărui frunze s-au veștejit de mult ?

El merge doar în trei picioare, fără mai multă vlagă decît un copil, și rătăcește ca un vis ivit în plină zi.

(Între timp, însoțitoarele Clitemnestrei au ieșit din palat cu ofrande, aduse în urne și coșuri, și au aprins focul altarelor. Apoi se ivește și regina în cadrul porții celei mari și se îndreaptă, solemnă, spre altare.)

Ție, îți grăim, fiica lui Tyndar [10], regină Clitemnestra !

Ce se petrece oare ? Ce noutate ai aflat ?

Ce veste ți-a întemeiat încrederea, de-ai poruncit să se aducă jertfe pretutindeni ?

Ard, încărcate cu ofrande, altarele tuturor zeilor cetății, ale celor din slavă și-ale celor de subpămînt, ale celor din fața porților și-ale celor din piețe.

Flacăra regeștilor prinoase, aduse din cămările palatului adînci, zvîcnește pîn' la cer, din toate părțile, stîrnită de uleiul sfînt cel cu mireasmă neînșelătoare.

Despre acestea toate îndură-te să-mi spui ce este cu putință și cuvenit să aflu.
Pune capăt turburării mele, care uneori amarnic mă căznește ; alteori însă, înaintea jertfelor din care sar scîntei, speranța izbutește să-mi împrăștie din inimă grija mistuitoare, nesătulă.

(Clitemnestra nu răspunde nedumeririlor corifeului, ci își urmează acțiunile rituale la altare.)

CORUL

Strofă

Suntem în stare încă să strigăm
ce strașnic semn de drum prielnic
s-a ivit la purcesul bărbaților noștri vînjoși.
Mai suflă încă zeii peste noi
ca o boare de vlagă
de-o fire cu vîrsta noastră căruntă :
puterea cuprinsă în cîntec !
Să spunem cum Atrizii[11],
— tăria luptătorilor ahei înfiptă, pereche, pe tronuri —
cei care, uniți în voință, dau tinerimii Heladei poruncă,
au pornit spre pămîntul lui Teukros[12],
cu lănci și mîini răzbunătoare,
întîmpinați de-o războinică piază :
doi basilei ai păsărilor năzăriți
basileilor flotei,
un vultur negru și altul cu spatele alb !
Ei s-au iscat lîngă palat,
de partea mîinii ce zguduie sulița,
la loc de slavă, sfîrtecînd o iepuroaică plină,
laolaltă cu neamul întreg ce-l plodise,
lipsită de norocul fugii din urmă.
Faceți să sune cîntul de jale, cîntul de jale,
fie să-nvingă ursita cea bună !

Antistrofă

Văzînd, înțeleptul profet al armatei[13]
desluși că acești mîncători năprasnici de iepuri

sunt fiii lui Atreu, cei doi, de-o seamă-n hotărîri,
căpeteniile cetelor pornite,
şi grăi, tălmăcind prevestirea :
„Cei care pleacă astăzi, înarmaţi, la drum
vor cuceri cu vremea cetatea lui Priam,
iar comorile de-odinioară, strînse
între ziduri de-un popor întreg,
le va jefui, necruţătoare, Moira [14].
Băgaţi de seamă, însă, nu cumva
să vă ajungă ciuda zeilor mai înainte
şi să topească-n beznă zăbala-ngrozitoare,
scornită de oştire spre potolirea Troiei !
Astfel, mînată de milă, neprihănita Artemis
duşmăneşte cîinii cu aripi ai tatălui său
ce au jertfit sărmana iepuroaică tupilată,
împreună cu puii dintr-însa ;
ea urăşte ospăţul de vulturi.
Faceţi să sune cîntul de jale, cîntul de jale,
fie să-nvingă ursita cea bună !

Epodă

Atît de binevoitoare este Preafrumoasa [15],
atît de darnică pentru puietul leilor sălbatici,
fraged ca picăturile de rouă,
pentru vlăstarele de lapte
ale tuturor jivinelor din cîmpuri !
Ea ne pofteşte-acum să judecăm
ce semne vor să fîlfîie aceste păsări
ivite-n partea dreaptă [16], înspre bine,
şi-ntruchipări de spaimă totodată.
Îl rugăm pe cel dornic să fie chemat cu ţipete mari,
pe zeul Paian [17],
să nu năpustească Artemis, cumva, potrivnice vînturi
peste flota danailor,
prilej de lungă zăbavă la maluri,
ca pe urmă să ceară la rîndu-i o jertfă [18]
nelegiuită şi denemîncat,
din care apoi să se nască
gîlceavă-ntre rude şi nepreţuire de soţ.
Iată, în casă domneşte, haină,

pregătită oricînd să se-nalțe năpraznic,
Mînia, care ține pururi minte,
răzbunătoarea stingerii unui copil !"
Astfel, în semne de păsări vestind despre drum,
Calhas a știut să vadă sorți de moarte,
amestecate cu belșug de bunuri,
pentru casele regilor noștri.
Vai, într-un glas cu-aceste prevestiri,
faceți să sune cîntul de jale, cîntul de jale,
fie să-nvingă ursita cea bună !

Strofa I

Oricare ți-ar fi, Zeus, adevăratul nume,
dacă acesta-ți este drag,
te vom chema în rugă cu acesta.
Le-am cumpănit pe toate ;
nu-l știm decît pe Zeus în stare să mute
povara de prisos a grijilor noastre.

Antistrofa I

Un zeu a fost odinioară mare,
Uranos, clocotind de îndrăzneală,
gata oricînd să se-arunce în lupte ;
cu vremea nu se va mai aminti c-a ființat.
Un altul, Cronos, s-a ivit pe urmă
dar și acesta s-a sfîrșit, învins în trei asalturi [19].
Cel care va slăvi, cu sufletul deschis,
numele de biruință al lui Zeus
va dobîndi înțelepciunea întru toate.

Strofa II

El oamenilor le-a deschis
cărările-nțelepte
și le-a orînduit o lege :
„A suferi spre a-nțelege".
Chiar și-n adîncul somnului,
cînd în fața inimii mustește chinul
amintitor de-atîtea nevoințe,

îi năpădeşte fără voia lor
înţelepciunea. Şi acesta-i harul
cu sila revărsat de zeii aşezaţi
la cîrma sfîntă.

Antistrofa II

Tot astfel şi în vremea-aceea, Agamemnon,
maivîrstnicul celor ce porunceau
peste corăbiile aheene,
nu l-a mustrat pe ghicitor,
ci mai degrabă s-a făcut părtaşul,
unit într-o suflare,
al sorţii pururi schimbătoare.
Cu pînzele căzute,
cu pîntecele navelor pustii,
aheii lîncezeau,
privind peste apă spre Halkis [20],
împroşcaţi de talazuri la Aulis [21].

Strofa III

Vîntul bătea dinspre Strymon [22],
aducînd întîrzieri cumplite,
înfometare, neputinţă de-a pluti,
împrăştieri de oameni,
stricăciuni la nave şi la funii.
Prin amînări, iară şi iară înnoite,
floarea argienilor se mistuia în aşteptare.
Dar cînd profetul Calhas, glăsuind
în locul Artemidei,
a strigat despre un chip de îndreptare [23],
mai crunt pentru capii oştirii
decît o furtună amară,
atunci Atrizii au lovit
cu bîtele-n pămînt,
neizbutind să-şi mai înece plînsul.

Antistrofa III

Iar regele mai vîrstnic a rostit :
„Ce grea îmi va fi soarta dacă mă-mpotrivesc,

ce grea și dacă îmi jertfesc odrasla,
podoaba casei mele,
la altar,
mînjindu-mi părinteasca mînă
în valul sîngelui țîșnit
din trupul de fecioară-njunghiată !
Oricum, va fi tot spre năpasta mea.
Cum aș putea să mă despart de nave,
cum să-mi înșel tovarășii de bătălie ?
Dacă de sacrificiul acesta,
de sîngele acesta feciorelnic,
atîrnă cu atîta-nverșunare
pornirea vîntului prielnic,
nu-i un păcat să îl dorești.
De-ar fi numai spre mîntuirea noastră !"

Strofa IV

Plecîndu-și mintea sub jugul nevoii,
în el o-ntoarcere se-ntîmplă,
nelegiuită, necurată și nesfîntă :
e gata să cuteze orișice,
atît de răspicat în hotărîre.
Astfel, izvor al multor chinuri,
cumplita nebunie cu sfruntate gînduri,
pe muritori îi umple de-ndrăzneală.
El a-ndrăznit să se preschimbe
în jertfitorul [24] fetei sale,
ca să ajute un război de pedepsire
iscat pentr-o muiere,
ca să deschidă marea unor nave.

Antistrofa IV

Dar toate, rugile-nălțate
și strigătele către tatăl său
și sufletu-i cel gingaș de fecioară,
n-au cîntărit nimic în fața
căpeteniilor dornice să lupte.
Glasul lor se urcă-ntîi la zei,
pe urmă, Agamemnon face semn

spre ajutoare s-o apuce,
ca pe o capră, învelită-n văluri,
care se zbate să rămînă pe pămînt,
și s-o ridice pe altar, punîndu-i
căluș în gura cu frumoase buze,
oprind-o să și-i blesteme pe-ai săi,

Strofa V

amuțită silnic de-un căpăstru [25].
Îi cade pe pămînt veșmîntul
vopsit în galben ca șofranul.
Pe jertfitori pe rînd îi săgetează
privirile din ochii săi, de milă.
Ea seamănă cu o pictură
parcă voind să se rostească,
ea, care a cîntat de-atîtea ori
în odaia părinteștilor ospețe,
și, cu vocea-i de copilă nenuntită,
cînd se vărsa al treilea prinos de vin,
a-nălțat peanul fericirii
pentru iubitul său părinte [26].

Antistrofa V

Urmarea n-am văzut-o, n-o vom spune.
Arta lui Calhas nu este-n zadar.
Dike [27] le îngăduie să înțeleagă
doar celor care au avut a suferi.
La vremea lui afla-vom viitorul,
cînd va fi dat să se-mplinească.
N-are decît să-și taie cale!
De ce să plîngem dinainte?
Destul de limpede va răsări în slava soarelui.
Acum arată-se, încalte,
norocul bun, precum îl cheamă
ființa cea mai din preajma regelui nostru,
rămasă, meterez de apărare,
ea singură-n țara lui Apis [28].

(În vremea aceasta, Clitemnestra și-a încheiat îndatoririle liturgice și s-a întors în pragul porții regale a palatului.)

CORIFEUL

Venit-am să mă plec puterii tale, Clitemnestra.
E drept s-o cinstim pe soția maimarelui țării, cînd tronul bărbatului este deșert.
Ai primit vreo știre fericită sau poate, dacă n-ai primit, doar speranța este buna vestitoare care te îndeamnă să jertfești ?
Te voi asculta cu bucurie, în schimb, de vei păstra tăcere, eu nu te voi învinui.

CLITEMNESTRA

„Bună vestitoare fie-mi Eos [29], fiica Nopții blînde", dacă zicala e adevărată !
Veselia ta va întrece toate speranțele tale.
Argienii au cucerit cetatea lui Priam !

CORIFEUL

Ce vrei să spui ? Abia dacă-nțeleg ; mi-e greu să cred.

CLITEMNESTRA

Aheii sunt stăpînii Troiei ; n-am spus-o limpede ?

CORIFEUL

Mă năpădește bucuria și-mi dezleagă plînsul.

CLITEMNESTRA

Așa e, ochii tăi vădesc pornirea-ți credincioasă.

CORIFEUL

Dar, pentru veste, ai dovada vrunui semn ?

CLITEMNESTRA

Da, nu-mi lipsește, doar să nu mă fi mințit un zeu.

CORIFEUL

Nu cumva te încrezi prea mult într-o nălucă năzărită în visurile tale ?

CLITEMNESTRA

Eu nu mă bizui pe scornirile duhului meu adormit.

CORIFEUL

Poate un zvon fără aripi te înfoaie prea tare.

CLITEMNESTRA

Să nu iei în derîdere cumpăna minții mele, de parc-aș fi copil necopt !

CORIFEUL

Și cînd a fost cuprinsă cetatea Ilion ?

CLITEMNESTRA

În noaptea care tocmai a născut această zi.

CORIFEUL

Ce sol a străbătut atît de grabnic depărtarea ?

CLITEMNESTRA

Hephaistos [30], făcînd să țîșnească pe Ida [31] o limpede flacără.
Apoi, ca într-o alergare cu făclii, fiecare semn de foc, pe rînd, a grăbit un semn de foc spre noi.

Ida trimite la stînca lui Hermes, la Lemnos[32],
și vestea cea strălucitoare, plecînd din insulă, își află
al treilea loc de popas pe muntele Athos[33], tărîmul
lui Zeus.
Pe urmă, izbucnind peste spinarea mării, vînjoasa
pălălaie călătoare, cu multă bucurie . . . .[34]
lumina torței împrăștie limpezime de aur, asemenea
soarelui, peste pînda de pe vîrful Makistos[35].
Acesta, crainic neînvins de somn, nu întîrzie să dea
de știre și semnul său de vîlvătaie drumețește spre
Euripos iute-curgătorul, să împartă vestea străjilor de
pe Messapios[36].
Ele, de îndată, răspund tot cu lumină și trimit solia
mai departe, dînd foc unui morman uscat de merișor
de munte.
Văpaia vajnică, de-a pururi neslăbită, străbate lunca
rîului Asopos[37] dintr-un salt, străluminînd ca luna, și îl
trezește de pe piatra Kitheronului[38], pe trimisul rînduit
acolo să conducă focul tot mai înainte.
Paznicul silește să încingă o și mai strașnică văpaie,
arzînd mai mult decît avea poruncă.
Lumina se ridică peste lacul Gorgopis[39], și, lovindu-se
de piscul Aigiplanktos[40], îndeamnă focul următor să nu
întîrzie.
Se-aprinde un pojar mistuitor și limbile de flăcări
se prelungesc pînă departe, dincolo de creasta strîmtorii
saronice[41].
Și iată că zvîcnește înainte, iată că se lovește de
vîrful Arachnaios[42], locul de veghe din preajma cetății,
și iată apoi că pogoară pe acoperișul casei lui Atreu
lumina purceasă nemijlocit din focul de pe Ida.
Astfel li se rînduise legea purtătorilor de facle ;
ei și-au trecut văpaia de la unul la altul.
A biruit și cel dintîi alergător și cel din urmă[43].
Aceasta e solia, crede-mă, și semnul trimis din Troia
de bărbatul meu.

CORIFEUL

Regină, voi aduce mulțumire zeilor pe urmă.
Aș vrea s-ascult din nou cuvîntul tău ca să mă pot
mira de tot ce spui, pe îndelete.

Aheii sunt acum stăpînii Troiei.
Îmi pare că aud cum se cutremură cetatea de strigăte neîmpăcate.
De torni oțet și untdelemn întru același vas, nu se amestecă ci se despart unul de altul ; ai spune că sunt doi vrăjmași.
La fel, învingătorii și învinșii nu își amestecă nici glasul nici destinul.
Învinșii strîng în brațe, prăbușiți, leșuri de frați, copiii trupuri stinse de bătrîni care au zămislit odinioară, și, din gîtlejuri de acum încolo înrobite, gem pentru moartea celor dragi.
Învingătorii, istoviți de zbaterea mistuitoare din noaptea bătăliei, bîntuie lacomi prin cetate și se adună laolaltă căutînd să înfiripe un prînz de dimineață.
Adunarea nu se face după vreo poruncă, ci, după sorții scoși din urna întîmplării, fiecare se înstăpînește în casele troienilor supuse, nestingherit, după atîta vreme, de frigul și de roua taberei de-afară.
Ce dulce vor dormi întreaga noapte nestrăjuiți de nimeni !
De-ar fi să îi cinstească măcar, evlavioși, pe zeii țării subjugate și să le cruțe templele, să n-aibă a se teme de cădere, după biruință !
Să nu se năpustească o poftă vinovată peste oștirea noastră, să nu se dedea, biruită de dragostea căpătuielii, la jafuri nelegiuite !
Mai au pînă s-ajungă cu toții teferi acasă, pînă să străbată pe drumul de întoarcere aceeași cale [44].
Și chiar dacă armata ar purcede nepătată de vreo jignire cășunată zeilor, tot s-ar putea trezi, la rîndu-i, cazna îndurată de cei morți [45], de nu cumva s-a și făcut vădită prin fapte blestemate.
Iată gîndurile mele de femeie.
Fie să învingă binele, fără știrbire !
Împlinirile ne sunt îmbelșugate, nu țin decît să ne putem sluji de ele.

CORIFEUL

Regină, ai grăit cu miez, precum un înțelept. Sunt sigur că semnele tale mi-au vestit adevărul și mă pregătesc să aduc mulțumire zeilor. Ni s-a hărăzit o bucurie pe măsura suferințelor noastre.

(Clitemnestra intră în palat.)

O, rege Zeus, o, Noapte scumpă, cuceritoare pentru noi a multă slavă, voi ați azvîrlit o plasă grea pe turnurile Troiei, încît nici copil, nici bărbat împlinit, să n-aibă scăpare din largul năvod atotînrobitor al năpastei !

Mă închin cu sfială marelui Zeus, Ocrotitorului de oaspeți.

Singur el a rînduit acestea ; el a ținut atîta vreme arcul încordat spre Alexandros, ca nu cumva săgeata, căzînd, să lovească înainte de țintă sau să treacă dincolo de stele, o aruncare nătîngă prin larguri.

CORUL

Strofa I

Unii înțeleg a spune :
„Lovitura ne-o azvîrle Zeus ;
ușor îi dibuiești izvorul ;
înduri ceea ce hotărăște Cerul.
Niciunui zeu nu-i pasă, după cum e spusa,
de oamenii care strivesc sub tălpi
cinstirea cuvenită celor sfinte."
Aceste gînduri nu-s evlavioase.
Ruina se vădește-a fi
vlăstarul îndrăznelii neiertate
la cei care, pentru belșugul
revărsat în case,
respiră mai trufaș decît e drept [46].
Măsura este cel mai mare bine.
Fie să viețuim fără primejdii,
precum le-ajunge unor suflete-nțelepte !
Nu-i meterez în stare să-l ajute

pe omul scos din minți de bogăție
care, spre nimicirea lui, răstoarnă
altarul mare al zeiței Dike.

Antistrofa I

El îndură silnicia unei
aducătoare de pierzare Peitho,
o urgie născută de Ate,
care-l tîrăște ;
și astfel orice leac este zadarnic.
Ruina nu se mai ascunde,
ci se arată : pîlpîire
de lumină înfricată.
Și omul, ban stricat de-aramă,
negrit de-atît frecuș și folosință,
copil ce urmărește zborul
unei păsări [47], este pedepsit
pentru năpasta greu de îndurat
cășunată țării sale.
Ruga lui n-o mai ascultă nici un zeu.
Nedreptul ins, deoarece a lunecat
spre rele, va fi șters din lume.
La fel și Paris, pătrunzînd
în casa celor doi Atrizi,
a pîngărit a ospeției masă,
răpind-o pe femeia gazdei.

Strofa II

Lăsînd cetății sale grija
să zăngănească lănci și scuturi,
să pregătească nave pentru luptă,
aducînd o zestre de moarte la Troia,
Helena trecu sprințară prin porți
și cuteză necutezatul.
Gemură din adînc profeții
palatului și glăsuiră :
„Vai caselor, caselor, vai căpetenii,
vai pat al nevestei
plecate după ibovnic !

Întrezărim tăcerea netrufașă,
nejignitoare, împietrită,
a soțului lăsat în urmă [48].
De-acuma, la porunca dragostei, doar o nălucă
de dincolo de mare
va stăpîni această casă.
Bărbatul ei urăște harul
frumoaselor statui înalte ;
ele sunt fără ochi și li s-a stins
tot farmecul împrumutat de Afrodita.

Antistrofa II

Și-n visurile sale
vedenii dureroase nu-i aduc
decît deșartă bucurie.
Într-adevăr, deșertăciune este
cînd ți se pare că în fața ta
se află însăși fericirea,
și-n loc ai doar o arătare
care-ți alunecă în brațe
și-apoi îți scapă, fîlfîind din aripi,
pe căile somnului !"
Asemenea-s durerile
din preajma vetrei acestui palat,
asemenea, și mai cumplite încă !
Dar și în miezul fiecărei așezări
din care au purces războinici
departe de glia Heladei,
e jale-n inimile copleșite.
Un singur gînd stăruitor
ne străpunge tuturor ficatul.
Ne amintim de chipurile celor dragi
pe care i-am privit plecînd,
dar, iată, că se-ntorc,
în fiecare casă, nu bărbați
ci urne și cenușă [49].

Strofa III

Zaraful Ares, care dă
în schimbul aurului leșuri

și ține balanța luptei de suliți,
din Ilion trimite, acasă, la rude,
scoasă din flăcări,
o rămășiță grea de lacrimi,
cenușă-n loc de oameni,
îngrămădită-n vase funerare [50].
Și plîngem, lăudîndu-ne cîte-un erou,
atît de iscusit în bătălie,
sau altul, prăbușit cu slavă în măcel,
pentru-o femeie lui străină.
Noi murmurăm, doar în tăcere,
dar crește și în noi durerea surdă
și ura față de feciorii lui Atreu
porniți să se răzbune.
Iar alții, împrejurul zidului,
sub care au luptat,
zac în pămîntul troian cu trupuri întregi,
ascunse de glia dușmană [51].

Antistrofa III

Grea este faima-ntemeiată
pe mînia celor din cetate ;
ea are a plăti despăgubire
blestemelor unui întreg popor.
Ne turbură necontenit
o presimțire înfășată-n noapte.
Zeii nu întîrzie să-l vadă
pe ucigașul vinovat
de-atîtea revărsări de sînge [52].
Cu vremea, Eriniile smolite
răstoarnă soarta celui fericit fără dreptate,
îl nimicesc, îl storc de viață,
și-n cel pierdut nu mai tînjește fir de vlagă.
Prea multa slavă e primejdioasă :
fulgerul lui Zeus lovește ochii.
Fie nejinduit belșugul nostru !
Să nu ajungem nici să pustiim orașe,
nici să ne trecem zilele-n robie !

Focul aducător de bunăveste
întinde murmur sprinten prin cetate.
Dacă e cu temei
cine-ar putea să spună ?
Poate că-i numai un neadevăr dumnezeiesc.

Este vreun om atît de slab
şi de copilăros la minte,
încît inima să i se-aprindă
la vestirile piezişe ale unei flăcări,
deşi îi va fi dat să sufere pe urmă,
cînd rostul întîmplărilor se va schimba ?

Aşa-i femeia care ţine lancea stăpînirii :
se alătură mai aprig la ceea ce doreşte
decît la cele dovedite.

Prea increzătoare, pe muiere
o mută grabnic dorul dincolo de fapte ;
apoi se sting şi veştile cu faimă scurtă
pe care glasul său le-a răspîndit odată.

(Corifeul priveşte spre dreapta, spre drumul care vine de la mare.)

CORIFEUL

Vom şti, îndată, dacă torţele care împrăştie lumină, cu semnele şi cu popasurile lor de foc, au rostit adevărul sau dacă numai licărul plăcut al unui vis a venit să ne turbure minţile.

Văd cum înaintează de la ţărm un crainic, umbrit de ramuri de măslin [53].

Îmi este martoră această pulbere, sora noroiului
şi ruda lui uscată !

El nu va flutura o veste mută, prin fumul arzător al unui foc de ramuri ce pîlpîie pe-un vîrf de munte.

Glasul lui, cu vorbe limpezi, ne va hărăzi o mare bucurie, sau dimpotrivă, acest gînd ne înfioară.

După binele care ni se arată, fie să urmeze
numai bine !

Oricine va face altă urare cetății decît aceasta,
să culeagă rodul păcatului săvîrșit în inima lui !
(Intră crainicul, sfîrșit de fugă, cade în genunchi înaintea altarelor, le cuprinde cu brațele, sărută pămîntul.)

CRAINICUL

Io, glie părintească, tărîm al Argolidei [54], iată clipa revederii, după zece ani !
Dintre atîtea speranțe zdrobite, a rămas să mi se împlinească numai una.
Nu nădăjduiam să mai primesc la moarte
preascumpa zestre a unui mormînt în glie argeiană.
Bun găsit, patria mea !
Închinare ție, lumină a soarelui și ție Zeus, care
de sus veghezi peste această țară, și ție, celui ce domnești
la Pytho [55] !
Arcașule, sperăm că nu ne mai sunt hărăzite
săgețile tale : destul ne-au fost potrivnice lîngă
Scamandros [56] !
Acum fii mîntuirea noastră și vindecarea noastră,
stăpîne Apolo !
Închinare de-asemeni și vouă, zei oblăduitori
ai jocurilor și întrecerilor obștii, și ție, Hermes,
ajutorul meu, sol și mărire scumpă solilor !
Iar voi pe-jumătate-zeilor [57], care ați ocrotit plecarea
noastră, primiți-i, binevoitori, acum pe ostașii mîntuiți
de lance !
Io, lăcaș al basileilor mei, acoperișuri dragi, jețuri
slăvite !
Chipuri de zei [58] cu fața către soare, păstrați-vă,
mai mult decît odinioară, ochii strălucitori de bucurie,
ca să-l primiți pe rege cu cinstire, după atîta vreme !
Stăpînul Agamemnon vine, aducînd lumina zilei,
pentru voi, la miezul nopții, pentru voi cu toții.
Faceți din primirea lui o sărbătoare, cum i se
și cuvine nimicitorului cetății Troia care, cu spada
dreptății lui Zeus, a răsturnat pămîntul, a spulberat
altarele și templele atîtor zei și a stîrpit din țară
orișice sămînță.

După ce a prins grumazul Troiei într-un jug necruțător, iată, se întoarce fiul cel dintîi al lui Atreu, bărbatul răsfățat de soartă și muritorul cel mai vrednic să-i fie închinată cinstea noastră.
Nici Paris, nici orașul lui, sfîrșit cu el odată, nu se vor putea făli că fapta le-a fost mai cu temei decît răsplata.
Fiind învinuit pe drept și de răpire și de tîlhărie, el și-a văzut luată prada, iar patria și casa părintească retezate de-o seceră atotnimicitoare.
Au ispășit îndoit Priamizii pentru păcatele lor.

CORIFEUL

Să-ți fie fericit ajunsul, crainic al oștirii aheene !

CRAINICUL

Sunt fericit. De-ar fi să mor acum, nu aș cîrti față de zei.

CORIFEUL

Atît de mult te-ai mistuit de dorul țării ?

CRAINICUL

Iată, ochii-mi sunt înlăcrimați de bucurie !

CORIFEUL

Cunoașteți, așadar, și voi plăcuta noastră suferință.

CRAINICUL

Cei vrei să spui ? Învață-mă, să înțeleg mai deslușit cuvîntul tău.

CORIFEUL

Erați și voi cuprinși de-același dor cu cei ce vă doreau.

CRAINICUL

Oare acest pămînt plîngea după războinicii care plîngeau de dorul lui ?

CORIFEUL

Şi eu gemeam adînc în inima-mi cernită.

CRAINICUL

Ce fel de-amărăciune vă nelinişte a ?

CORIFEUL

De multă vreme nu aveam decît un singur leac, tăcerea.

CRAINICUL

De cine vă temeaţi, în lipsa regilor ?

CORIFEUL

Acum şi pentru mine, după cum ai spus şi tu, a muri ar fi o mîngîiere.

CRAINICUL

Şirul întîmplărilor s-a încheiat cu bine.
Dar toate cîte se urmează în vreme atît de lungă se poate spune că aduc, pe rînd, cînd împliniri voioase, cînd restrişte.
Doar zeii îşi petrec fără durere timpul veşnic.
Dacă v-aş depăna oboselile noastre pe mare şi cazna traiului afară şi punţile înguste pe care zăceam[59] !
În care ceas al zilei n-am îndurat şi n-am gemut ?
Iar pe uscat necazurile noastre erau şi mai amare : ne făceam culcuşul chiar sub zidurile duşmanului şi roua pajiştilor, scursă din cer şi din pămînt, ne înmuia

în pagubă necontenită, umplînd de gîngănii firele de păr ale straielor noastre.

De v-aş grăi, apoi, despre iarna ucigătoare de păsări, iarna de neîndurat adusă de neaua muntelui Ida !

Sau despre arşiţa verii, cînd marea, neînspumată de vînturi, cade şi-adoarme în patul amiezii !

Dar pentru ce să ne mai întristăm ?

Chinul s-a risipit, s-a risipit preabine.

Morţii nu-şi mai dau silinţa să învie.

La ce bun să-i mai numărăm pe cei sfîrşiţi ?

Nu le slujeşte celor vii să sufere pentru o soartă pînă ieri duşmană.

Cred că e nimerit să ne luăm un straşnic bun rămas de la nenorociri.

Pentru noi, ostaşii argieni iertaţi cu zile, a biruit cîştigul şi nu ne mai descumpăneşte cazna.

Să ne mîndrim în faţa strălucirii Soarelui care pluteşte peste mare şi peste pămînt :

„Troia a fost cucerită ! O armată din Argos
a pironit pe temple aceste prăzi, aceste vechi podoabe,
în cinstea zeilor Heladei !"

Auzind asemenea vestire, trebuie să lăudaţi cetatea
şi căpeteniile sale şi cu slavă să-l cinstiţi pe Zeus,
prin care s-a desăvîrşit izbînda.

Asta e tot ce am avut de spus.

CORIFEUL

M-a biruit cuvîntul tău şi nu tăgăduiesc.

Bătrînii rămîn veşnic tineri, cînd se cuvine să înveţe adevărul.

Dar veştile aduse sună mai cu seamă pentru această casă şi pentru Clitemnestra.

Mie nu mi se îngăduie decît un dram din toată bogăţia.

(La ultimele cuvinte ale corifeului, Clitemnestra se iveşte în pragul palatului.)

De mult am înălțat un strigăt lung, voios, cînd
a sosit întîiul, noaptea, crainicul de foc, grăind despre
luarea și ruina cetății Ilion.
Atunci, învinuindu-mă, unii au zis :
„Din pricina unei fugare pîlpîiri de torțe, socoți a fi
încredințată că Troia este acuma nimicită ?
Aceasta-i doar învăpăierea unei inimi de femeie!"
Asemenea cuvinte mă arătau a fi cu mintea rătăcită.
Totuși, am poruncit să se închine sacrificii și,
după noima femeiască, țipătul jertfirii [60] s-a răspîndit
în Argos pretutindeni și-a răsunat bucuros în
adîncul sălașelor zeilor, în timp ce servitorii căutau să
potolească flăcările lacome, înmiresmate.
Și-acum de ce-aș avea nevoie să mai povestești ?
Afla-voi tot cuvîntul de la însuși regele.
Nu-mi dau silința decît să-l întîmpin cît mai bine
pe soțul meu cel vrednic de cinstire, care se întoarce-n
țară.
Ce lumină strălucește mai plăcut pentru femeie
decît bucuria de a-i deschide porțile bărbatului, pe care
zeii l-au ajutat să scape teafăr din război ?
Du-te la soțul meu și spune-i :
„Vino cît mai grabnic, pe măsura dorului cetății !
Vino să-ți găsești nevasta credincioasă în lăcașurile
sale, la fel cum ai lăsat-o, cățeaua de pază a casei,
față de tine fără greș, față de vrăjmași neiertătoare,
mereu aceeași întru toate, care în atît amar de vreme,
n-a sfărîmat nici o pecete."
N-am cunoscut ce e petrecerea cu alt bărbat, nici
măcar zvonul fără cuviință, cum nu știu ce înseamnă
meșteșugul de-a lustrui arama [61].
Această laudă de sine pare, poate, încrezută,
dar ea cuprinde numai adevărul ; așa că nu e rușinos
să zăngăne din gura unei femei alese.
(Regina se întoarce în palat.)

CORIFEUL

Ai auzit rostirea ei, pătrunde-i înțelesul : o cuvîntare prea subțire, pe măsura unui ascuțit tălmăcitor.

Vorbește, crainice ! Aș vrea să știu dacă lui Menelaos i-au fost hărăzite, laolaltă cu voi, întoarcerea și mîntuirea, lui, regele scump acestui pămînt.

CRAINICUL

Nu pot să vă scornesc minciuni frumoase care să poarte roade pentru voi, prieteni, multă vreme.

CORIFEUL

Fie ca bucuria să însemne pentru noi și adevărul, altminteri, despărțită de-adevăr, bucuria ne-ar dezamăgi prea lesne.

CRAINICUL

Menelaos, regele, și nava lui s-au răzlețit de cetele aheilor, nu vă grăiesc minciuni.

CORIFEUL

A plecat din Ilion, cumva, mai înaintea voastră sau l-a îndepărtat de oaste vreo furtună ?

CRAINICUL

Ca un arcaș îndemînatic ai lovit la țintă și ai cuprins în cîteva cuvinte o năpastă uriașă.

CORIFEUL

Ce se zvonește printre oamenii de pe corăbii ? Trăiește sau e mort ?

CRAINICUL

Nimeni nu mai are știri întemeiate, poate doar Helios [62], cel ce hrănește glia

CORIFEUL

Povestește-ne cum s-a sfîrșit furtuna stîrnită de mînia unor zei asupra oștii de pe nave.

CRAINICUL

Nu se cuvine să întunecăm o zi preafericită, vorbind într-un grai vestitor de necazuri ; fiecare zeu dorește să-l cinstim la timpul său.

Cînd un sol, cu fața mohorîtă, iscă în cetatea sa o groaznică durere, vestindu-i că i-a fost înfrîntă o armată, cînd îi face cunoscută o rană tăiată în trupul norodului, spunîndu-i cum războinici fără număr, dezrădăcinați din case fără număr, au fost meniți să moară de biciul cu două plesne pe placul lui Ares, de urgia divină cu două vîrfuri de lance, ucigașă pereche [63], atunci, desigur, vestitorul, încărcat cu-atîta suferință, se cade să bocească peanul Eriniilor [64].

Dar eu, venind ca binevestitor al mîntuirii într-o cetate bucuroasă de izbîndă, cum să amestec laolaltă cele vesele cu cele triste și să vă depăn despre o furtună prăvălită peste argieni de zei mînioși ?

Într-adevăr, ne-a fost dat să vedem focul și apa, mai înainte dușmani, făcînd jurămînt împreună și dovedindu-și credința, ca să nimicească biata oaste aheeană.

În plină noapte s-a dezlănțuit nenorocirea cu valuri potrivnice.

Vînturile Traciei [65] zdrobeau corăbiile una de alta ; acestea, berbecindu-se puternic în năuceala vijeliei, sub loviturile de grindină ale vîrtejului, păstorul năpastei, se răsuceau și piereau înghițite.

Cînd a săltat din nou lumina soarelui strălucitoare, am văzut Marea Egee înflorită cu leșuri de bărbați ahei și cu frînturi de nave.

Însă corabia în care ne găseam avea carena neatinsă.
Cine a smuls-o prăbuşirii ?
Cine a mijlocit scăparea noastră ?
Un zeu, fără-ndoială, nu un om ţinuse cîrma [66].
Soarta Mîntuitoare a poftit să-şi afle loc în navă,
încît aceasta nici n-a fost sorbită de forfota talazurilor
năpustite, nici nu s-a sfărîmat de vreun prag de stîncă.
Dar noi, sloboziţi de primejdia morţii pe mare,
am şovăit, în albul zilei, să ne bucurăm pentru norocul
nostru, deoarece purtam în suflete o nouă suferinţă
pentru armata noastră frîntă, amarnic încercată.
Şi chiar acum, de-a mai rămas în viaţă vreunul
dintre luptători, vorbeşte despre noi ca despre morţi ;
şi cum să nu, devreme ce noi înşine gîndim acelaşi lucru
privitor la soarta lor.
Fie să se împlinească numai cele bune, să-l vezi
ivindu-se aici, mai întîi şi mai ales, pe Menelaos !
Sau, cel puţin, dacă pe undeva îl întîlneşte o rază
de soare şi-l află sănătos, cu ochii deschişi în lumină,
prin mijlocirea lui Zeus, care n-a vrut să stingă stirpea
lui Atreu, noi mai putem nădăjdui că se va întoarce iar
în casa lui.
Fii sigur : tot ce-ai auzit e numai adevărul [67].
(Crainicul pleacă în întîmpinarea lui Agamemnon.)

CORUL

Strofa I

Cine i-a dăruit Helenei
numele-ntru totul pe potrivă [68].
O putere nevăzută,
care cunoaşte lucrurile dinainte
şi ne învaţă limba sorţii ?
Cine-a numit-o pe soţia
cucerită cu lancea
şi-nconjurată de zavistii ?
Într-adevăr, ea s-a născut

să-nece nave,
să piardă oameni și să spulbere cetăți,
ea care, lăsînd fastuoase pînzeturi și văluri,
a fugit peste mare, mînată
de suflul uriaș al zefirului,
în vreme ce numeroși vînători, înarmați cu scuturi,
porneau pe urma vasului său risipită,
ca să coboare la Simois
pe țărmuri bogate-n frunzișuri,
stîrniți de sîngeroasa Eris [69].

Antistrofa I

Mînia [70] ce-și îndeplinește
neabătută gîndul
mută la Ilion ființa
a cărei cununie cunună cu moartea [71].
Neprețuirea mesei ospeției
și-a lui Zeus ocrotitorul vetrei
pînă la urmă se răzbună
asupra tuturor celor care-au cîntat
cu voce-naltă himeneul [72]
spre cinstirea miresei,
laolaltă cu frații bărbatului său [73].
După cîntul de nuntă, cetatea lui Priam bătrînă
deprinde cîntul de jale
și, blestemîndu-l, greu îndurerată,
pe „Paris, cel cu așternut funebru",
își plînge traiul copleșit
de jeluiri și suferințe,
fiindu-i dat să-și vadă oamenii cetății
prăbușiți în sînge.

Strofa II

Cineva, odată, a crescut
un pui de leu în casă,
lipsit de laptele și grija mamei sale.
Și s-a-ntîmplat, în zilele de la-nceput,
să fie molcom, să se joace cu copiii,
să-i facă veseli pe bătrîni,

să zăbovească de atîtea ori în brațe,
ca un nou născut cu limpede privire,
și omului, împins de foame,
să-i lingușească mîna.

Antistrofa II

Însă, cu vremea, nu și-a dezmințit
pornirea cea dintru născare
și, drept răsplată pentru grija
celor care l-au hrănit,
s-a poftit de unul singur la un praznic
de mioare sfîrtecate.
Și-a fost înmuiată-n sînge casa,
pentru căseni o pacoste fără iertare,
o cruntă pagubă și un măcel!
În locuință a crescut, mînat de zei,
un preot al răzbunătoarei Ate.

Strofa III

În cetatea Ilion, putem a spune
c-a intrat, mai întîi, cu Helena,
o tihnă de valuri neturburate de vînt,
un dulce juvaer într-o comoară [74],
o săgeată gingașă țintind spre ochi,
o floare a iubirii ce mușcă din inimi.
Apoi, năpraznic, totul s-a schimbat,
amarnică a fost urmarea unei nunți.
La Priamizi a poposit nevastă
pustiitoare pentru gazde,
nimicitoare pentru cei din preajmă.
Zeus chezașul ospeției
a călăuzit-o pe această
Erinys și a plînsului mireasă.

Antistrofa III

De mult se-aude printre muritori
un bătrîn proverb, iară și iară:
norocul omului, crescut prea sus,

nu moare făr-a slobozi vlăstare ;
din belşug încolţeşte o neistovită năpastă.
Noi, despărţindu-ne de alţii, gîndim cu mintea noastră :
faptul nelegiuit, acela naşte
tot şirul celorlalte fapte
asemenea părintelui care le-a zămislit,
iar vetrelor zidite pe dreptate
le sunt hărăziţi copii frumoşi.

Strofa IV

Mereu, străvechea lipsă de măsură
plodeşte printre ticăloşi
o nouă lipsă de măsură,
devreme sau tîrziu,
la ziua sorocită a unei naşteri noi,
cînd se-nfiripă şi-o divinitate
neîmblînzită, neînvinsă şi nesfîntă,
Ate cea neagră pentru case
aidoma cu născătoarea sa.

Antistrofa IV

Dike scapără lumină
sub streşini afumate
şi proslăveşte vieţile cinstite,
în schimb, îşi mută ochii de la
lăcaşul poleit cu aur,
în care dă porunci o mînă necurată.
Apropiată doar de cei fără prihană,
nepreţuind puterea bogăţiei,
nici ifosele ei de slavă,
ea duce totul pîn' la capăt.
(Prin dreapta intră Agamemnon, în picioare, în carul regal. În urma lui, pe alt car, stă încremenită Casandra, cu ochii pironiţi în gol.)

CORIFEUL

O, rege fiul lui Atreu, nimicitor al Troiei, cu ce fel de cuvinte să te întîmpin ?

Cum să te slăvesc, nici depășind măsura, nici rămînînd dincoace de cinstea ce ți se cuvine?
Mulți muritori, cu grijă numai pentru ceea ce par a fi, trec alături de dreapta măsură.
Fiecare e gata să geamă pentru năpastele altuia, dar dinții durerii nu mușcă din ficatul lui ; fiecare se preface că împărtășește bucuriile străine, silindu-și fața împietrită să zîmbească.
Ci omul vrednic, bun cunoscător al turmei sale, nu se lasă înșelat de luciul unor ochi ce par să dovedească un suflet credincios, dar care îl alintă cu prietenia lor apoasă.
Odinioară, cînd ai ridicat o oaste din pricina Helenei, n-am să-ți ascund, te-am înscris în rîndul celor răzlețiți de muze, ca unul neînstare să ții bine cîrma gîndurilor tale.
Cum să împingi bărbați la moarte pentru o nerușinare de bună voie împlinită?
Dar astăzi, nu de la hotarul inimii și nu ca neprieten, închin recunoștința mea celor care și-au dus la bun sfîrșit însărcinarea.
Cu vremea, vei cunoaște, dacă ții să afli, dintre cetățenii rămași pe lîngă case, cine s-a călăuzit după dreptate și cine s-a purtat în chip nepotrivit.

AGAMEMNON

Întîia mea rostire cuvenită este pentru Argos și pentru zeii pămînteni, care m-au ajutat să mă întorc între ai mei și să dau pedeapsă grea țării lui Priam.
Zeii, care judecă nu după vorbe ci după săvîrșiri, au hotărît cu toții, într-un singur glas, să arunce-n urna sîngelui vărsat un vot care înseamnă prăbușire pentru Ilion și nimicire pentru luptătorii săi.
Mîna care se apropia de cealaltă urnă, a iertării, aducea numai speranța, dar înăuntru nu lăsa nimic.
Acum fumul este semnul sigur că a fost cetatea cucerită.
Sunt vii doar vijeliile urgiei, în vreme ce orașul moare, odată cu cenușa istovită, din care suie aburii cei unsuroși ai bogăției.

Zeilor li se cuvine harul mulțumirii noastre,
deoarece dintr-o răpire, a Helenei, ne-am plămădit
o răzbunare fără margini ; și pentru o femeie
orașul a fost nimicit de fiara argiană, prăsila calului
de lemn [75], de ceata înarmată cu scuturi ușoare,
care, la vremea cînd apun Pleiadele, a țîșnit într-un salt,
s-a năpustit peste ziduri, ca un leu flămînd de carne
crudă, și s-a îmbătat, sorbind regescul sînge.

De-aceea prelungesc atîta cuvîntul meu de închinare
către zei.

Iar în privința gîndurilor tale rostite adineaori,
eu le păstrez în minte și le împărtășesc, spunînd cu tine
împreună : sunt rari bărbații cărora le este dat să-și
cinstească fără ciudă un prieten răsfățat de norocire.

Cînd se înfige-n inima cuiva veninul urii, acesta
suferă de-o boală îndoită : îl apasă greul nefericirii sale
și totodată geme văzîndu-l fericit pe altul.

Știu pentru ce vorbesc așa, cunosc oglinda prieteniei
mult preabine : ea s-a dovedit a fi năluca unei umbre
la cei care păreau că sunt binevoitorii mei adevărați.

Doar Odiseu, purces pe mare fără voia lui [76], odată
prins la jug, a tras cu hotărîre de funii lîngă mine ;
dau despre el această mărturie fie că-i mort, fie că-i viu.

Cît despre cele ale zeilor și-ale cetății, vom rîndui
dezbateri în adunări de sărbătoare și ne vom sfătui.

Trebuie să cumpănim asupra binelui cum să-l
așezăm dăinuitor și neschimbat.

Iar cînd vor fi de trebuință leacuri tămăduitoare,
vom căuta să alungăm năpasta molipsirii, fie arzînd,
fie tăind cu mult bun simț în carne vie.

Intrînd acuma în palatul meu, în lăcașul vetrei mele,
ridica-voi mîna dreaptă mai întîi spre zeii care m-au
însoțit pînă departe și m-au adus acasă.

Fie ca Biruința, de vreme ce mi-a stat mereu
în preajmă, să nu mă părăsească niciodată !

(În timp ce Agamemnon își încheie cuvîntarea, Clitemnestra iese din palat, însoțită de sclave încărcate cu felurite țesături și covoare de preț.)

Oameni ai cetății, preacinstită adunare argiană, nu mă voi rușina să-mi dau pe față, înaintea voastră, pornirile de dragoste pentru bărbatul meu.
Timpul îi topește omului din inimă orice sfială. Nu voi îngîna cuvinte învățate de la alții, am să vă depăn despre viața mea nefericită, despre amarul anilor cît el a stăruit sub Ilion.
În primul rînd să spun că e o cruntă caznă pentru femeia cu bărbatul răzlețit să rămînă singură, acasă. Crainic după crainic se perindă înaintea sa, aducîndu-i știri tot mai întunecate, vestindu-i zgomotos nenorociri pentru lăcașul său.
De-ar fi primit atîtea răni acest bărbat cum s-a zvonit pînă la casa lui în fel și chip, ar avea mai multe găuri decît un năvod.
De-ar fi răposat de-atîtea ori precum au povestit-o alții din belșug, s-ar fi putut mîndri că i-au fost date, ca lui Geryon, trei trupuri și că le-a părăsit în mantia mormîntului pe toate, murind, pe rînd, sub fiecare din aceste trei înfățișări [77].
Iată zvonurile crunte, pentru care de multe ori mi-am atîrnat gîtul în laț, de unde am fost dezlegată doar cu sila.

De-aceea nu este de față nici feciorul tău, așa cum s-ar fi cuvenit, Oreste, chezășia bunăcredinței noastre.
Să nu te miri, el crește la o gazdă binevoitoare, în Fokida, la Strophios [78], care mi-a glăsuit despre amenințări turburătoare : acolo, primejdia morții tale, sub Ilion, aici, răzmerița poporului și răsturnarea sfatului obștesc.

Oamenii, prin însăși firea lor, sunt gata să-l frămînte cu călcîiele pe cel căzut.

Temeiul celor spuse nu ascunde viclenie.

Mie însă mi-a secat izvorul țîșnitor al plînsului, n-a mai rămas în mine nici măcar o lacrimă.

Ochii mi-au slăbit în lungile nopți de veghe, cînd plîngeam pentru tine, așteptînd semnalele de foc, care întîrziau mereu.

Iar din vise mă trezea zborul subțire și zumzăitor al unei musculițe, și te vedeam copleșit de năpaste mai numeroase decît fuseseră clipele visului meu.

(Cu patos retoric, adresîndu-se corului:)

Acum, după atîta pătimire, cu inima neînfricată, pot să-l numesc pe omul acesta: cîine de pază pentru staul, odgon mîntuitor al navei, stîlp de sprijin al înaltului acoperiș, fecior unul născut al părintelui său, și, tot așa, țărm năzărit navigatorilor fără nădejde, lumină preadulce ivită după furtună, izvor țîșnind să potolească drumețul însetat.

Ce bucurie deplină să scape din încleștarea sorții!
El este vrednic să i se închine asemenea nume.
Fie să înceteze între noi orice invidie!
Am îndurat destule chinuri pentru această bucurie.

(Înaintînd, lui Agamemnon:)

Și-acuma, creștet scump, coboară din carul de luptă, fără să-ți așezi pe țărînă, stăpîne, piciorul tău, care a răsturnat cetatea Ilion!

Roabelor, de ce întîrziați?
Oare n-am poruncit să-i așterneți covoare în cale?
Să ia ființă, grabnic, un drum de purpură sub pașii săi, pe care să-l călăuzească Dike într-o casă dincolo de orișice nădejde [79].

Iar celelalte, eu, păstrîndu-mi gîndul neînvins de somn, am să le duc la drept sfîrșit, cu voia zeilor și ajutorul sorții.

(Slujitoarele aștern covoare purpurii de la poarta regală a palatului pînă la carul lui Agamemnon.)

AGAMEMNON

Fiica Ledei, straja vetrei mele, ai ținut o cuvîntare pe măsura lipsei mele de acasă; destul ai prelungit-o.

Dar dacă se cuvine să fim lăudați, bagă de seamă, e bine să ne-aducă alții lauda.

Și-apoi, nu mă împodobi cu-atîta slavă, precum obișnuiesc femeile.

Nu mă întîmpina, ca pe-un barbar, cu fruntea în țărînă, strigînd cu glas înalt!

Să nu-mi faci din covoare un drum care ar deștepta invidie.
Doar zeii trebuie cinstiți în felul ăsta [80].
Eu, muritor de rînd, mă tem să merg pe scoarțe cu alesături.
Vreau să mă cinstiți nu ca pe-un zeu, ci numai întrucît sunt om.
Bunul renume se întinde fără ștergătoare de picioare și fără țesături alese ; a nu avea dorințe de mărire e cel mai mare dar al cerului.
Fericit e numai muritorul care-și încheie viața în plăcută propășire.
Îți spun din nou : ceea ce vrei nu aș putea înfăptui cu inima neturburată.

CLITEMNESTRA

Răspunde-mi, și nu te împotrivi dorinței mele !

AGAMEMNON

Nu-ți va lipsi răspunsul meu deschis.

CLITEMNESTRA

Făcut-ai la primejdie cumva un atare legămînt față de zei ?

AGAMEMNON

Nu mi s-a cerut în chip vădit aceasta.

CLITEMNESTRA

Dacă Priam ar fi fost învingătorul, cum îți închipui că s-ar fi purtat ?

AGAMEMNON

Cred că ar fi umblat pe scoarțe cu alesături.

CLITEMNESTRA

De cine-ți este frică ? De învinuirea unor oameni ?

AGAMEMNON

De glasul care strigă tare, al poporului.

CLITEMNESTRA

Cînd muritorul nu-i de fel invidiat înseamnă că-i nevrednic de invidie.

AGAMEMNON

Femeia nu se cade să poftească lupta.

CLITEMNESTRA

Chiar fericiții, cîteodată, se cuvine să se dea învinși.

AGAMEMNON

Oare tu ții atît de mult să ieși biruitoare din această luptă ?

CLITEMNESTRA

Încrede-te și lasă-mi de bună voie mie biruința !

AGAMEMNON

Fie, de vreme ce așa îți este voia, dezlege-mi grabnic cineva sandalele, aceste slugi ale picioarelor, ca nu cumva, cînd voi înainta pe țesăturile de purpură, să cadă peste mine, de departe, privirea unui ochi invidios.

Prea rușinos ar fi să-aduc prăpăd în casă, stricînd cu tălpile asemenea scumpete de covor, cîștigat cu atîta preț de-argint.

Dar am grăit destul despre acestea.

Pe străina care stă în fața ta primește-o binevoitoare [81].

Zeul își coboară privirile cu grijă asupra celui ce domnește molcom.

De bună voie nu îndură nimenea jugul robiei.

Aleasă din noianul de comori, această floare mi-a dăruit-o oastea și ea m-a urmat.

(Coboară din carul de luptă.)

Și-acum, dacă m-am învoit să mă supun voinței tale, mergînd pe drum de purpură, mă voi întoarce sub acoperișul casei.

(Cu pași măreți se-apropie să intre în palat.)

CLITEMNESTRA

(rostind orgolioasă)

Cine ar putea să istovească marea ce hrănește îmbelșugatul suc al purpurei, la preț de-o seamă cu argintul, vopseaua pururi înnoită pentru scoarțe ?

Avem prisos de purpură în casă, prin mila zeilor, stăpîne, sălașul nostru nu cunoaște sărăcia.

Eu și mai multe scoarțe aș fi risipit să se destrame sub picioare, de-aș fi primit vreun îndemn din locurile unde se rostesc oracole, pe cînd mă frămîntam să dau preț de răscumpărare spre mîntuirea vieții tale.

(Pășește în întîmpinarea soțului său, cu brațele întinse.)

Atîta timp cît rădăcina este teafără, frunzișul se întinde spre casă și umbra lui o apără de focul arzător al Cîinelui [82].

Întoarcerea ta la vatra palatului nostru înseamnă pentru noi întoarcerea verii în mijlocul iernii.

Iar în zilele cînd Zeus face să curgă vinul din ciorchinii acri, dacă pătrunde, dintr-o dată, în casă, o răcoare, e semn că stăpînul, bărbatul de... săvîrșit [83] se află iarăși înăuntru...

(Lăsîndu-l pe Agamemnon să treacă pragul întîiul, zăbovește o clipă și șoptește o rugă sumbră, cu două înțelesuri.)

Zeus, o Zeus, prin care toate se duc pînă la capăt, îndeplinește-mi dorințele !

Gîndește-te cu grijă la ceea ce ți-e dat să împlinești !
(Intră și ea în palat.)

CORUL

Strofa I

De ce într-una se ridică
această spaimă înaintea
prevestitoarei noastre inimi
și fîlfîie-mprejurul ei din aripi ?
De ce, neporuncit și neplătit,
cîntul nostru spune viitorul ?
Oare de ce să nu scuipăm
ca după visele cețoase [84]
și, plini de-ncredere stăruitoare,
să ne-așezăm pe jețul sufletului nostru ?
S-a irosit atîta vreme
de cînd, pe sub parîme și ciocuri de corăbii,
se spulbera nisipul [85],
și grei de arme năvăleau
spre Ilion năierii noștri.

Antistrofa I

Ei s-au întors acum acasă ;
ne-am încredințat cu ochii,
dăm pentru asta mărturie.
Și totuși inima-n adîncul nostru
bocește imnul fără liră,
cel de la sine învățatul,
cîntul tînguit al Eriniei.
Ni s-a topit încrederea
preadulce a speranței.
Nu ne înșeală niciodată
măruntaiele ființei noastre,
iar inima ce ni se-nvîrte roată
pe diafragmul închinat dreptății,
ne tălmăcește numai adevărul.
Am vrea să fie toate doar părere

și grija noastră speriată
să cadă, fără-ntruchipare!

Strofa II

Într-adevăr, prea multa sănătate
este un țel nesățios;
vecina ei apropiată, boala,
stă pururi gata s-o răstoarne.
Belșugul omului, purces la drum întins,
se frînge de o stîncă nevăzută.
O, dac-ar fi în stare teama,
folosind un scripete după măsură,
să mai descarce din prisosul
atîtor bunuri adunate,
lăcașul nu s-ar scufunda cu totul,
deși e înțesat de avuții.
Marea nu înghite barca.
Zeus și brazdele de fiecare an
îndepărtează molima înfometării
prin daruri multe și curgînd de pretutindeni.

Antistrofa II

Dar negrul sînge omenesc,
odată deșertat pe glie,
nimenea nu-l va chema prin farmec
din nou în vinele deschise.
Însuși Asclepios, care scornise
cum să-aducă morții dintre umbre,
a fost oprit de Zeus,
pentru neturburarea noastră [86].
Vai, dacă Soarta n-ar fi pus hotare
atît de strîmte fiecărei sorți,
inima i-ar da de veste limbii
să-și verse focul în afară!
Noi însă gemem în durere și în beznă
și nu sperăm să depănăm pînă la capăt
vrun sfat folositor
din pieptul nostru mistuit de flăcări.
(Clitemnestra se ivește iar în pragul porții.)

CLITEMNESTRA

Intră şi tu în casă ! Nu mă auzi, Casandra ?
Deoarece chiar Zeus preablînd a hotărît ca, în acest palat, să te împărtăşeşti din apa noastră sfîntă [87], stînd, între numeroase slugi, lîngă altarul bogăţiei noastre, coboară din car şi nu te umfla de mîndrie !
Însuşi Heracles, fiul Alcmenei, se spune că, odată, a fost vîndut şi nevoit să se înfrupte din pîinea traiului de sclav [88].
Pentru omul silit să îndure asemenea soartă e un straşnic noroc să încapă în mîinile unor stăpîni îmbelşugaţi de multă vreme.
Cei care, fără să fi sperat niciodată, au avut secerişul bogat sunt aspri cu sclavii în toate şi necruţători.
Din partea noastră vei primi ceea ce porunceşte obiceiul.
(Casandra tace, neclintită.)

CORIFEUL

(Casandrei :)

Ţie ţi-a vorbit cu limpezi cuvinte.
Eşti căzută în năvodul sorţii.
Supune-te de ţi-a fost dat să te supui ; ori, poate, ai de gînd să te împotriveşti ?

CLITEMNESTRA

De nu cumva grăieşte într-o limbă necunoscută şi barbară [89] ca piuitul rîndunicii, voi căuta, cu voie bună, s-o înduplec, şi să-i împlînt în inimă cuvîntul meu.

CORIFEUL

(Casandrei :)

Urmeaz-o ! Sfatul ei, în starea ta de prinsă, este cel mai nimerit.

Supune-te şi părăseşte jeţul tău din car.
(Casandra stăruie să tacă.)

CLITEMNESTRA

N-am vreme să mai zăbovesc aici, la poartă.
Lîngă vatra şi buricul casei, stau pregătite oile de jertfă, aşteptînd cuţitul.
Dacă e să mă urmezi, nu pierde timpul, iar dacă nu îmi înţelegi rostirea, tu fiind străină limbii noastre, în lipsa glasului, vorbeşte-mi, cum fac sălbaticii, cu mîna.
(Casandra rămîne nemişcată.)

CORIFEUL

Străina cred că ar avea nevoie de un tălmaci cu graiul deslușit.
Arată ca o lighioană înhăţată de curînd.

CLITEMNESTRA

Desigur c-a înnebunit şi că-şi ascultă mintea rătăcită, dacă, smulsă din cetatea biruită ieri, nu ştie să poarte zăbala, decît împroşcînd un suflu de spumă sîngerie.
N-am să mai vorbesc în gol, doar pentru ca ea să mă înfrunte.
(Intră în palat.)

CORIFEUL

Sunt năpădit de milă şi nu mă pot întărîta.
Nefericito, haide, părăseşte-ţi carul, urmează voia sorţii, încearcă-te la jug !
(Casandra mai stă o vreme neclintită cu ochii pironiţi asupra statuii lui Apolo, zeul drumurilor, apoi izbucneşte, fără să coboare din car :)

CASANDRA

Strofa I

Vai, vai, pămînt și cer !
Apolon, Apolon !

CORIFEUL

De ce îl cheamă, gemînd, pe Loxias [90] ? Lui nu i se cuvin cîntările de jale.

CASANDRA

Antistrofa I

Vai, vai, pămînt și cer !
Apolon, Apolon !

CORIFEUL

Cu glas mîhnit îl strigă iar pe zeul care nu are ce să caute în bocetele de durere.

CASANDRA

Strofa II

Apolon, Apolon,
ocrotitorule de drumuri [91] !
Apolon, tu mă pierzi [92] !
Mă pierzi atît de lesne înc-o dată.

CORIFEUL

Vrea oare să-și prezică amarnicul destin ? Suflarea zeului răzbate din inima-i de sclavă.

CASANDRA

Antistrofa II

Apolon, Apolon,
ocrotitorule de drumuri !

Apolon, tu mă pierzi !
Unde m-a dus cărarea ta, sub ce acoperiş ?

CORIFEUL

În casa lui Atreu, ţi-o spunem noi, dacă nu ştii ; rostind şi tu la fel nu vei grăi minciună.

CASANDRA

Strofa III

Vai, spune mai degrabă, sălaş urît de zei
şi martor la blestemăţii fără de număr,
ce au făcut să curgă viaţa unui frate
şi capete să cadă retezate,
o măcelărie de bărbaţi
cu sînge băltind în ţărînă [93].

CORIFEUL

Îmi pare că străina caută ca o căţea ; adulmecă o urmă şi va da de sînge.

CASANDRA

Antistrofa III

Ah, aceste mărturii sunt de crezut
aceşti copilaşi ce plîng sub cuţit,
şi-aceste cărnuri fripte
din care-nfulecă un tată.

CORIFEUL

Noi faima ta de ghicitoare ţi-o cunoaştem, dar nu avem aici nevoie de profeţi.

CASANDRA

Strofa IV

Vai, ce se pune la cale acolo,
ce altă cumplită durere se pune la cale
în palatul acesta,
durere cumplită și crudă,
de neîndurat pentru rude,
de nevindecat ?
Vai, ajutorul e departe !

CORIFEUL

Nu sunt în stare să-nțeleg ce prevestești, dar cele întîmplate le cunosc ; le strigă toată țara.

CASANDRA

Antistrofa IV

Nemernico, nu te-nfioară fapta-aceea !
Pe soțul tău ce a-mpărțit
același pat cu tine
îl scalzi în baie mai întîi,
pe urmă, cum să spun sfîrșitul ?
Se va petrece cît mai iute.
Ea brațele, pe rînd, și le va-ntinde
și le va lungi ca să lovească.

CORIFEUL

Acum pricep și mai puțin : după enigme, iată oracole întunecate ; mă simt neputincios.

CASANDRA

Strofa V

Amar și vai, amar și vai ! Ce se arată ?
Să fie un năvod din Hades ?
Ba nu ! Adevărata plasă

e chiar părtașa de-așternut,
acum părtașa de omor.
Iar ceata Eriniilor, legată
nezdruncinat de neamul acesta,
să-nalțe ritualul strigăt,
ca la doborîrea unei jertfe
hărăzită să fie ucisă cu pietre [94] !

CORIFEUL

De ce să năpustești peste aceste case strigătul înalt al Eriniilor ? Cuvîntul tău mă îngrozește.

CORUL

Spre inimile noastre năvălește
o undă galbenă, precum șofranul,
la fel ca valul, care le-nsoțește
luptătorilor căzuți sub lance
licăririle din urmă ale vieții,
în clipa cînd moartea s-apropie zornic.

CASANDRA

Antistrofa V

Păzea, păzea, ferește-te de vacă !
În capcana unei pînze a făcut să-i cadă
taurul cu negre coarne.
Ea din preajmă îl izbește,
el se surpă-n scăldătoarea plină.
Află de la mine destinul unei căzi
de viclenie și de sînge !

CORIFEUL

Eu nu mă laud că aș fi cunoscător iscusit de oracole, dar spusele acestea menesc nenorocire.

CORUL

Cînd izvorește oare din oracol
pentru muritori vreo știre bună ?

Într-adevăr vestind numai nenorociri,
profeții cu arta rostirii bogată
revarsă pretutindeni frica.

CASANDRA

Strofa VI

Vai mie, sărmana de mine!
Vai, soarta mea nefericită!
Durerea mea o torn
în cratérul[95] de jale și-o strig.
Unde m-ai călăuzit,
sărmana de mine[96]?
Oare nu ca să mor și eu
cu alții-mpreună?

CORUL

Îți rătăcește mintea, pradă unui zeu,
de vreme ce-nalți despre tine
un astfel de cîntec necîntec!
La fel, privighetoarea galben-aurie,
țipînd fără oprire „Itys! Itys!"[97],
în inima-i năpăstuită, vai, suspină
despre o viață prea împovărată
de florile obidei.

CASANDRA

Antistrofa VI

Vai, vai, nu-mi aminti ursita
privighetorii cu atît de gingaș viersul!
Zeii au plămădit în jurul ei
un trup înaripat;
fără plînsetele sale
traiul său ar fi nespus de dulce.
Eu, în schimb, sunt hărăzită
să fiu despicată
de fierul cu două tăișuri.

CORUL

Cine-ți dezvăluie aceste
nenorociri copleșitoare,
trimise năvalnic de zei ?
Cine te-nvață să cînți răspicat
oracolele fioroase
și-n cîntece de jale cadențate,
și-n melodii ascuțite ?
Cine-ți șoptește înțelesul
acelor cuvinte de rău grăitoare
pe drumul profețiilor tale ?

CASANDRA

Strofa VII

Vai, nuntă, nuntă a lui Paris,
pierzania dragilor mei !
Vai, Scamandros, băutura țării mele,
pe malurile tale am crescut,
prin grija ta, oropsita de mine !
Dar în curînd voi proroci
la rîurile Kokytos
și Aheron, pe maluri [98].

CORUL

Prea deslușite ți-s cuvintele rostite ;
pînă și-un prunc le-ar înțelege.
Ca o mușcătură sîngeroasă,
ne încearcă gîndul sorții tale-ndurerate,
cînd te-auzim că-ți strigi
năpastele tînguitoare.

CASANDRA

Antistrofa VII

Vai cazne, cazne ale țării mele
de-a pururi nimicită !

Vai, jertfe aduse de tata
spre mîntuirea meterezelor cetății,
nenumărate ucideri
de boi ce păşteau prin poienile noastre !
Zadarnic ne-a fost orice leac !
Cetatea Ilion și-a îndurat ursita
iar eu, cu sufletul fierbinte,
voi fi surpată pe pămînt.

CORUL

Acest oracol nou se leagă
de cele dinainte.
Poate un daimon [99] plin de ură
s-a năpustit asupra ta, cu grea povară
și te silește să cînți
aceste dureri suspinate
și dătătoare de moarte.
Iar noi, împiedicați, nu bănuim sfîrșitul.

(Casandra își desprinde privirile de pe statuia lui Apolo și coboară din car.)

CASANDRA

Oracolul, acuma, nu se va întrezări numai prin văluri, ca o tînără mireasă, ci va țîșni, suflînd puternic, în fața răsăritului de soare și va rostogoli înspre văpaia lui talazul unei încercări și mai cumplite.

Deci, să vă luminez fără enigme.

Depuneți mărturie, că am adulmecat, cu nările-n cărare, urmele unor nelegiuiri străvechi.

Nu se desprinde niciodată de acest acoperiș un alai de glasuri, potrivite laolaltă, ce nu răsună molcom și nu grăiesc de bine.

Ca să-și ațîțe îndrăzneala tot mai mult, ceata petrecăreață care zăbovește în palat s-a îmbătat cu sînge omenesc și nu mai poate fi gonită, ceata Eriniilor acestui neam.

Pururi lipite de aceste ziduri, imnuie imnul despre cea dintîi fărădelege [100] ; pe urmă blestemă culcușul fratelui, nemernic pentru cel care l-a pîngărit [101].

Am tras în țintă cu săgeata sau am nimerit alături ?
Sunt o ghicitoare mincinoasă, care bate și sporovăiește pe la porți ?
Mărturisește, jură-te, că nu ai auzit nici un cuvînt despre păcatele străvechi ale acestei case !

CORIFEUL

Cum ar putea să lecuiască oare chezășia unui jurămînt, oricît ar fi de răspicat ?
Mă mir cum tu, crescută dincolo de mare și străină, te întîlnești mereu cu adevărul, ca și cum l-ai fi văzut cu ochii.

CASANDRA

Apolo ghicitorul m-a înzestrat cu harul ăsta.

CORIFEUL

Adevărat e zvonul că, deși fiind un zeu, a fost cuprins și el de pofta dragostei [102] ?

CASANDRA

Odinioară m-aș fi rușinat să pomenesc despre iubirea lui.

CORIFEUL

Așa e omul, mîndru, în vremurile fericite.

CASANDRA

Zeul, aprins de patimă, lupta din răsputeri să mă cîștige.

CORIFEUL

V-ați dedat cumva la munca zămislirii, după noima tuturor ?

CASANDRA

I-am făgăduit lui Loxias, dar nu mi-am ținut legămîntul.

CORIFEUL

Erai înzestrată încă de-atunci cu meșteșugul divin al prezicerii ?

CASANDRA

Încă de-atunci proroceam suferințele patriei mele.

CORIFEUL

Și cum ? Ai fost cruțată de mînia lui Apolo ?

CASANDRA

Din clipa cînd l-am înșelat, nimeni nu a mai crezut în spusa mea.

CORIFEUL

Dar nouă ni se pare că oracolele tale nu sînt mincinoase.

CASANDRA

Vai, vai, alei, nenorociri !
Iar mă căznește vîltoarea dreptei preziceri, cumplita ; mă turbură năpraznicul ei cîntec.
Priviți la tinerii aceia, iscați în preajma casei, asemeni unor arătări de vis ; parcă ar fi copii uciși de dragii lor părinți !
Iată miinile pline de cărnuri, bucăți din trupurile lor spre demîncare !
Ei duc o groaznică povară de măruntaie și de vintre, din care însuși tatăl lor s-a înfruptat.

Acum să vă rostesc de ce urzește răzbunare un nemernic leu de casă [103], oploșit în așternut, pîndind, alelei, întoarcerea stăpînului meu, al meu, deoarece mi-e dat să-i port jugul de sclavă !
Maimarele peste corăbii, nimicitorul Troiei, nu știe ce pune la cale, spre nenorocul lui, cățeaua haină, pacostea fățarnică, a cărei limbă spune și îndrugă despre sufletu-i voios !
Îndrăzneala sa e nestrunită, parte femeiască ucigașă de bărbat !
Cum să numesc dihania respingătoare ?
Șarpe, ce se leagănă cînd înapoi, cînd înainte, Skylla [104], cuibărită între stînci, pierzanie pentru corăbieri, mumă clocotind de ciudă, scăpată din Hades, care împroașcă un război neostenit peste rudele sale ?
Ce țipăt a scos de izbîndă, atotulsfruntata, ca un luptător victorios în bătălie ! Nimeni să nu-și închipuie că-i bucuroasă pentru o întoarcere mîntuitoare !
Puteți să mă credeți sau nu, totuna-mi este !
Ceea ce trebuie să vie se va împlini, iar tu, cuprins de milă, vei mărturisi îndată că am profețit preabine adevărul.

CORIFEUL

Ai vorbit despre ospățul pregătit anume lui Thyestes din carnea copiilor săi.
Am înțeles, cutremurat de un fior, și mă cuprinde teama, cînd aud că rostești adevărul, nu copia lui zugrăvită.
În privința celorlalte vorbe ale tale, mintea mea, năucă, iese din făgaș.

CASANDRA

Am spus că vei vedea cu ochii sfîrșitul hărăzit lui Agamemnon.

CORIFEUL

Încetează, nefericito, adoarmă-ți gura !

CASANDRA

Nu este nici un leac pentru năpasta prevestită.

CORIFEUL

Nu, dacă e dat să se întîmple. Fie să nu se împlinească !

CASANDRA

Poţi să te rogi ; ei tocmai pregătesc omorul.

CORIFEUL

Ce om pune la cale asemenea nelegiuire dureroasă ?

CASANDRA

Prea te îndepărtezi de miezul oracolelor mele.

CORIFEUL

Într-adevăr, nu înţeleg capcana care tocmai se întinde.

CASANDRA

Totuşi, eu ştiu să mă fac înţeleasă în limba helenilor.

CORIFEUL

La fel şi zeul pythian, deşi sunt greu de tălmăcit oracolele sale.

CASANDRA

Vai ! Ce foc mă pustieşte ?
Cum năvăleşte peste mine !
Vai mie, Apolon Lykeios[105], vai mie !

Ea însăși, leoaica pe două picioare, care s-a tăvălit cu lupul în lipsa de acasă a nobilului leu, mă va ucide, sărmana de mine!

În vasul cu venin amestecă, turnînd, și răzbunarea sa și o simbrie pentru mine[106].

Ascuțind jungherul împotriva soțului, ea vrea să îl omoare drept pedeapsă pentru vina de-a mă fi adus aici.

De ce mai port aceste fleacuri vrednice de rîs, toiagul și bentițele de ghicitoare de la gît?

Am să vă stric, mai înainte de a muri și eu!

(Se leapădă de însemnele profeției, își rupe toiagul, își azvîrle panglicile pe pămînt.)

Fiți blestemate! Mă bucur să vă știu risipite pe jos.

Dați-i și alteia nenorocire din belșug!

Priviți, însuși Apolo mă despoaie de straiul profețesc, după ce el însuși a lăsat, deși purtam acest veșmînt, să fiu cumplit batjocorită și de dușmani și de prieteni, fără pricină, de toată lumea.

Mi se spunea „haimanaua", ca unei prezicătoare de răspîntii, ca unei biete cerșetoare hămesite.

Și-acum prorocul, care m-a schimbat în prorociță, m-a însoțit chiar el spre nenorocul dătător de moarte.

Aici, în loc de-altarul casei părintești, mă așteaptă numai un butuc, care va fi împurpurat de sîngele fierbine al înjunghierii mele.

Dar zeii nu vor îndura să pier cu nedreptate: se va ivi altcineva, un alt răzbunător, un vlăstar ucigător de mamă, care va răsplăti omorul unui tată.

Rătăcind în exil, alungat din pămîntul acesta printre străini, se va întoarce să închidă cît mai sus acoperișul chinurilor înălțat pentru ai săi.

Îl va călăuzi chemarea rugătoare a tatălui său prăbușit.

La ce bun să mă înduioșez de mine astfel și să mă tînguiesc?

După ce am văzut, întîi, orașul Ilion pătimind ceea ce i s-a dat să pătimească, îi văd și pe cuceritorii aceleiași cetăți pierind, precum am spus-o, pedepsiți de cer.

Iar eu, plecînd, voi îndura pînă la capăt, mă voi supune morții, căci pentru mine zeii au făcut un mare jurămînt.

(Întorcîndu-se, privește spre fațada palatului.)
Mă închin acestor porți ale lui Hades.
Fie-mi hărăzită doar o lovitură la locul potrivit, care să-mi închidă ochii, fără zbateri, în curgerea de sînge blînd ucigătoare !

CORIFEUL

O preanefericită și preaînțeleaptă Casandra, mi-ai amintit atît de multe.
Dar dacă știi, într-adevăr, ce soartă-ți este hotărîtă, de ce să te îndrepți cu-atîta îndrăzneală spre altar, ca o juncă mînată de zei ?

CASANDRA

Nu mai încape scăpare, nu mi se mai îngăduie, străinilor, nici o clipită.

CORIFEUL

Cine trăiește deplin, pînă la cele din urmă, e socotit a fi mai presus decît timpul.

CASANDRA

Nu, iată ziua ! Prea mărunt ar fi cîștigul dacă aș fugi.

CORIFEUL

Să știi, curajul tău e pe măsura neînfricatei tale inimi.

CASANDRA

Fericiții n-au prilejul să audă asemenea laude.

CORIFEUL

A muri în slavă e un har al cerului.

CASANDRA

Vai ţie, tată, vai, fiilor tăi cei de seamă[107] !
(Îşi acoperă capul cu vălul şi urcă spre palat, dar după cîţiva paşi, dintr-odată se întoarce.)

CORIFEUL

Ce s-a întîmplat ? Ce spaimă te alungă înapoi ?

CASANDRA

(îngrozită :)

Vai, vai !

CORIFEUL

Ce sunt aceste vaiete ? Ce grozăvie se iscă în inima ta ?

CASANDRA

Aceste case duhnesc de omor şi vărsare de sînge !

CORIFEUL

Şi cum să nu ? Pare a fi mirosul jertfelor ce pîlpîie pe vatră.

CASANDRA

S-ar spune că sunt aburi care răbufnesc dintr-un mormînt.

CORIFEUL

Vorbeşti de o tămîie care nu e siriană.

CASANDRA

Voi merge să mă vaier pentru morţi, pentru destinul meu şi al lui Agamemnon.

Destulă mi-a fost viața.

(Se îndreaptă iară spre palat, dar se oprește iară și se întoarce.)

Alei, străinilor, nu sunt o pasăre ce piuie de spaimă înaintea unei tufe !

Vreau doar, cînd voi fi moartă, să mărturisiți, în locul meu, pentru acestea toate, în clipa cînd, în schimbul meu, femeie stinsă, va fi să piară o altă femeie, și cînd, în schimbul unui bărbat surpat de nevastă, va fi să cadă alt bărbat.

Atît vă cer fierbinte ca dar de ospeție, în pragul morții mele.

CORIFEUL

Sărmana de tine, mi-e milă pentru soarta-ți prevestită.

CASANDRA

Nici un cuvînt mai mult !

Nu vreau să-mi cînt eu însămi bocetul.

Spre soare se înalță rugăciunea mea, spre cea mai din urmă lumină.

Fie ca răzbunătorii mei să le dea celor ce m-au ucis aceeași plată pentru moartea unei sclave, o pradă lesne de răpus !

(Intră resemnată în palat. Poarta se închide, grea, în urma sa.)

CORIFEUL

Vai, rosturile omului mîhnite !

Fericirea lui pare a fi doar un desen cu umbre.

Cînd se abate, nenorocul prin cîteva mișcări șterge desenul, ca un burete umed.

Mai mult pentru această rînduială decît pentru cele întîmplate mă năpădește mila.

Muritorii nu se satură de propășire niciodată.

De ea nu se lipsește nimeni și n-o îndepărtează de la

casa lui cu un deget amenințător, spunîndu-i : „Nu pătrunde !“

Zeii fericiți i-au hărăzit acestui om să cucerească țara Troiei.

Iată că s-a întors acasă, împovărat de zei cu slavă.

Dar de va trebui să dea acuma socoteală pentru sîngele pe care l-au vărsat înaintașii lui, pierind și el, după atîtea stingeri, și-apoi stîrnind un șir întreg de alte morți, cine, aflînd aceasta, cine dintre muritori se va mai lăuda c-a fost plămădit spre un destin scutit de rele ?

(Agamemnon strigă jalnic din lăuntrul palatului.)

AGAMEMNON

Vaaai ! M-a străpuns în adînc o rană de moarte.

CORIFEUL

(aproape în șoaptă :)
Tăcere ! Cine strigă din palat rănit de moarte ?

AGAMEMNON

(cu voce de spaimă, sfîrșită :)
Vai mie, vai, din nou, a doua lovitură !

CORIFEUL

(la fel :)
Sunt vaietele regelui, s-a făptuit omorul !
Să ne unim cu toții, să ne sfătuim temeinic.

AL DOILEA COREUT

(energic :)
Aflați părerea mea ; să strigăm cetățenilor : „Veniți la palat ! Ajutor !“

AL TREILEA COREUT

Părerea mea e să țîșnim cît mai degrabă, să dovedim omorul pînă e sabia plină de sînge proaspăt.

AL PATRULEA COREUT

Împărtășind același gînd și eu, vă îndemn să trecem la faptă ; nu-i timp să șovăim.

AL CINCILEA COREUT

Să amînăm spre a vedea ; acesta este numai începutul, vestirea unei tiranii, pe care ei o pregătesc pentru cetate.

AL ȘASELEA COREUT

De ce lăsăm să fugă timpul ?
Ei sfarmă în picioare faima de a fi șovăitori și nu îngăduie să le adoarmă brațul.

AL ȘAPTELEA COREUT

Nu știu ce sfat să vă întind ; pînă și omul hotărît se cade mai întîi să chibzuiască.

AL OPTULEA COREUT

La fel socot și eu ; nu cred că mortul va învia dacă-i vom da poruncă noi.

AL NOUĂLEA COREUT

Cum ? Numai pentru a scăpa cu viață să ne plecăm stăpînilor ce pîngăresc lăcașul ?

AL ZECELEA COREUT

Rușine de neîndurat ! Mai bine să murim !
Moartea e mai blîndă decît tirania.

AL UNSPREZECELEA COREUT

Fără dovezi, numai din faptul c-a țipat nu poate fi ghicit sfîrșitul unui om.

AL DOISPREZECELEA COREUT

Numai cînd afli ceva limpede ai dreptul să te răzvrătești.
A bănui și a cunoaște nu-i totuna.

CORIFEUL

Eu sunt de partea celor care cred că trebuie să știm deschis ce soartă i s-a hărăzit lui Agamemnon.
(Se deschide cu zgomot poarta regală. În prag pășește Clitemnestra, cu spada însîngerată în mînă. Înăuntru, prăbușit în cadă, se vede Agamemnon mort, înfășurat în plasă. Lîngă el, zace cadavrul Casandrei.)

CLITEMNESTRA

Nu îmi va fi rușine să dezmint atîtea vorbe ce le-am rostit mai înainte, la strîmtoare.
Cum oare altfel să-ți astîmperi ura față de acel pe care îl urăști, cu toate că tu te prefaci a-l îndrăgi, decît întinzîndu-i o capcană mai presus de orișice scăpare.
De-atîta vreme m-am gîndit la încercarea asta !
Așadar, a venit răzbunarea victorioasă, pînă la urmă.
Stau neclintită chiar în locul unde am lovit ; acum fapta este săvîrșită.
Nu voi tăgădui, am pus la cale totul, astfel încît feciorul lui Atreu să nu poată fugi din fața morții și nici s-o poată da de-o parte.
Arunc asupra lui o plasă din care nu este scăpare, un năvod pescăresc, un strai de mărire vicleană, și îl lovesc de două ori ; el scoate două urlete, mădularele i se înmoaie, și cînd se năruie, lovesc din nou, a treia oară, prinos vărsat lui Zeus cel de sub glie, Mîntuitorul morților [108].

Atunci, zăcînd, el își dă duhul, iar sîngele, țîșnind din rănile străpunse, mă împroașcă, picături întunecate, nu mai puțin plăcute pentru mine, decît e roua sclipitoare, dar dumnezeiesc, pentru semințele din muguri.
Acestea-s faptele, cinstiți bătrîni din Argos; fie că sunt pe placul vostru, fie că nu vă plac, eu tot mă laud pentru ele.
De-ar fi îngăduit să i se toarne libații unui leș, ar fi pe drept s-o facem pentru omul ăsta, mai mult decît pe drept!
El a umplut cratérul în acest palat cu atîtea rele blestemate, încît, sosind aici, a trebuit și el să-l scarbă dintr-o dată.

CORIFEUL

Rostirea gurii tale sfruntate mă uimește, cînd te fălești pe seama soțului, cu astfel de cuvinte.

CLITEMNESTRA

Mă puneți la-ncercare, mă luați drept o femeie fără minte.
Vă spun din inimă netremurată și să vă fie limpede, totuna-mi este de mă lăudați sau veștejiți.
Acesta-i Agamemnon, soțul meu, iar mîna mea cea dreaptă l-a preschimbat în leș, — isprava unei bune lucrătoare!
Asta e!

CORUL

Strofă

Ce iarbă rea, hrănită
de musturile gliei,
ai înghițit, femeie[109],
ce băutură scoasă din valurile mării,
încît făptuind un năpraznic omor,
ai socotit că poți înlătura

și spulbera ocările strigate
în gura mare de popor ?
Vei fi despărțită de țară,
puternic lovită de ura cetății.

CLITEMNESTRA

Acum mă osîndiți să fiu gonită din orașul Argos de ura cetățenilor și de ocările strigate de popor în gura mare, dar nu v-ați ridicat, atunci, împotriva bărbatului care, nepăsător, ca unul ce-și alege un cap de vită pentru jertfă din belșugul de oi al turmelor sale mițoase, și-a jertfit-o pe copila lui — rodul preascump al pîntecelui meu — ca să îmbuneze vînturile Traciei [110].

Oare nu el trebuia izgonit din pămîntul acesta, spre ispășirea pîngăririi sale ?

În schimb, v-ați și iscat aprigi judecători, îndată ce ați auzit de fapta mea.

Să știți, n-aveți decît să mă amenințați, sunt gata să vă stau împotrivă.

Biruiți-mă cu vlaga mîinii voastre și veți fi stăpînii mei !

Dar dacă vreun zeu va hotărî altminteri, va fi prea tîrziu să mai deprindeți, învățînd, ce este o purtare înțeleaptă.

CORUL

Antistrofă

Ești plină de gînduri semețe ;
ai grăit cuvinte nebune.
Iată cum inima ta,
după omorul de groază ce te-a mînjit,
în sminteala ei, socoate
că pata cea grasă de sînge
îți șade preabine pe frunte !
Neîndrăgită, despărțită de prieteni,
vei primi, răsplată, rană pentru rană !

CLITEMNESTRA

Nu vreți să luați aminte la cumpăna jurămintelor mele ?

Să-mi fie martore și Dike, răzbunătoarea fetei mele, și Ate și Erinys, cărora le-am înjunghiat omul acesta, că în palatul meu nu se va furișa nici măcar umbra spaimei, atîta vreme cît Egist [111], la fel ca și pînă acum, va sta în preajmă, să-mi aprindă focul vetrei și să mă ajute cu bunăvoința sa.

El este scutul mare al îndrăznelii mele.

Iată-l la pămînt pe omul vătămător pentru nevasta lui și plin de miere pentru multe Chryseis la Troia [112].

Și ea, de-asemenea, captiva, prorocița și văzătoarea semnelor divine, tovarășa-i de așternut, iat-o culcată, credincioasă, lîngă el precum au împărțit, deopotrivă, și pe mare scîndurile navei !

Amîndoi au îndurat ceea ce li se cuvenea.

El a căzut așa cum ați aflat.

Ea, dimpotrivă, ca o lebădă, și-a suspinat cîntul de moarte, cel din urmă, și s-a întins apoi lîngă ibovnic.

Tocmai mie s-a găsit bărbatu-meu să mi-o aducă, dar pentru mine pipărat întru atîta slavă [113]!

CORUL

Strofa I

Vai, moartea să vină degrabă,
fără dureri ascuțite,
fără zacere-n patul de chinuri,
și să ne-aducă somnul ce ține de-apururi,
ce nimic nu-l sfîrșește, căci mort e
preabunul paznic al nostru,
căruia mult i-a fost dat să îndure
din pricina unei femei,
și-acum să-și năruie viața
prin altă femeie.

CORIFEUL

Alei, Helena cea smintită, ea singură a nimicit, sub zidurile Troiei, atît de multe suflete, prea multe !

CORUL

Ai săvîrşit acum şi fapta de pe urmă,
ce nu va fi dată uitării,
vărsarea sîngelui cu neputinţă de spălat.
Într-adevăr, odinioară,
s-a cuibărit în casă Eris,
cearta de nezdruncinat în pornirea-i
de-a spulbera un bărbat.

CLITEMNESTRA

De ce, sub povara durerii, voi chemaţi o ursită de moarte ?

Nu vă stîrniţi împotriva Helenei mînia, ca şi cum singură ea, ucigaşă de oameni, ar fi făcut să piară atîtea suflete de luptători danai şi nouă, tuturor, ne-ar fi tăiat o rană pururi deschisă !

CORUL

Antistrofa I

Daimon căzut peste casă
şi peste capetele celor doi
urmaşi ai lui Tantal[114], tu te slujeşti,
de femei la fel de sfruntate[115],
ca să birui, muşcînd din inima noastră !
Iat-o pe asta, înfiptă pe leş
ca un corb al năpastei,
cum, după datină, croncăne
cîntecul său de izbîndă !

CORIFEUL

Alei, Helena cea smintită, ea singură a nimicit, sub zidurile Troiei, atît de multe suflete, prea multe !

CORUL

Ai săvîrşit acum şi fapta de pe urmă,
ce nu va fi dată uitării :
vărsarea sîngelui cu neputinţă de spălat.
Într-adevăr, odinioară,
s-a cuibărit în casă Eris,
cearta de nezdruncinat în pornirea-i
de-a spulbera un bărbat.

CLITEMNESTRA

Acum voi îndreptaţi greşeala gurii voastre, amintind de daimonul de trei ori îngrăşat pe seama neamului acestuia[116].

El ne aprinde-n măruntaie această poftă lacomă să lingă sînge şi pînă să se-nchidă răul vechi, o altă rană se deschide.

CORUL

Strofa II

Cumplit, cumplit pentru această casă
şi năpustit spre răzbunare,
e daimonul de tine pomenitul.
Vai, amintirea dureroasă
a unei sorţi nesăturate de năpaste,
alei, trimise din porunca
lui Zeus, temeiul tuturora,
care pe toate le-mplineşte !
Ce se încheie oare pentru oameni
fără voinţa lui Zeus ?
Este ceva să nu fie lucrare divină ?

CORIFEUL

Vai, basileul nostru, basileu, cum să te plîngem, cum să-ţi grăim din toată dragostea inimii noastre ?

Trupul tău zace înfăşat în aceste fire de paianjen ; suflarea vieţii tale s-a stins de o moarte nelegiuită !

CORUL

Vai nouă, tu zaci în patul nevrednic de tine,
îmblînzit de o moarte vicleană,
lovit de arma soţiei cu două tăişuri !

CLITEMNESTRA

Vă lăudaţi a crede că aceasta este fapta mea.

Nici măcar să nu mai spuneţi că aş fi nevasta lui Agamemnon.

Sub trăsăturile femeii celui răposat, e vechiul şi neînduratul duh răzbunător al lui Atreu, al gazdei ticăloase, duhul care a dat osîndă, jertfind un om în toată firea, ca să răzbune sfîrtecarea unor prunci.

CORUL

Antistrofa II

Tu, nevinovată de acest omor ?
Cine s-aducă mărturie pentru tine ?
În ce fel ? Cum ? Chiar dacă te ajută
duhul răzbunărilor acestui neam !
Cînd Ares cel negru şi silnic deschide să curgă
în valuri viaţa familiei voastre,
e semn că se-ntoarce dreptatea
pentru copiii mîncaţi la ospăţ,
aşa cum o cere
şi sîngele lor închegat în ţărînă.

CORIFEUL

Vai, basileul nostru, basileu, cum să te plîngem, cum să-ţi rostim din toată dragostea inimii noastre ?

Trupul tău zace înfăşat în aceste fire de paianjen ; suflarea vieţii tale s-a stins de o moarte nelegiuită.

CORUL

Vai nouă, tu zaci în patul nevrednic de tine,
îmblînzit de o moarte vicleană,
lovit de arma soției cu două tăișuri !

CLITEMNESTRA

Nu, nu ar fi avut sfîrșit nevrednic, dar însuși el, odinioară, și-a strecurat în casă moartea vicleană.

Rodului meu, ce mi l-a dăruit, Ifigeniei mele, amarnic jelitei, i-a hărăzit un destin pe care l-a-ndurat apoi și el, după dreptate.

Să nu se mai poarte măreț în lumea lui Hades !

Moartea, prin sabie, l-a doborît pe cel care se cuvenea să plătească pentru fărădelegea lui.

CORUL

Strofa III

Suntem la strîmtoare, nici un ajutor
temeinic nu ne scade frica.
Încotro să ne întoarcem ?
Se năruie casa.
Ne cutremură ropotul ploii de sînge
ce prăbușește palatul :
adevărată rupere de nori.
Pregătind o nouă pedeapsă,
ursita-și ascute pe o gresie nouă
tăișul dreptății.

CORIFEUL

Vai, Glie, Glie, pentru ce nu te-ai deschis să mă primești pe mine în adîncul tău, mai înainte să văd cadavrul acesta, întins în patul scăldătorii cu pereți de-argint ?

Cine-i va săpa mormîntul ?

Cine-i va suna cîntul de jale ?

Îndrăzni-vei oare tu, vei îndrăzni, după ce ți-ai omorît bărbatul, să-l bocești, să-i închini cinstire necinstită sufletului său, drept ispășire pentru fapta-ți cumplit de ticăloasă ?

CORUL

Cine se va-ngriji, din inimă curată,
să rostească lauda funebră
la marginea gropii acestui
dumnezeiesc bărbat,
sfîșiindu-și cu mîinile fața
năpădită de lacrimi ?

CLITEMNESTRA

Nu-i lucrul vostru să vă faceți grijă pentru asta. Prin mine a căzut, a răposat și se va pune în mormînt, fără plîngerile neamurilor sale.
Doar Ifigenia, fiica lui, cu gingășie își va întîmpina părintele, cum se cuvine, pe malul rîului cu ape iuți al suferințelor [117], îl va cuprinde-n brațe și îl va săruta.

CORUL

Antistrofa III

La jignire se răspunde cu jignire ;
a judeca e anevoie.
Cel care voia să prindă este prins,
cel care a ucis plătește toată datoria !
Va dăinui o lege, cît Zeus va dăinui pe tron :
„Vinovatului pedeapsă !“
E scris în noimele divine.
O, de-ar stîrpi cineva din palat
sămînța blestemului !
Neamul acesta-i lipit de năpastă.

CORIFEUL

Vai, Glie, Glie, pentru ce nu te-ai deschis să mă primești pe mine în adîncul tău, mai înainte să văd

cadavrul acesta, întins în patul scăldătorii cu pereţi de-argint?

Cine-i va săpa mormîntul?

Cine-i va suna cîntul de jale?

Îndrăzni-vei oare tu, vei îndrăzni, după ce ţi-ai omorît bărbatul, să-l boceşti, să-i închini cinstire necinstită sufletului său, drept ispăşire pentru fapta-ţi cumplit de ticăloasă?

CORUL

Cine se va-ngriji, din inimă curată,
să rostească lauda funebră
la marginea gropii acestui
dumnezeiesc bărbat,
sfîşiindu-şi cu mîinile faţa
năpădită de lacrimi?

CLITEMNESTRA

Acum, în sfîrşit, aţi rostit adevărul.

Eu vreau să fac un schimb de jurăminte cu daimonul urmaşilor lui Pleisthenes[118]: îmi voi îndura, deşi mi-e greu, ursita, pentru ca mai tîrziu duhul acesta să plece din lăcaşul nostru şi să sleiască altă stirpe, prin morţi săvîrşite de mîinile rudelor.

Şi mă voi mulţumi cu partea mai măruntă din bunurile noastre, dacă voi izbuti să alung din casă această nebunie de ucideri dintre neamuri.

(Aruncă sabia din mînă. Năvăleşte Egist, urmat de o gardă înarmată, şi se opreşte în faţa cadavrului lui Agamemnon.)

EGIST

O, lumină bucuroasă a zilei, care mi-ai adus dreptatea!

Îmi este limpede acum că sunt în lume zei răzbunători ai muritorilor, care de sus veghează peste nelegiuirile pămîntului.

Azi l-am văzut, în pînza Eriniilor ţesută,

pe bărbatul ăsta, prăbușit fără suflare, spre toată mulțumirea mea, ca să plătească pe de-a-ntregul pentru loviturile viclene ale mîinii părintești.

Într-adevăr, Atreu, stăpînul țării și părintele lui Agamemnon, văzîndu-l pe Thyestes, tatăl meu, — și ca s-o spun mai limpede, fratele său — că se luptă să-i smulgă puterea, l-a izgonit și din cetate și din casă.

Întors din nou la frate să-și cerșească vatra, Thyestes cel nefericit a fost să aibă parte de un adăpost și nu a fost ucis; sîngele său nu s-a vărsat în țărîna strămoșilor săi.

În schimb, părintele certat cu zeii al acestui om, Atreu, gazdă mai mult prevenitoare decît iubitoare, prefăcîndu-se că ține să petreacă în deplină voioșie o zi de jertfe hăcuite, i-a pregătit lui tata un ospăț din carnea copiilor săi.

A frînt picioarele și mîinile cu rîndurile lor de degete ; ba, mai mult. . . . . a șezut la masă.

Thyestes, apucînd bucățile de nerecunoscut, înfulecă îndată din hrana blestemată, după cum se vede, pentru întregul neam.

Pe urmă, dîndu-și seama, prea tîrziu, de nelegiuirea săvîrșită, scoate un urlet, cade și varsă cărnurile sfîrtecate.

El cheamă să coboare peste Pelopizi o soartă neîndurătoare, răstoarnă masa cu piciorul și spune, blestemînd :

„Așa să piară toată stirpea lui Pleisthenes !"

Iată de ce ți-e dat să-l vezi pe Agamemnon doborît.

Eu am urzit omorul, în numele dreptății.

Fiind al treisprezecelea născut din bietul meu părinte, am plecat în exil împreună cu el, încă pe cînd eram în scutece un prunc plăpînd.

Dar am crescut, și Dike m-a călăuzit în țară și pe dușman am izbutit să îl lovesc, fără să trec de pragul porții sale, legînd cu grijă toate ochiurile uneltirii prin care s-a pierdut.

Acum însăși moartea mi s-ar părea frumoasă, văzîndu-l în năvodul împletit de Dike.

CORIFEUL

(mîhnit, apoi din ce în ce mai întărîtat :)
Egist, eu nu cinstesc nerușinarea ucigașului.
Ne-ai întărit că pe acest erou l-ai omorît cu bună-știință, că singur tu ai pus la cale crima vrednică de milă.
Află de la mine, capul tău nu va scăpa, să știi, de dreapta răzbunare, de pietrele și de blestemele poporului.

EGIST

Prea tare ridici glasul, tu care stai în rîndul vîslașilor cel mai de jos !
Cine dă porunci pe navă ? Oare nu omul de pe punte ?
Deși ești vîrstnic te vei lămuri cît e de greu să mai înveți ceva la bătrînețe, cînd s-ar cuveni să dovedești înțelepciune.
Dar lanțurile grele și chinurile foamei sunt vraci fără pereche, în stare să-i învețe chiar și pe bătrîni.
Nu vrei să vezi ceea ce-ți este dat să vezi ?
Nu cîrti-mpotriva boldului, c-o să te usture !

CORIFEUL

Ești o muiere ! Ai rămas acasă, pîndind să se întoarcă luptătorii din război !
Ai pîngărit culcușul unui bărbat de seamă, ai pus la cale moartea maimarelui oștirii.

EGIST

Iată din nou cuvinte ce vor face să țîșnească lacrimi !
Rostirea ta e prea departe de a lui Orfeu [119] : acela stăpînea întreaga fire cu harul vocii sale, tu doar ne turburi cu orăcăieli de prunc.
Dar te vom arunca sub jug și te vom îmblînzi cu sila.

CORIFEUL

Cum să ajungi maimare peste Argos, tu care ai pus la cale sfîrşitul acestui erou, neîndrăznind măcar să-nfăptuieşti cu mîna ta omorul ?

EGIST

Era limpede că viclenia trebuia s-o toarcă o femeie.

Eu, vrăjmaşul lui de-atît amar de vreme, aş fi dat de bănuit.

Acum, cu bogăţiile lui Agamemnon, socot să pot domni peste cetate.

Pe răzvrătit îl voi prinde la jug, să tragă din greu ; nu-l voi îndopa cu orz, ca pe-un mînzoc buiestraş.

Întunericul, unit cu hămeseala cruntă, îl vor face să pară mai molcom.

CORIFEUL

De ce, întru nemernicia sufletului tău, nu l-ai lovit de unul singur pe erou, de ce a trebuit să-l piardă o femeie pîngăritoarea ţării şi-a zeilor acestei ţări ?

Oare nu mai vede lumina Oreste, să vie înapoi, adus de-o soartă binevoitoare, şi să vă spulbere pe amîndoi, atotputernic ?

(Ciocnirea dintre Corul bătrînilor şi Egist şi gărzile lui devine tot mai violentă.)

EGIST

Deci astfel înţelegi să-ţi fie faptele şi vorbele.

Am să-ţi arăt eu ţie, în curînd.

Haideţi străjilor, avem aici de lucru !

CORIFEUL

Haidem, cu săbiile-n mîini ! Fiţi gata cu toţii de luptă !

EGIST

Fie ! Şi eu sunt gata să mor cu sabia-n mînă !

CORIFEUL

Ai spus că ești gata să mori ? Deci, să-mi încerc norocul !

(Corul dă să năvălească asupra lui Egist. Clitemnestra coboară între ei să-i despartă.)

CLITEMNESTRA

Oprește-te, o, pentru mine omul cel mai drag, să nu sporim din nou aceste rele !
Prea jalnic ne-a fost secerișul de dureri !
Destul amar am îndurat.
Să nu începi nimic, noi încă sîngerăm !
Plecaţi degrabă toţi, și tu și-acești bătrîni, fiecare în lăcașul hărăzit de soartă, pînă nu înfăptuiţi ori pătimiţi o altă pacoste.
Am săvîrșit ceea ce trebuia să fie săvîrșit.
Ajungă-ne atîtea suferinţe și să nu ne plîngem ; un zeu cu gheare grele ne-a sfîșiat năprasnic.
Așa vă sfătuiește o femeie, de crede cineva că-i vrednică să fie ascultată.

EGIST

Cum, ei să mă vatăme cu limba lor nerușinată, să jignească destinul, azvîrlindu-mi asemenea vorbe, să-și piardă într-atîta bunul simţ, încît să-și înfrunte stăpînii ?

CORIFEUL

Niciodată argienii nu-l vor măguli pe un nemernic.

EGIST

Las' c-ai să-mi încapi în mînă, în zilele ce stau să vină.

CORIFEUL

Nu, dacă îl va îmboldi un daimon pe Oreste să se-ntoarcă.

EGIST

Se știe : omul în exil se ospătează cu speranțe.

CORIFEUL

Dă-i drumul, este vremea ta, îngrașă-te cu pîngăriri !

EGIST

. Află că-ți voi da răsplată pentru sminteala ta de-acum.

CORIFEUL

Îndrăznește, umflă-te în pene, cocoș în preajma puicii tale !

CLITEMNESTRA

(lui Egist :)
Nu-i băga în seamă, lasă-i să latre în pustiu !
Tu și cu mine, stăpînind acest palat, vom așeza în bună rînduială totul.
(Intră, împreună cu Egist în palat, prin poarta regală.)

Hoeforele[1]

PERSOANELE

(în ordinea intrării în scenă)

ORESTE, *fiul lui Agamemnon*
PYLADE, *prietenul lui Oreste*
CORUL hoeforelor
ELECTRA, *fiica lui Agamemnon*
UN SLUJITOR
CLITEMNESTRA, *regină în Argos*
DOICA *lui Oreste*
EGIST, *soțul reginei*
Slujitori, slujitoare, cetățeni.

Fundalul scenei cu trei porți înfățișază tot palatul Atrizilor. Una din porțile laterale duce spre odăile femeilor. În primul plan se ridică mormîntul lui Agamemnon. Prin stînga intră Oreste și Pylade, veniți pe ascuns în Argos.

ORESTE

Subpămîntene Hermes [2], caută spre tatăl meu căzut, fii tu mîntuitorul meu și laolaltă-luptătorul căruia mă rog !
Iată-mă din nou în țară, întors dintre străini [3]...
(Urcă pe mormîntul lui Agamemnon.)
Pe gorganul acestui mormînt, îi vestesc părintelui meu să-și plece urechea și să m-asculte.
(Își retează din păr o șuviță și o așază pe mormînt.)
Închin o șuviță de păr lui Inachos [4], rîul care mi-a hrănit copilăria, și încă una ca prinos de doliu...
N-am fost de față, tată, ca să mă tînguiesc la moartea ta, și brațul meu nu l-am întins, cînd leșul tău a fost purtat afară din palat...
Ce-mi este dat să văd ?
Ce adunare de femei înaintează, îmbrăcate în veșminte negre ?
Ce nenorocire să cred că s-a mai întîmplat ?
Oare s-a prăbușit peste aceste case o altă suferință sau poate mai degrabă să socot că femeile vin să-i aducă părintelui meu libațiile care-i îndulcesc pe morți.
Așa pare să fie, nu altminteri.
Îmi pare, că, într-adevăr, o văd și pe Electra, pe sora mea cum vine, împovărată de un doliu mîhnit.
O, Zeus, hărăzește-mi să răzbun uciderea tatălui meu, primește să lupți alături de mine !

Să ne dăm, Pylade, la o parte, să aflu desluşit ce vor femeile sosind în şir de rugătoare.

(Oreste şi Pylade se ascund în stînga, lîngă zidul palatului. Intră Corul hoeforelor urmat de Electra. Femeile corului, roabe, poartă ulcioare cu prinoase funerare şi cupe.)

CORUL

Strofa I

Am purces din palat la poruncă,
să însoțim cu bătăi de sprintene mîini
aceste prinoase funebre.
Iată, obrazele noastre
noi le-am crestat pîn' la sînge,
le-am însemnat din unghii
cu brazde proaspăt tăiate!
Inima noastră necontenit
se hrăneşte cu vaiete,
durerea sfîşie peplosul
care ne-nvăluie pieptul,
iar inul țesăturii țipă.
Ne-au copleşit năpaste mohorîte [5].

Antistrofa I

În răspicate cuvinte,
să-ți facă părul măciucă,
profetul care-n lăcaşul acesta
grăieşte prin vise,
din somn răsuflînd răzbunare,
în toiul nopții, din străfundul casei,
a slobozit un strigăt fioros,
care s-a prăbuşit asupritor
în iatacurile de femei [6].
Şi, judecînd aceste vise,
tălmăcitori cu chezăşie de la zei
au dat de ştire despre morții de sub glie
că sunt jigniți şi aprig se răscoală
împotriva celor care i-au ucis.

Strofa II

Dorind fierbinte, prin această
cinstire — mai degrabă necinstire —
să gonească de la ea nenorocirea,
femeia certată cu zeii,
o, maică glie, ne-a trimis aici.
Ne temem să scăpăm asemenea cuvinte.
Oare se află ispășire
pentru irositul sînge din țărînă ?
Io, vatră mult năpăstuită !
Io, casă năruită la pămînt !
Lipsit de soare, urgisit de oameni,
întunericul ne-nconjură lăcașul
ai cărui domni s-au spulberat.

Antistrofa II

S-a risipit evlavia de altădată,
nebiruită, aprigă, nezdruncinată-n luptă,
ce stăpînea poporul, pătrunzîndu-l
prin inimă și prin urechi.
Astăzi frica bîntuie-n cetate.
Norocul împlinit e pentru muritori un zeu,
mai mult decît un zeu.
Însă Dreptatea cu ochii deschiși îi lovește
pe unii devreme, în ceasul lor de amiază,
pe alții-i copleșește cu dureri tîrzii,
la hotarul de umbră al serii,
altora pare că nu le împarte osîndă nici noaptea.

Strofa III

Dar cînd sîngele a fost băut
de glia hrănitoare, stropii
răzbunători ai crimei se încheagă ;
nici apa curgătoare nu-i mai spală.
O și mai cumplită durere e prețul
amînării pedepsei,
pentru făptaș izbucnirea nestăvilită
a unui potop de necazuri [7].

Antistrofa III

Cel care a pătruns cu sila
în iatacul unei fete logodite
la răul săvîrşit nu poate
să mai găsească vindecare.
Tot astfel, pe omul cu mîna mînjită de sînge,
nici rîurile toate,
unindu-şi drumurile într-o matcă,
nu vor putea să-l albească de pată.

Epodă

Iar noi, pe care zeii ne-au împresurat
cu grijile ce strîng cetatea
şi în robie[8] ne-au purtat, departe
de casa părintească,
suntem nevoite să urmăm
poruncile — şi drepte şi nedrepte —
ale celor domnitori asupra vieţii noastre,
şi-amarul inimii să ni-l înăbuşim
şi să lăcrimăm sub văluri
pentru zadarnicele sorţi
ce ne-au răpus stăpînii,
şi doliul să-l tăinuim
în sufletele noastre îngheţate.

În timpul cînteculuì cadenţat al femeilor, Electra s-a oprit şi a rămas neclintită înaintea mormîntului. După un răgaz de tăcere, se întoarce şi se adresează Corului.)

ELECTRA

Roabelor, ce ţineţi buna rînduială în palat, deoarece voi mergeţi cu mine laolaltă în acest alai de rugătoare, fiţi totodată sfetnicele mele.

Ce să rostesc, în timp ce-i torn libaţiile celui răposat, ce vorbe ca să-i fiu pe plac, ce fel de rugă să-i cobor tatălui meu ?

Să spun, oare, că vin cu daruri „pentru soţul iubit din partea iubitei soţii“, din partea mamei mele ?

Nu mă încumet, nu știu cum să glăsuiesc, în timp ce torn acest prinos peste mormîntul părintelui meu, decît să-l rog, așa cum se obișnuiește printre oameni, să hărăzească „răsplată minunată" celor care îi trimit aceste daruri, o răsplată pe măsura nelegiuirii care l-a răpus.

Sau, în tăcere, poate, fără slavă, — deoarece la fel s-a stins și tatăl meu — să răspîndesc libațiile pe pămîntul însetat și-apoi să plec, neîntorcînd privirea, după ce voi lepăda acest ulcior cum azvîrle cineva un vas lustral mînjit[9].

Ajutați-mă cu o povață, prietenele mele, de vreme ce împărtășim aceeași ură în această casă.

Nu vă fie teamă, nu-mi ascundeți miezul inimilor voastre.

Aceeași soartă este pregătită omului, fie că-i liber, fie că-i în mîinile unui stăpîn.

Vorbiți, vă rog, dacă aveți să-mi dați un sfat mai bun.

CORIFEUL[10]

Pentru mine mormîntul părintelui tău e sfînt ca un altar; îți voi împărtăși, deoarece îmi poruncești, cuvîntul sufletului meu.

ELECTRA

Vorbește, după cum te îndeamnă prețuirea mormîntului tatii.

CORIFEUL

Toarnă și roagă-te cu glas înalt pentru aceia care țin la el.

ELECTRA

Pe care dintre cei care-i sunt dragi să-i amintesc?

CORIFEUL

Pe tine mai întîi și pe oricine îl urăște pe Egist.

ELECTRA

Mă voi ruga deci pentru voi și pentru mine.

CORIFEUL

Înțelege singură ce-am vrut să spun !

ELECTRA

Ce nume aș putea să mai adaug ?

CORIFEUL

Adu-ți aminte de Oreste, deși e alungat de-acasă !

ELECTRA

Preabine zici, mi-ai luminat, și nu oleacă, mintea.

CORIFEUL

Acum adu-ți aminte și de făptașii crimei.

ELECTRA

Nu știu ce trebuie să cer, învață-mă !

CORIFEUL

Cere să vină cineva și pentru ei, un zeu, un om.

ELECTRA

Ce vrei să spui ? Judecător să vină sau răzbunător ?

CORIFEUL

Rostește limpede : un ucigaș, precum au fost și ei !

ELECTRA

În ochii zeilor, asemenea dorință nu ar fi nelegiuită ?

CORIFEUL

De ce ar fi? Doar îi plăteşti vrăjmaşului: omor pentru omor.
(Electra ia un vas din mîinile unei roabe hoefore, se purifică solemn cu apă lustrală şi începe să picure libaţiile pe mormînt.)

ELECTRA

Ascultă-mă, Subpămîntene Hermes, şi dă de ştire,
vestitorule puternic al celor vii şi-al celor morţi: toţi
cei din adîncul gliei, martorii sîngelui vărsat al părintelui
meu, şi însăşi Glia [11], născătoarea tuturor fiinţelor,
ce le hrăneşte şi le primeşte iarăşi în sine sămînţa,
să-şi deschidă auzul la rugile mele!
Turnînd acest prinos de apă sfîntă celor duşi, îl chem
pe tata şi rostesc:
„Fie-ţi de mine milă şi de iubitul tău Oreste, fă să
ajungem iar stăpîni în casa noastră!
Acum suntem rătăcitori, vînduţi de mama; în schimb,
ea şi-a luat ibovnic pe Egist, pe cel care a uneltit cu ea
şi te-a ucis.
Din mine au făcut o roabă; pe Oreste l-au surghiunit
din toate bunurile sale, în timp ce ei, neruşinaţii,
se bucură la nesfîrşit de slava şi de belşugul pentru care
ai trudit.
Întoarcă-se Oreste, adus de-o întîmplare norocoasă.
Aceasta-mi este rugăciunea, tată, s-o asculţi!
Îngăduie să-mi fie sufletul mai înţelept decît al
mamei şi mai evlavioase mîinile.
Iată, în privinţa noastră, ceea ce te rog.
Pentru duşmanii noştri, tată, trimite un răzbunător,
ca ucigaşii tăi, la rîndul lor, să piară tot ucişi, după
dreptate.
Mă încredinţez în voia ta şi pentru vinovaţi rostesc
blestem de moarte, dar nouă iscă-ne, dintru adîncuri,
bucurie, cu ajutorul zeilor, al Gliei şi al Dreptăţii
purtătoare de izbîndă!“
Iată-mi dorinţele fierbinţi în numele cărora torn
aceste libaţii.

Voi împodobiți-le cu tînguiri, după cum cere datina, cîntați cu glas înalt peanul mortului !
(Continuă să toarne libații. Corul izbucnește într-un bocet agitat.)

CORUL

Plîngeți cu hohote mari,
cu hohote de moarte, pentru stăpînul mort,
la meterezul [12] acesta de chinuri
și bucurie.
Spălați cu lacrimile voastre
cumplita jertfă deșertată.
Ascultă, preamărite,
ascultă, stăpîne, chemarea
inimii noastre cernite !
Alelei, alelei !
Io, ce fel de om va veni
să dezrobească palatul,
un vajnic războinic,
mînuind săgețile arcului scitic [13]
în vîrtejul lui Ares,
încercat și în lupta de-aproape,
cu spada,
cînd braț, mîner și tăiș lovesc dintr-odată.

ELECTRA

Pămîntul a sorbit libațiile noastre, tata le-a primit.
(Brusc, își aținteşte privirile în pămînt.)
Dar iată, sunt uimită ; să vă spun și vouă.

CORIFEUL

Vorbește ! Mi se zbate inima de teamă.

ELECTRA

Văd pe mormînt un smoc de păr tăiat.

CORIFEUL

Smoc de bărbat sau de fecioară încinsă peste șolduri [14] ?

ELECTRA

Aceasta mi se pare lesne de ghicit.

CORIFEUL

Cei mai tineri, așadar, îi luminează pe cei vîrstnici.

ELECTRA

Nimeni, afară de mine, nu și-ar fi închinat șuvița.

CORIFEUL

Sunt plini de ură cei care ar trebui să aducă un asemenea prinos de doliu.

ELECTRA

Șuvița, la culoare, se aseamănă leit...

CORIFEUL

Cu părul cui, aș vrea să știu.

ELECTRA

(ridicînd părul tăiat și apropiindu-l de al său :)
Cu al meu, culoarea e aceeași.

CORIFEUL

Nu cumva l-a închinat Oreste, pe ascuns ?

ELECTRA

Într-adevăr, aceste plete amintesc de părul lui Oreste.

CORIFEUL

Cum de a cutezat să vină la mormînt ?

ELECTRA

Poate că a trimis prin cineva șuvița, spre a-l cinsti pe tata.

CORIFEUL

Ce vrei să spui ? Mă năpădește plînsul, la gîndul că nu va mai pune niciodată piciorul pe pămîntul țării.

ELECTRA

Și mie-mi năvălește-n inimă un val de fiere, ca o pătrunzătoare lovitură.
Din ochii mei curg lacrimi arzătoare, neistovită revărsare de furtună, cînd privesc șuvița.
Cum aș putea să cred că este a unui alt bărbat din Argos ?
De-asemenea, e limpede că nu și-a retezat-o ucigașa, mama mea, deși nu-i vrednică de numele acesta, deoarece-și urăște în chip nelegiuit copiii.
Dar cum să mă împac — și fără dram de îndoială — cu gîndul că acest prinos l-a închinat Oreste, omul pentru mine cel mai drag ?
Și totuși mă răsfăț întru nădejdea asta.
Vai, dacă cel puțin aceste fire ar avea o voce blîndă, ca de crainic, să nu mai fiu muncită între două bănuieli, să pot, încredințată, fie să le azvîrl, cu scîrbă, dacă au fost tăiate de pe creștet de dușman, fie dacă sunt închinate de Oreste, să le socot, în jalea mea, drept o podoabă la mormînt și o cinstire pentru tata !

Dar zeii știu, cînd îi chemăm în rugi, cum furtunile ne poartă în vîrtejuri ca pe niște bieți corăbieri, și, dacă ei vor să ne scape, dintr-o sămînță firavă, pot face să țîșnească trunchiul uriaș al mîntuirii noastre.

(Se apleacă să așeze cu grijă șuvița de păr pe mormînt și descoperă urme proaspete de pași.)

Și iată încă o dovadă : urme de pași ce seamănă cu pașii mei.

Se văd înscrise tălpile a doi bărbați, fără îndoială ale lui și-ale tovarășului său de drum ; călcîiele, tiparele picioarelor, cînd stai să le măsori, sunt aidoma cu urmele mersului meu.

Mă năpădește frica, mintea mi se prăbușește.

(Oreste iese din ascunzătoare, urmat de Pylade. La vederea lor Electra, surprinsă, tresare.)

ORESTE

Cere-le zeilor norocul să-ți împlinească rugile de-a pururi !

ELECTRA

Ce mi-a fost oare hărăzit să dobîndesc prin voia zeilor ?

ORESTE

În fața ta se află omul după care suspinai.

ELECTRA

Știi tu pe cine îl chema inima mea ?

ORESTE

Știu că îl așteptai, nerăbdătoare, pe Oreste.

ELECTRA

Și rugile, în ce fel, mi s-au împlinit acum ?

ORESTE

Eu sunt Oreste, nu mai căuta pe cineva mai drag.

ELECTRA

Străine, nu cumva urzești o viclenie împotriva mea ?

ORESTE

Înseamnă că aş unelti şi împotriva mea.

ELECTRA

Poate că vrei să rîzi pe seama chinurilor mele.

ORESTE

Ar însemna că-mi rîd și de-ale mele.

ELECTRA

Să fie cu adevărat Oreste cel care mă întîmpină aici prin glasul tău ?

ORESTE

Acum, cînd mă privești în față, tu șovăi să mă recunoşti, dar adineaori, doar cînd ai zărit şuvița tăiată la mormînt în semn de jale, ai prins deodată aripi, crezînd că mă și vezi aevea, și tot așa cînd, urmărind, ai cercetat tiparul paşilor.

Uite : pune-o la locul de unde a fost retezată această șuviță din părul fratelui tău, atîta de asemănătoare cu pletele tale.

Iată și-această pînză țesută, lucrul mîinilor tale, priveşte-i desenul închipuind o vînătoare, înfiripat de bătăile spatei.

(Electra i se aruncă în brațe. El o împiedică să strige de bucurie.)

Păstrează-ți cumpătul, să nu te pierzi de-atîta fericire ; știu bine că aici „scumpele noastre rude“ ne dușmănesc amarnic [15].

ELECTRA

O, grijă preaiubită a vetrei părintești, speranță într-un sîmbure de mîntuire atîta vreme plînsă, adună-ți toată vlaga și vei cîștiga palatul lui Atreu !
O, dulce ochi ce stăpînești din mine patru părți, ursita mă silește să te agrăiesc cu numele de tată !
Ție-ți închin de-asemenea iubirea datorată mamei — pe care o urăsc din toată inima — și Ifigeniei, celei cu mine de-o sămînță, jertfită fără milă.
În sfîrșit în tine-l deslușesc pe fratele cel credincios care va face să fiu vrednică de slavă, numai să mă ajute Kratos [16], Dike și-al treilea, din toți cel mai de seamă, Zeus !

ORESTE

Zeus, vino, Zeus, și caută spre chinurile noastre !
Privește, puii vulturului și-au pierdut părintele, l-au omorît încolăcirile și înnodările unei năpîrci cumplite, foamea pustiitoare îi chinuiește pe orfani, căci ei, fiind nevîrstnici, nu pot să-și care pradă la cuibul părintesc.
La fel este destinul meu și al Electrei, poți recunoaște și în noi niște copii lipsiți de tată, alungați din casă deopotrivă amîndoi.
Dacă tu îngădui să se stingă stirpea unui om care ți-a adus atîtea jertfe și cinstiri bogate, unde vei mai afla o mînă credincioasă care să-ți închine daruri din belșug ?
Dacă tu faci să piară neamul vulturului, prin cine vei mai trimite muritorilor semne vrednice de crezare ?
Dacă tu lași să se usuce, pînă la rădăcină, trunchiul acesta regesc, cine îți va mai sluji altarele în zilele în care se sacrifică turme de boi ?
Ajută-ne, înalță iar de la pămînt în slavă casa noastră, oricît ar fi să pară astăzi de surpată.

CORIFEUL

Copii, mîntuitori ai vetrei părintești, tăceți, să nu v-audă cineva, copiii mei, și de dragul limbuției să dea de veste totul celor ce au puterea.
Vedea-i-aș morți, în vîlvătaia unui rug duhnind a smoală !

ORESTE

Nu mă va înșela oracolul cel preaputernic al lui Loxias, care mi-a poruncit să trec peste această încercare și m-a stîrnit cu țipete înalte, și m-a amenințat cu munci în stare să înghețe ficatul meu fierbinte[17], dacă, pe ucigașii unui tată, nu îi voi face să se împărtășească din aceeași soartă, dacă nu voi împlini porunca lui de a da moarte pentru moarte și — ca un taur furios— de-a nu mă mulțumi cu pedepsele care despoaie numai de avere.
Altminteri, mi-a strigat, eu însumi voi fi osîndit să-mi macin scumpa viață în multe și îngrozitoare chinuri.
Dînd oamenilor în vileag pornirea duhurilor mîniate de sub glie, el mi-a vestit acele boli îngrozitoare care înaintează pătrunzînd în cărnuri, leprele cu fălci sălbatice care rod din ceea ce fusese pînă deunăzi o ființă, în timp ce rănile se-acoperă cu peri cărunți.
Și glasul lui mi-a prevestit, de-asemenea, năvala Eriniilor iscate din sîngele împrăștiat al unui tată...

. . . .

vedeniile care își rotesc în beznă ochii lucitori.
Cînd strigă după răzbunare morții din același neam, întunecata suliță a celor din adîncuri, — turbare și zadarnică înfricoșare năpustită noaptea — zguduie și neliniștește omul, pînă îl alungă din cetate, cu trupul sfîrtecat de-această țepușă de aramă[18].
Și muritorul nu mai are parte de cratér în scumpa deșertare de libații ; mînia tatălui ascunsă îl îndepărtează de altare, nu-l mai primește nimeni și nu-i mai face loc în adăpostul său ; disprețuit de toți, fără prieteni, pînă la urmă piere, secătuit amarnic, de o

Oare trebuie să te supui unor asemenea oracole ? Şi chiar dacă nu te supui, lucrarea sorţii tot se împlineşte.

Dar în mine, cu aceasta, se împacă numeroase năzuinţe ; mai întîi, porunca unui zeu, şi doliul cel mare după tata, nu mai spun că mă împinge lipsa de mijloace, însă mai ales dorinţa de-a nu-i lăsa pe oamenii cetăţii mele, pe muritorii cei mai renumiţi, care au răsturnat, cu suflete viteze, Troia, să fie slugi la o pereche de femei, căci, după inimă, e tot muiere şi Egist ; şi dacă n-a aflat-o încă, se va încredinţa îndată.

(Se întorc cu toţii spre mormînt şi încep să-l invoce pe tatăl şi pe regele răposat.)

CORIFEUL

Puternice Moire, prin voi, din voinţa lui Zeus, totul se încheie pe calea dreptăţii !

„Limbii duşmane să i se răspundă cu limbă duşmană", iată ce strigăt înalţă Dike, cerînd să-şi facă fiecare datoria.

„Lovitura de moarte să fie plătită cu lovitură de moarte ; vinovatul să îndure osînda", glăsuieşte un proverb de trei ori vechi [19].

ORESTE [20]

Strofa I

O tatăl meu, sărmane tată,
oare prin ce cuvinte,
prin ce prinoase închinate
să ajung din depărtare
la patul care te închide ?
Lumina şi umbra împart
aceeaşi ursită.
Nu ne rămîne decît plînsul,
atîta cinste li se cade
Atrizilor uitaţi
la poarta casei lor închise.

CORUL

Strofa II

Copile, dinții rugului sălbatici
nu astîmpără și duhul celui mort.
Într-o zi mînia lui bufnește.
Cînd mortul este jeluit,
pe loc răsare și răzbunătorul!
Tînguirea dreaptă după un părinte,
după un om care a zămislit,
îl stîrnește fără istovire,
adînc îl turbură de pretutindeni [21].

ELECTRA

Antistrofa I

Acum te rog și eu, ascultă-mi, tată,
bocetele mult înlăcrimate.
Amîndoi copiii tăi suspină
mohorîtul threnos [22] la mormînt.
Astăzi și pe noi, numai o groapă
ne primește, surghiuniți și rugători.
Ce-i alinare într-acestea?
Ce-i soarta noastră decît chinuri?
Năpasta noastră oare-i neînvinsă?

CORIFEUL

Dar din această întristare, într-o bună zi, dacă binevoiește, un zeu are puterea să facă a țîșni strigăte de mare bucurie.

În loc de a boci un threnos la mormînt, peanul nostru ar aduce înapoi în casele regale bucuria vinului de curînd amestecat în vase [23].

ORESTE

Strofa III

De ce nu ai căzut
la Ilion sub ziduri, tată,

străpuns de-o lance lykiană[24] ?
Lăsîndu-ți casa strălucind de faimă,
întemeindu-le copiilor,
pe drumurile lor, un trai
spre care să-și întoarcă toată lumea ochii,
acum, te-ai odihni,
într-un tărîm de peste mare
sub o movilă-naltă,
destin pentru ai tăi mai lesne de-ndurat.

CORUL

Antistrofa II

Și astfel, de acolo, de sub glie,
iubit de cei ce te-au iubit,
sfîrșiți întru mărire, ca și tine,
ai fi poruncit asupra lor,
domn vrednic de cinstire sfîntă
și slujitor
al marilor stăpîni subpămînteni[25],
căci basileu ai fost cît ai trăit,
primind prin hotărîrea sorții
puterea armelor și sceptrul
de care oamenii ascultă[26].

ELECTRA

Antistrofa III

Ba nu, în loc să fi căzut
sub zidurile Troiei, tată,
în mijlocul atîtor luptători
surpați de suliți,
în loc să ți se fi săpat mormînt
pe malul rîului Scamandros,
mai bine-ar fi pierit omorîtorii tăi[27],
iar noi aici am fi primit,
fără să îndurăm atîtea chinuri,
doar vestea că s-au stins
prin voia zeilor, departe.

CORIFEUL

Copilă, tu dorești un lucru mai de preț decît e aurul, mai mare decît fericirea de pe urmă, ursită Hiperboreenilor [28].

Nu auziți cum șuieră un bici cu două șfichiuri ? Sprijinitorii noștri sunt așternuți sub glie, stăpînii au mîinile pline de sînge ; iar dacă soarta lui Agamemnon e urgisită, a odraslelor sale e și mai amară.

ORESTE [29]

Strofa IV

Cuvîntul acesta-mi străpunge urechea
precum o săgeată.
Zeus, o, Zeus ce faci să răsară,
din tărîmul adîncului,
pînă la urmă, Năpasta
pentru omul cu mîini ticăloase, viclene,
chiar și pe mama lovește-o !

CORUL

Strofa V

Fie-ne dat să-nălțăm
cu putere urletul sacru,
cînd bărbatul va fi-njunghiat
și femeia jertfită [30] !
De ce să ne-ascundem pornirea ?
Aceasta prinde aripi oricum,
iar înaintea obrazelor noastre,
vîntul mîniei
și-al urii nedescărcate
vuiește năpraznic,
purces din inima noastră.

Antistrofa IV

O, tu cel înflorind de vlagă, Zeus,
cînd va să cadă braţul tău ?
Vai, vai, loveşte capetele lor
şi aşterne încredere-n ţară !
Eu cer dreptate împotriva nedreptăţii.
Ascultă-mă, Glie,
ascultaţi-mă, Puteri Subpămîntene !

CORIFEUL

Nu, nu, este o lege : picăturile de sînge care au stropit ţărîna cer un nou prinos de sînge.

Omorul o strigă, în numele celor răpuşi mai întîi, pe Erinys, să aducă moarte pentru moarte [31].

ORESTE [32]

Strofa VI

Vai, vai, stăpîni ai lumii din adîncuri,
atotputernice Blesteme ale morţilor,
priviţi ce mai rămîne din Atrizi :
numai nemernica jale
şi-obida fugii de-acasă.
O, Zeus, încotro să ne-ntoarcem ?

CORUL

Antistrofa V

Inima noastră se zbate din nou,
cînd auzim atîta vaier.
Rămînem scăzuţi de speranţe
şi măruntaiele ni se întunecă,
la fiecare vorbă suspinată.
În schimb, rostirile vînjoase
îndepărtează de la noi mîhnirea

și totul, atunci,
ne pare a fi înspre bine.

ELECTRA

Antistrofa VI

Ce-aş mai putea săvîrși prin cuvinte ?
Să spun suferințele
ce le-ndurăm din pricina mamei ?
Să-ncerc să le alin ?
Dar ele nu mai pot să fie molcomite.
Prin mama, inima mea s-a schimbat
într-un lup sîngeros și flămînd.

(După un răgaz de liniște, Corul izbucnește mai năpraznic, femeile izbindu-și pieptul cu pumnii.)

CORUL [33]

Strofa I

Lovimu-ne fața și pieptul
în ritm de threnos arian.
Iată, mîinile noastre fără istov ropotesc
în felul bocitoarelor din Kissia [34],
înmulțind bătăile mereu,
lovind de sus, cît mai de sus,
de durere făcînd să vuiască
frunțile noastre sărmane.

ELECTRA

Io, io,
nemernică mamă sfruntată,
ai săvîrșit cumplite funeralii,
ai îngropat un rege fără plînsul
și doliul cetății,
un soț fără prisos de lacrimi !

ORESTE

Strofa II

Mi-ai depănat nelegiuirea toată.
Ea s-a purtat în chip nelegiuit
cu tatăl meu, dar pentru asta
va ispăşi, mă jur pe zei,
mă jur pe braţul meu!
Întîi să o răpun şi-apoi să mor!

CORUL

Antistrofa II

De vrei să ştii, a schilodit cadavrul[35]
şi l-a-ngropat aşa ciuntit,
voind să hărăzească vieţii tale
o soartă greu de îndurat.
Ai auzit acum nelegiuirea
purtării sale faţă de-Agamemnon.

ELECTRA

Antistrofa I

Tu depeni ursita părintelui meu.
Dar şi pe mine m-au îndepărtat,
m-au umilit şi necinstit,
oprindu-mă să intru la altarul casei,
ca pe un cîine înrăit.
Şi lacrimile mele,
mai lesne izvorînd decît surîsul meu,
mi le-ascundeam, ca să mă irosesc
în plîns amarnic şi-n suspine.
Auzi-le toate acestea
şi scrie-le-n inima ta!

CORUL

Scrie-le, şi prin urechile tale
primeşte-mi sfatul, să-ţi coboare

pînă la prundul liniştit al gîndului.
Iată ce trebuia să ştii despre trecut.
Învețe-te mînia viitorul !
Se cade să intri în luptă
cu furie neîmblînzită.

ORESTE

Strofa I

Tată, te chem, ajută-ți copiii !

ELECTRA

Tată, te chem, năpădită de plîns !

CORUL

Şi glasurile cetei noastre sună
cu glasurile lor.
Ascultă-ne, ieşi la lumină,
dă-ne-ajutor să învingem duşmanii [36].

ORESTE

Antistrofa I

Ares luptă cu Ares, Dike o-nfruntă pe Dike.

ELECTRA

Dați, zeilor, după dreptate, o hotărîre dreaptă

CORUL

Ne străbate un tremur, cînd auzim
chemările voastre fierbinți.
Destul a zăbovit ursita.
Fie s-o grăbească ruga noastră !

Strofa II

O, neam cu dureri înnăscute,
lovituri străine de muze
și pline de sînge
ale Năpastei !
Io, temeri jalnice și greu de alinat,
io, chinuri fără capăt !

Antistrofa II

Leacul atîtor nevoi îl ascunde
în sine palatul acesta.
Nu din afară, ci dinăuntru
va fi să-l cîștige,
prin ceartă crudă, sîngeroasă.
Acesta-i imnul zeilor de subpămînt !

CORIFEUL

O fericiților subpămînteni, ascultați-le ruga, trimiteți-le, cu îngăduință, ocrotirea voastră copiilor acestora, spre biruință !

(Oreste și Electra se urcă pe mormînt, își pleacă genunchii și rostesc, bătînd în pămînt cu mîinile :)

ORESTE

Tată, tu care ai avut o moarte nevrednică de-un basileu, te rog, fă să domnesc în casa ta.

ELECTRA

Iată ce aștept și eu din parte-ți, tată : alungă de la mine marea mea osîndă și dă-i-o lui Egist !

ORESTE

Astfel, oamenii îți vor întemeia ospățuri sacre, altminteri nu vei avea parte de cinstire, în ziua praznicelor grase închinate de această țară pe altare fumegînde.

ELECTRA

Iar eu, din partea mea de zestre neatinsă, îți voi turna prinoase în ziua nunții mele, cînd va fi să plec din casa părintească, și mai presus de toate, am să-ți cinstesc mormîntul cu evlavie.

ORESTE

Deschide-te, pămînt, în toiul luptei, tata vrea să stea de veghe !

ELECTRA

Trimite-ne o mîndră biruință, Persephassa [37] !

ORESTE

Adu-ți aminte, tată, de baia-n care te-au înjunghiat.

ELECTRA

Adu-ți aminte de năvodul împletit de ei cu viclenie.

ORESTE

De lanțurile fără bronz în care te-au cuprins.

ELECTRA

De pînzele fățarnice ale nerușinatei uneltiri.

ORESTE

Tată, nu te turbură pînă la urmă jignirile acestea ?

ELECTRA

Nu îți ridici pînă la urmă creștetul iubit ?

ORESTE

Trimite Dreptatea să lupte alături de cei care ți-s dragi sau lasă-i, mai degrabă, să lovească, precum ai fost lovit și tu, dacă, fiind înfrînt odinioară, vrei să învingi la rîndul tău.

ELECTRA

Ascultă-mi strigătul cel de pe urmă, tată!
Iată-ți odraslele adăpostite la mormînt, ai milă de fiica ta și de feciorul tău, nu îngădui să piară sămînța Pelopizilor [38]!
Prin ei nu te vei stinge cu toate că ești mort.

ORESTE

Copiii mîntuie de moarte numele unui bărbat vestit, la fel cum plutele, ținînd năvodul, trag din adîncul apei ochiurile tortului de in.
Auzi-mă, aceste gemete, aici, sunt pentru tine; împlinindu-mi ruga, te salvezi pe tine însuți.
(Frații se ridică în picioare și coboară de pe movila mormîntului.)

CORIFEUL

Rugăciunea voastră lungă, fără cusur față de datini, a revărsat cinstirea cuvenită peste acest mormînt, la care pînă astăzi nu s-a plîns.
Și-acum, deoarece voința ta s-a ridicat să făptuiască, înfăptuiește și măsoară-te cu duhul sorții!

ORESTE

Așa va fi; dar nu cred că mă aflu dincolo de drum, dacă întreb de ce, din ce temei, a trimis libațiile Clitemnestra, ca să aline prea tîrziu un rău ce nu mai poate fi tămăduit.
I-a făcut o danie măruntă unui mort fără simțire [39].

N-am cum să prețuiesc aceste daruri, însă știu că sunt mai prejos decît păcatul săvîrșit.

N-are decît să-și verse cineva deodată bunurile toate, drept ispășire pentr-un singur fir de sînge ; truda sa va fi zadarnică ; acesta-i adevărul !

Dar, dacă știi, te rog vorbește-mi despre ceea ce s-a întîmplat.

CORIFEUL

Copile, știu, eram acolo.

Stîrnită, ca în fiecare noapte, de vise și de spaime, femeia fără dumnezeu a țîșnit din așternut și a trimis prinoasele acestea.

ORESTE

Dar visul ei poți să mi-l povestești ?

CORIFEUL

Se făcea că a născut un șarpe, ne mărturisea.

ORESTE

Spune-mi sfîrșitul ! Visul cum s-a încheiat ?

CORIFEUL

Pe șarpe îl adăpostea în scutece, ca pe un prunc.

ORESTE

Și ce mînca jivina nounăscută ?

CORIFEUL

Îi întindea, în vis, regina sînul.

ORESTE

Și sînul cum scăpa nesfîrtecat de lighioană ?

CORIFEUL

Ba nu, cu laptele sugea și sînge închegat.

ORESTE

Iată o arătare ce nu pare să fie fără rost.

CORIFEUL

Deodată, se smulge din vis, înalță un strigăt de groază și, grabnic, numeroase torțe, cărora bezna le orbise ochii, izbucnesc la țipătul stăpînii în palat.
Și-atunci trimite darurile funerare, cu speranța unui leac în stare să-i tămăduiască rănile.

ORESTE

Ei bine, rog această glie și mormîntul tatii, să-mi fie dat ca eu să împlinesc visul acela.
Iată, ți-l tălmăcesc, așa încît să se potrivească fără greș.
Dacă, părăsind același pîntec ca și mine, șarpele, asemenea unui copil, s-a învelit în scutece și-a prins cu gura sînul care m-a hrănit odinioară, amestecînd un cheag de sînge în laptele cel scump al mamei, în timp ce ea striga, înfricoșată, de durere, e semn că trebuie acum, de vreme ce i-a dat să sugă monstrului de spaimă, să-mi dea și mie sînge și să piară, căci eu, balaurul, am s-o ucid, precum s-a prevestit în visul ei.

CORIFEUL

Eu te socot, în legătură cu aceasta, un profet care citește în minuni. Așa să fie !
Și-acum, dă-le porunci prietenilor tăi, spune-le unora ce trebuie să facă și altora de ce să se ferească.

ORESTE

Răspunsul meu e limpede.
Tu, soră, intră în palat ; iară pe voi vă rog, ascundeți gîndurile mele, încît, după cum ei au omorît prin

viclenie un erou înconjurat de-atîta cinste, și ei să moară tot prin viclenie, prinși în același laț, așa cum a prezis Loxias, stăpînul meu Apolo, ghicitorul pînă azi nemincinos.

Luînd înfățișare de străin și arătînd întocmai ca un călător, voi sosi la poarta curții cu Pylade — oaspete nou al casei lîngă oaspetele vechi [40].

Amîndoi ne vom sluji de graiul celor din Parnas, îngînînd rostirea fokeenilor.

Desigur, nici un paznic de la porți nu ne va primi cu inimă deschisă, prea tare bîntuie prin casă duhul spaimei !

Dar vom rămîne locului, pentru ca vreun trecător, văzîndu-ne cum stăm afară, să rostească : „Egist, pe rugător de ce îl ține pe la uși, de vreme ce, aflîndu-se-n cetate, i se poate da de știre ?“

Iar eu, îndată ce voi trece pragul porților lăuntrice, de-l voi găsi șezînd pe tronul tatii, sau, și mai bine, dacă va pofti chiar el din gură să-mi grăiască și se va ivi în fața mea, oricum, să știi, mai înainte să întrebe : „Din ce țară e oaspetele nostru ?“, voi face din el un cadavru [41], înfășurîndu-l în aramă sprintenă, și Erinys, ghiftuită de omoruri, va veni să soarbă, neamestecată, băutura sîngelui vărsat a treia oară [42].

Așadar, tu bagă de seamă, Electra, la cele din lăuntrul casei, ca toate să se potrivească fără greșeală cu întregul.

(Corului :)

Vouă vă cer să vă folosiți cu grijă limba, tăcînd la timpul cuvenit, vorbind numai cînd e nevoie.

(Arătînd spre mormînt :)

Cît pentru celelalte, eu îl rog pe tata să vegheze și să-mi ocrotească sabia în lupte.

(Iese prin stînga împreună cu Pylade. Electra intră în palat.)

CORUL [43]

Strofa I

Glia hrănește nenumărate
dihănii de spaimă,

brațele mării leagănă monștri
cumpliți pentru oameni,
trec meteori de foc
la mijloc de cer și pămînt,
bat vijelii de temut,
spulberînd jivine și păsări.

Antistrofa I

Dar, dincolo de toate,
cine ar ști să spună
îndrăzneala bărbatului neînfrînată,
iubirile sfruntate,
ce pururi aduc prăbușire,
ale femeilor cu inimi
atotcutezătoare ?
Unirea ce leagă perechile
este învinsă de dragostea cea fără dragoste,
iscată de pofta femelei,
neistovită,
atît la muritori cît și la fiare.

Strofa II

Cei cărora nu le-au zburat
legendele din suflet,
își aduc aminte de focul viclean
aprins odinioară de fiica
lui Thestios [44] care a mistuit în flăcări,
ucigașă a rodului său,
tăciunele roșu ca sîngele,
menit să dăinuie cît fiul ei,
să-i măsoare trecerea prin viață,
de cînd i-a fost purcesul
din trupul maică-si, țipînd,
pînă la ziua sorocită.

Antistrofa II

De-asemeni, muritorii își aduc aminte
de urgisita, sîngeroasa Skylla [45],

ce și-a ucis părintele de dragul
unor dușmani, cînd, amăgită
cu brățări făurite din aur cretan,
cu daruri din partea lui Minos,
a smuls — cățea nerușinată! —
părul nemuririi
din creștetul lui Nisos,
în timp ce răsufla adînc
în somnu-i fără grijă,
și Hermes l-a-nșfăcat îndată [46]!

Strofa III

Iar dacă s-a-ntîmplat să depănăm
atîtea mișelii amare,
să spunem și despre soția cruntă,
— o piază-rea pentru această casă —
despre viclenia unei inimi de muiere
pornită împotriva unui purtător de arme,
împotriva unui basileu slăvit,
pentru mînia lui, chiar de dușmani.
În schimb, să preamărim acele
pașnice vetre, în care femeia
domnește fără sfruntare.

Antistrofa III

Dintre atîtea crime ticăloase,
în frunte se află cea săvîrșită la Lemnos.
Glasul poporului o blestemă.
Și astăzi cele mai cumplite cazne
poarte numele de lemniene [47].
Neamul în care s-a-ntîmplat acest omor
s-a stins, urît de zei,
disprețuit de oameni.
Nu e nimeni să se-nchine
la ceea ce urăște Cerul.
Dintre atîtea crime a mai rămas vreuna
să n-o fi amintit pe drept?

Strofa IV

Spada cu vîrful amarnic rănind
loveşte pieptul şi-l străpunge
în numele Dreptăţii.
Este oprit de lege
să striveşti în picioare,
să necinsteşti în chip nelegiuit
falnica slavă a lui Zeus !

Antistrofa IV

În vreme ce se năruie temeiul
altarului zeiţei Dike,
Sorocul îşi ascute sabia de-aramă.
Iată copilul vechilor omoruri [48]
pătrunde în palat, adus
de-aceea care va spăla
cu timpul prihănirea,
de vestita Erinys
plină de gînduri ascunse.

(Oreste reintră cu Pylade, urmat de cîţiva slujitori care le poartă poverile şi începe să bată în poarta centrală a palatului.)

ORESTE

Sclavule, hei sclavule, n-auzi cum bat la poarta curţii ?

Nu-i nimeni înăuntru ?

Sclavule, hei, sclavule, încă o lovitură !

A treia oară chem, să iasă cineva dacă palatul, sub stăpînirea lui Egist, cunoaşte ospeţia !

(Poarta se deschide.)

UN SLUJITOR

Iată că te-am auzit. Din ce loc eşti, străine, de unde ne soseşti ?

ORESTE

Vestește-le stăpînilor palatului, cărora vin să le aduc o știre nouă ; însă, grăbește-te deoarece și carul nopții cel întunecat înaintează și cade ora cînd drumețul sloboade ancora-n lăcașuri la gazde primitoare.
Tu spune-le :
„Binevoiască să se-arate vreunul dintre diriguitorii acestei așezări, o femeie, care e aici stăpînă, sau mai degrabă un bărbat.
Așa, cît timp vom zăbovi grăind, nici o sfială nu ne va umbri cuvintele ; bărbații, între ei, vorbesc neturburați, rostirea lor e deslușită."
(Din odăile femeilor ies Clitemnestra și însoțitoarele sale.)

CLITEMNESTRA

Spuneți-mi, străinilor, de ce aveți nevoie.
În palatul nostru veți afla tot ceea ce vi se cuvine : o baie caldă și un așternut, care să vă aline oboseala, întîmpinarea unor fețe binevoitoare.
Dar dacă trebuie să duceți la bun sfîrșit un sfat de taină, aceasta-i îndeletnicire de bărbați și-am să-i dau de știre lui.

ORESTE

Sunt un străin din Daulis [49], din Fokida.
Și cînd veneam pe cale către Argos, purtîndu-mi singur toată povara de drumeț [50], precum o port și-aci, în locul unde, în sfîrșit, îmi voi deshăma picioarele, mi se alătură, deodată, un bărbat, fără să mă cunoască fără să-l cunosc, iar după ce-mi grăiește despre călătoria sa și mă descoase și despre a mea, Strophios Fokeanul — din vorbă-n vorbă am aflat cum se numește — iată ce-mi zice :
„Deoarece călătorești la Argos, străine, amintește-ți, fără greș, să le vestești părinților lui Oreste că fiul lor e mort ; deci nu uita, te rog !

Oare, printre neamurile sale, va birui părerea de a-l strămuta în glia țării, sau, dimpotrivă, de a-l îngropa la noi pe cel cu totul și de-a pururi oaspetele nostru.

Adu-mi, la întoarcere, porunca lor!

Acum cenușa omului, jelită după cuviință, zace în pîntecele unei urne de aramă."

Ți-am povestit ce mi-a fost dat să aflu.

Nu știu dacă vorbesc, dintre ai săi, cu cineva de seamă, gata să înțeleagă, dar aceea care l-a născut desigur știe [51].

CLITEMNESTRA

Nenorocire mie!

Spusele tale au desăvîrșit ruina noastră.

O, Blestem de neînlăturat, căzut peste aceste case, atît de mult ne-atinge ochiul tău!

Tu pătrunzi cu săgețile tale bine țintite ceea ce socoteam că e departe și adăpostit!

Tu mă despoi de toți ai mei, atotulsărmana de mine!

Deci astăzi este rîndul lui Oreste, cel înzestrat cu prevederea de a-și fi tras la timp piciorul din mlaștina de moarte; s-a mistuit Oreste, ultima speranță în stare să aducă în această casă alinare și limpede înveselire!

ORESTE

Aș fi voit la gazde atît de binevoitoare să pot veni cu vești mai luminoase, ca să le dau prilejul de a mă cunoaște și ca să mă pot îndestula cu ospeția lor.

Oare cine poartă mai vîrtos de grijă decît gazda pentru oaspeți?

Dar aș fi socotit, în inima mea, drept lipsă de evlavie, să nu-mi îndeplinesc însărcinarea pe lîngă prieteni, odată ce-am făgăduit [52] și după ce am fost primit atît de bine.

CLITEMNESTRA

Nu ne vom purta cu tine mai prejos decît îți este vrednicia ; te vom primi în casă cu prietenie nescăzută.
Un altul, orișicum, ar fi venit să ne aducă vestea.
Dar iată, pentru călătorii care s-au ostenit o zi întreagă, e vremea să ne dăm silință pe măsura drumului cel lung al lor.
(Unui slujitor.)
Călăuzește-l în odăile pentru bărbații oaspeți, împreună cu însoțitorii și cu slujitorii săi, și-acolo să găsească tot ce este cuvenit în casa noastră.
Ai grijă, să-mplinești porunca mea întocmai, altminteri vei da seama !
(Slujitorul îi călăuzește pe Oreste și Pylade în palat prin poarta centrală.)
Iar eu am să-l înștiințez de totul pe omul care stăpînește în palat și, cum nu ducem lipsă de prieteni, ne vom sfătui în privința celor petrecute.
(Se retrage cu suita în odăile femeilor.)

CORIFEUL

Dragele mele și captivele acestei case, de ce întîrziem să-l sprijinim pe Oreste cu singura noastră putere, a gurilor noastre ?
O, glie sfîntă, sfîntă movilă funerară, îngrămădire ce acoperi leșul regesc al căpeteniei atîtor nave, acum să ne dai ascultare, acum să ne dai ajutor !
Acum e vremea să-și întindă capcanele Peitho [53], iar Hermes cel Subpămîntean, Hermes cel Înnoptat, să cîrmuiască luptele de săbii ucigașe.
(Din odăile femeilor se ivește doica lui Oreste.)
Fără îndoială, bărbatul acela, străinul, pune la cale o năpastă.
Iat-o pe doica lui Oreste, toată numai lacrimi.
Unde te duci, Kilissa [54], dincolo de porțile palatului ?
Durerea ta este ca o tovarășă de drum nearvunită [55].

DOICA

„Străinii cît mai grabnic îl cheamă pe Egist, pentru ca, venind, să afle noua veste, bărbat de la bărbat
și deslușit“, — așa sună porunca doamnei mele.
În fața slugilor ea se arată cu obraz întunecat, dar în adîncurile ochilor îi licăre surîsul, căci pentru dînsa lucrurile se petrec spre bine, în vreme ce pentru acest palat spre toată prăbușirea, așa cum au vestit-o limpede străinii.
Desigur, sufletul îi va sălta de bucurie lui Egist, îndată ce va fi să afle noutatea.
Dar eu, biata de mine... Cîte suferințe vechi s-au prăbușit asupritoare peste casa lui Atreu și mi-au îndurerat odinioară inima din piept!
Totuși, niciodată nu mi-a fost hărăzit să îndur asemenea durere.
Prin celelalte rele, cu răbdare, am știut să trec.
Dar scumpul meu Oreste, grija vieții mele, pe care l-am primit cînd a ieșit din trupul maică-si și l-am hrănit [56]!
Și cazna strigătelor sale ascuțite care mă chemau în fiecare noapte!
Să fi fost atîta suferință în zadar?
Făptura fără minte se cuvine să o crești ca pe-o jivină, și cum să nu; să te împaci cu nazurile sale!
Pruncul înfășat nu cuvîntează cînd îl încearcă foamea, setea, sau cînd îl trece udul; pîntecele tînăr al copilului nu dă socoteală nimănui.
Trebuie să fii oleacă ghicitoare, și eu — de ce nu aș mărturisi-o? — m-am înșelat de multe ori, așa că toată vremea limpezeam la scutece; și doica și spălătoreasa trudeau pentru același țel.
Dar mă simțeam în stare să duc la împlinire amîndouă muncile, deoarece-l primisem pe Oreste să-i port de grijă pentru taică-său.
Și astăzi aflu că e mort, biata de mine!
Dar să mă duc să dau de omul care a nimicit acest lăcaș.
El va primi, desigur, cu bucurie știrea.

CORIFEUL

Şi cum îi cere Clitemnestra, în cel fel, să vină ?

DOICA

În ce fel ? Întreabă-mă din nou, să înțeleg mai bine !

CORIFEUL

Împreună cu străjile sale sau singur, neîntovărăşit ?

DOICA

Ea îi cere să-şi aducă însoțitorii purtători de lănci.

CORIFEUL

Nu-i da de ştire asta unui stăpîn pe care îl urăşti !
Să vină singur, să se poată înțelege cu străinii, fără să-i înspăimînte.
Încunoştințează-l cît mai repede, cu inima voioasă.
De crainic ține biruința unui gînd ascuns.

DOICA

Cum să te mai aştepți la bine acum, după aceste veşti ?

CORIFEUL

Zeus poate să preschimbe relele în bucurii.

DOICA

Cum oare, cînd s-a stins Oreste, nădejdea casei noastre ?

CORIFEUL

Nu încă ; doar un ghicitor nătîng ar crede asta.

DOICA

Ce vrei să spui ? Ai altă știre decît cele care s-au rostit aici ?

CORIFEUL

Pleacă, împlinește-ți munca, du-le știrea ce ți-a fost încredințată.
Lasă în seama zeilor ceea ce trebuie să cadă-n seama lor !

DOICA

Purced și-am să urmez îndemnurile tale.
Întoarcă-se totul spre bine, prin harul divin !
(Doica iese prin dreapta.)

CORUL [57]

Strofa I

Rugămu-te fierbinte, Zeus,
părinte-al zeilor Olimpieni,
. . . .
ajută-l să-și frîngă dușmanii
pe cel dinăuntrul palatului [58], Zeus,
stîrnește-l, întărește-l
și-ți va-nchina din suflet
răsplată îndoită, întreită.

Antistrofa I

Privește mîndrul bidiviu,
orfanul unui ție scump erou,
înhămat la carul suferinței !
. . . .
Ajută-l să-și frîngă dușmanii
pe cel dinăuntrul palatului, Zeus,
stîrnește-l, întărește-l

și-ți va închina din suflet
răsplată îndoită, întreită.

Strofa II

Și voi, care aveți sălaș
în locul din casă cel mai adînc [59],
în străluciri bucuroase de aur [60],
ascultați-ne, zei binevoitori,
și haideți . . . .
. . . .
sîngele nelegiuirilor de ieri
spălați-l cu o proaspătă osîndă !
Bătrîna crimă în palat
să nu mai odrăslească !
Apolo, care locuiești
frumoasa ctitorie
din preajma-nfricoșatei guri [61],
înalță creștetul acestei case de erou,
fă-o să vadă iar, cu ochii dragi,
soarele aprins al libertății
răsărind din pînza de-ntuneric !

Antistrofa II

Dă-ne, rugămu-te, și ajutorul tău,
după dreptate, Hermes, fiu al Maiei ;
nime nu știe ca tine
să ducă-nainte o faptă,
suflînd prielnice vînturi....
. . . .
Tu poți, rostind un turbure cuvînt,
să-ntinzi peste ochi o beznă de noapte [62]
pe care nici ziua n-o mai topește.
Apolo, care locuiești
frumoasa ctitorie
din preajma-nfricoșatei guri,
înalță creștetul acestei case de erou,
fă-o să vadă iar, cu ochii dragi,
soarele aprins al libertății
răsărind din pînza de-ntuneric !

Strofa III

Atunci, slăvind descătuşarea casei
vom răspîndi, cadenţat, prin cetate
ţipetele noastre femeieşti,
la iscarea vînturilor bune.
. . . .
Fie să biruim ! Cîştigul,
cîştigul nostru e să-ndepărtăm
Năpasta de la cei care ni-s dragi.
Nu pregeta, Oreste !
Cînd vei ajunge-n pragul faptei
şi ea va ţipa către tine : „Copile“,
spune-i cu voce înaltă
ce strigă părintele tău dintre morţi
şi, neabătut, împlineşte
lucrarea năpraznicei Ate !

Antistrofa III

Purtînd în piept o inimă
nezdruncinată ca Perseu,
cu gîndul la cei dragi ai tăi
de sub pămînt şi de deasupra
. . . .
chiar dacă te încarci cu sînge,
spulber-o pe vinovata de omor [63] !
Nu pregeta, Oreste !
Cînd vei ajunge-n pragul faptei
şi ea va ţipa către tine : „Copile !“,
spune-i cu voce înaltă
ce strigă părintele tău dintre morţi
şi, neabătut, împlineşte
lucrarea năpraznicei Ate !

(Egist intră prin dreapta, urmat numai de un slujitor.)

EGIST

Iată, nu vin aici neispitit, ci chemat de o înştiinţare.
M-am lăsat învins de spusa că nişte călători străini

au sosit cu vestea, cîtuși de puțin dorită, a morții lui Oreste.
A se îngreuna cu-asemenea povară este un prilej aducător de spaimă pentru acest lăcaș atîta de bătut și de însîngerat din pricina omorului cel dintru început.
Oare să cred adevărată știrea, văzută chiar cu ochii ?
Nu sunt cumva numai rostiri înfricoșate de femei, care țîșnesc, prind aripi și apoi se risipesc fără ființă ?
Ce poți să-mi spui despre aceasta, ceva care să sune desluşit în mintea mea ?

CORIFEUL

Am auzit vorbindu-se și noi, dar intră în palat și află întrebîndu-i pe străini.
Nici un vestitor nu poate să-l întreacă pe bărbatul care se încredințează, la fața locului, pe sine însuși.

EGIST

Tot astfel vreau și eu : să-l văd și să-l descos pe sol.
Se găsea și el în preajma lui Oreste cînd a fost să moară sau cuvîntează doar după un zvon învolburat.
Nu va izbuti să amăgească vederea limpede a minții mele.
(Intră în palat prin poarta centrală.)

CORIFEUL

Zeus, o Zeus, ce să rostim ?
Cum să ne începem rugăciunea, strigarea către zei ?
Din toiul rugii cum să spunem cît mai potrivit ce se cuvine ?
Acum e clipa săbiilor ucigașe de bărbați, care se vor mînji cu sînge, desăvîrșind pentru vecie ruina caselor lui Agamemnon !
Sau, poate, dimpotrivă, fiul său, făcînd să izbucnească focul și lumina libertății, va dobîndi, o dată cu palatul

și cu puterile domniei ce orînduiesc cetatea, belșugul uriaș al părinților săi.
Într-o asemenea luptă, ca un atlet de schimb, se va prinde zeiescul Oreste, doar singur el cu doi vrăjmași[64]; de-ar fi să izbîndească!

EGIST

(dinăuntru)
Aa, aa, vai, vai.

CORUL

Așa, așa, ce se petrece? Cum?
S-a încheiat în casă totul?

CORIFEUL

Să stăm de-o parte, faptul a fost împlinit.
Să nu părem că suntem părtașe la omor.
Acum desigur, s-a ales sfîrșitul luptei.
(Corul se îndepărtează de fațada palatului. Slujitorul țîșnește îngrozit și aleargă spre poarta gineceului.)

SLUJITORUL

Vai mie, vai și iarăși vai, stăpînul meu a fost lovit de moarte.
Vai mie, strig a treia oară, Egist nu mai trăiește!
(Izbește violent în ușă)
Deschideți cît mai grabnic porțile de la odăile femeilor, scoateți zăvoarele!
Ar fi nevoie de un om în toată plinătatea vîrstei, dar nu ca să-l ajute pe cel care s-a săvîrșit: la ce ar mai sluji aceasta?
Alei, nenorocire, strig pentru niște surzi; vorbesc fără folos, degeaba!
Unde-i Clitemnestra? Și ce face?
Iată, se pare, gîtul ei așezat sub tăiș, gata să cadă, lovit cu dreptate.
(Clitemnestra apare în pragul gineceului.)

CLITEMNESTRA

Ce s-a-ntîmplat ? Ce fel de țipete împrăștii în palat ?

SLUJITORUL

Eu strig că răposații îi omoară pe cei vii.

CLITEMNESTRA

Nenorocire mie ! Deslușesc enigma.
Vom pieri prin viclenie, precum și noi prin viclenie am ucis.
De ce nu-mi dă degrabă cineva securea ucigașă ?
Să știm odată dacă vom învinge sau dacă vom fi învinși.
Atît de mult ne-am adîncit întru năpastă.
(Regina se grăbește spre poarta centrală, prin care apar Oreste, în mînă cu spada pătată de sînge, și Pylade. Slujitorul fuge înnebunit spre cetate, prin dreapta.)

ORESTE

Și eu, de-asemenea, te caut. El și-a primit pedeapsa de ajuns !

CLITEMNESTRA

Vai mie, ai murit, preascumpul meu Egist !

ORESTE

Îți este drag bărbatul ?
Lasă, că ai să zaci cu el în același mormînt și astfel nu ai să-l înșeli, deși e fără viață.
(Ridică spada, gata să-și lovească mama. Clitemnestra cade în genunchi înaintea lui și își rupe straiul, dezvelindu-și sînul.)

CLITEMNESTRA

Oprește-ți mîna, fiule. Rușinează-te, copilul meu, de sînul la care de atîtea ori ai adormit și, suptă, hrana laptelui ți s-a prelins pe buze.
(Oreste șovăie, brațul i se înmoaie, coboară spada.)

ORESTE

Pylade, ce să fac ? Mi-e teamă s-o ucid pe mama.

PYLADE

Bagă de seamă, unde vor ajunge profețiile piezișului Apolo, rostite la Pytho, și cinstea, chezășia jurămintelor ? Mai bine să te dușmănească toată omenirea decît zeii !

ORESTE

Socot că m-au învins temeiurile tale și că m-ai sfătuit cuminte.
(Clitemnestrei :)
Urmează-mă, vreau să te înjunghii în apropierea lui. Cît a fost viu l-ai prețuit mai mult decît pe tata, culcă-te și moartă tot cu el, deoarece-l iubești pe omul ăsta și îl urăști pe cel ce trebuia să-ți fie drag !

CLITEMNESTRA

Eu te-am hrănit, vreau să îmbătrînesc în preajma ta.

ORESTE

Cum ? L-ai omorît pe tata și mai ții să locuiești cu mine ?

CLITEMNESTRA

De toate, fiul meu, e vinovată Moira.

ORESTE

Așadar, sfîrșitul tău l-a pregătit tot Moira.

CLITEMNESTRA

Teme-te, copilul meu, de blestemul mamei tale !

ORESTE

Al unei mame care m-a născut ca să mă azvîrle-n nenoroc.

CLITEMNESTRA

Doar te-am trimis într-un lăcaș de oaspeți primitor [65].

ORESTE

Am fost vîndut de două ori, eu fiul unui tată liber.

CLITEMNESTRA

Unde-i așadar simbria în schimbul căreia te-am dat ?

ORESTE

Mi-ar fi rușine să numesc deschis nemernica simbrie.

CLITEMNESTRA

Nu-ți fie, însă totodată pomenește și păcatele lui taică-tău !

ORESTE

Nu-l învinui pe cel ce se trudea luptînd, în timp ce tu ședeai, adăpostită, lîngă vatră !

CLITEMNESTRA

E dureros pentru femei să stea departe de bărbat, băiatul meu !

ORESTE

Cazna bărbatului hrănește femeia leneșă de-acasă.

CLITEMNESTRA

Tu ții, într-adevăr, copile, s-o ucizi pe născătoarea ta ?

ORESTE

Nu eu, ci tu pe tine însăți ai să te ucizi.

CLITEMNESTRA

Bagă de seamă și gîndește-te la cățelele vrăjmașe ale mamei tale !

ORESTE

Dar dacă preget, cum să scap de ale tatălui ?

CLITEMNESTRA

Iată-mă, fiind încă în viață, cer îndurare de la un mormînt.

ORESTE

Sfîrșitul cășunat părintelui meu te pedepsește cu moartea.

CLITEMNESTRA

Vai mie, am născut și am crescut un șarpe !

ORESTE

Spaima din visele tale ți-a prorocit adevărul.
L-ai ucis pe cel ce nu se cuvenea, acum îndură ceea ce nu se cuvine.
(O tîrăște pe Clitemnestra în palat. Pylade îi urmează.)

CORIFEUL

Plîng îndoitul lor destin nefericit.
Bietul Oreste a încununat atîtea risipiri de sînge.
Totuși mă rog : să nu se stingă pentru totdeauna ochiul casei !

CORUL

Strofa I

Dreptatea s-a-ntors pîn' la urmă,
lovind Priamizii
cu toată povara pedepsei.
De-asemeni, s-a-ntors în palatul
lui Agamemnon
leul cel dublu, Ares cel dublu [66],
și l-a împins pîn' la capăt
pe surghiunitul
prezis de oracol la Pytho,
pe cel ațîțat cu sfaturi primite
de la un zeu [67].
Strigați, chiuind, mîntuirea
de rele a casei domnești !
Cei doi purtători de miasmă,
cei doi stricători de averi
au ales cărările morții.

Antistrofa I

S-a-ntors, luptînd în ascuns,
cel care știe, cu gînduri viclene,
s-aducă pedeapsa.

În luptă brațul i-a fost întărit
de fiica lui Zeus,
căreia noi, muritorii, îi spunem Dike,
după cum i se și potrivește,
dreptatea, ce suflă peste dușmani
răzbunare și moarte.
Strigați, chiuind, mîntuirea
de rele a casei domnești!
Cei doi purtători de miasmă,
cei doi stricători de averi
au ales cărările morții.

Strofa II

Acum profeția, strigată
din inima peșterii largi,
de-Apolo, zeul muntelui Parnas,
prin viclenie nevicleană
se năpustește la rîndu-i asupra greșelii
de-atîta vreme rămasă nepedepsită.
Noima divină domnește
aici pentru noi.
Azi ne e dat să nu mai fim slugile fărădelegii.
cinstim, după cum se cuvine,
puterea cerească.
Lumina răsare din nou.
Simțit-am căzînd cumplitele lanțuri
ale palatului.
Ridică-te casă! Destul
ai stat prăbușită-n țărînă.

Antistrofa II

Curînd va pluti
peste pragul acestui palat
sorocul ce toate le schimbă,
cînd pîngărirea va fi
gonită din vatră, prin jertfe
de ispășire ce spală păcatul.
. . . .
Străinele-nfipte-n lăcașul acesta

vor fi de-asemeni gonite[68].
Lumina răsare din nou.
Simţit-am căzînd cumplitele lanţuri
ale palatului.
Ridică-te casă! Destul
ai stat prăbuşită-n ţărînă.

(Poarta centrală se deschide. Oreste iese, cu sabia în mînă. În spatele lui zac pe podea cadavrele lui Egist şi al Clitemnestrei. Prin dreapta intră cetăţenii din Argos. Din gineceu aleargă Electra.)

ORESTE

Priviţi-i pe cei doi tirani ai ţării, ucigaşii tatălui meu, pustiitorii casei mele.

Cît de semeţi erau, odinioară, aşezaţi pe tronuri!

Şi-acum sunt tot uniţi în dragoste — se poate judeca din ceea ce au pătimit — iar jurămîntul lor rămîne credincios atîtor chezăşii.

Ei împreună s-au jurat să îl ucidă pe sărmanul meu părinte şi tot împreună să moară; şi-au ţinut, fără greşeală, legămîntul!

(Poporului:)

Priviţi, de-asemenea, voi care nu sunteţi străini de chinurile noastre, priviţi capcana care l-a înlănţuit pe bietul tata, împiedecîndu-i mîinile, încătuşîndu-i gleznele.

Apropiindu-vă în cerc, desfăşuraţi şi arătaţi învelitoarea în care a fost prins bărbatul, pentru ca săvîrşirile nelegiuite ale mamei mele să le vadă tatăl, nu zămislitorul meu, ci Helios[69], cel care-şi plimbă ochii peste toate.

El, pentru mine, va mărturisi în faţa judecăţii c-am fost îndreptăţit să îmi urmez răzbunarea pînă la omorul mamei.

Nu mai vorbesc de omorîrea lui Egist; fiind un dezmăţat, el şi-a primit pedeapsa cuvenită după lege.

Însă femeia care a pus la cale o asemenea blestemăţie împotriva bărbatului său, ale cărui odrasle ea le-a purtat sub brîu în pîntec — povară multă vreme scumpă,

dar apoi vrăjmașă, precum s-a dovedit — ce ți se pare că a fost ?
Murenă [70] sau năpîrcă, o făptură ce otrăvește fără mușcături, doar prin atingere, prin numai indrăzneala și sfruntarea sa firească ?

. . . .

Iar ăstuia cum să-i spun oare cît mai pe potrivă, folosind cuvintele cele mai blînde ?
Laț de prins sălbăticiuni sau giulgiu de sicriu, care îmbracă leșul din creștet pînă-n tălpi ?
Ba nu, năvod, mai bine cursă, arcan înconjurînd picioarele, unealtă-a unui făcător de rele care ar înșela drumeții și ar trăi din jafuri și care, datorită capcanei lui viclene, cu cît ar nimici mai mulți cu-atît mai mult s-ar încălzi în inimă de bucurie !
Să nu-mi pătrundă niciodată asemenea soție-n casă ; cu voia zeilor, mai bine să mă sting fără copii !

CORIFEUL

Aiai, mîhnite întîmplări !
Te-ai săvîrșit de o cumplită moarte [71] !
Aiai, durerea înflorește pentru cel rămas în viață.

ORESTE

A făptuit omor sau nu a făptuit ?
Îmi este martoră această pînză înroșită de spada lui Egist.
Sîngele, prin care s-a pătat, lucrînd cu timpul împreună, îi șterge din urzeală feluritele culori.
Acum pot să mă laud și tot acum pot să mă plîng pe mine însumi.
Învinuind această țesătură care l-a ucis pe tata, mă mistui de durere și pentru faptă și pentru pedeapsă și pentru neamul meu întreg.
Din toată biruința nu-mi rămîne decît o amarnică mînjire.

CORIFEUL

Nu-i om să străbată pînă la capăt o viață nepăgubită de chinuri.
Aiai, aiai, tot suferințe una după alta !

ORESTE

Luați aminte, nu știu cum va fi sfîrșitul acestor întîmplări.
Îmi pare că încerc să-mi stăpînesc din frîie telegarii, care s-au smuls din drumul lor ; mă poartă gîndurile mele răzvrătite.
Am fost învins și Spaima, gata să-și înalțe cîntul, se iscă-n fața mea ; cu zgomot mi se zbate inima, dar, cîtă vreme încă mintea mă ascultă, le fac vestire celor care țin la mine :
Într-adevăr, pe mama am ucis-o, și nu fără dreptate, pe ucigașa părintelui meu pîngărită, pe femeia urîtă de zei, iar cel care m-a îmboldit să îndrăznesc a fost Apolo, profetul din Pytho.
El prin oracol mi-a prezis, că, săvîrșind aceste fapte, mă va scuti să fiu învinuit de crimă, în schimb, de voi lipsi să-i împlinesc porunca, n-am să vă spun osînda făgăduită mie ; nici o săgeată azvîrlită nu ajunge să bată pînă la asemeni suferințe.
Și-acum priviți-mă : purtînd un ram împodobit cu lînă [72], voi merge la lăcașul sfînt, clădit în jur peste buricul lumii [73], pe pămîntul lui Loxias, unde strălucește para unui foc nepieritor, ca să fug de sîngele vărsat al mamei.
Mi-a rînduit Apolo, plecînd, să mă îndrept numai spre această vatră.
Iar pentru mai tîrziu, vă rog pe voi, pe toți din Argos, să spuneți cum s-au petrecut aceste rele și să depuneți mărturie, cînd se va întoarce Menelaos în cetate.

Eu, rătăcind printre străini, plecat din țară, nu voi lăsa în urma mea decît această faimă tristă, viu sau mort.

(Se îndreaptă istovit spre ieșirea din stînga.)

CORIFEUL

Dar tu ai încheiat cu bine lupta ; să nu te prinzi la jugul unor rostiri amare, să nu te ponegrești pe tine însuți, în ceasul cînd ai dezrobit întreg pămîntul argian, și dintr-o lovitură nimerită, ai retezat aceste două capete de șarpe.

(Oreste se oprește brusc și dă înapoi cutremurat de groază.)

ORESTE

Vai, prinselor... acolo zăresc niște femei, parcă-s Gorgone [74], îmbrăcate în veșminte negre, și sumedenie de șerpi, încolăcindu-se pe ele.

Nu mai sunt în stare să rămîn aici.

CORIFEUL

Ce fel de năluciri te duc într-un vîrtej, Oreste, pe tine, omul, pentru tatăl tău, cel mai de preț ?

Întărește-te, nu-ți fie teamă, ai dobîndit victorie deplină.

ORESTE

Nu sunt năluciri deșarte cele ce mă chinuiesc ; e limpede că sunt cățelele [75] stîrnite ale mamei !

CORIFEUL

E proaspăt încă sîngele pe mîna ta, de-aceea ți s-a năzărit în inimă o turburare.

ORESTE

Stăpîne Apolo, ce mulţime forfoteşte !
Din ochi le picură un sînge înspăimîntător.

CORIFEUL

Mai este cale să te cureţi de miasmă [76].
Mergi şi atinge-l pe Loxias, ce te va dezlega de suferinţe.

ORESTE

Voi n-aveţi cum să le zăriţi, dar eu le văd.
Ele mă alungă, nu mai pot rămîne.
(Fugė, deznădăjduit prin stînga, cu spada însîngerată în mînă.)

CORIFEUL

Mergi cu noroc şi-un zeu, coborînd asupra ta prielnice priviri, să-ţi hărăzească întîmplări mai bune.
Aceasta-i a treia furtună ce suflă deodată năvalnic peste palatul basileilor noştri.
Copiii tăiaţi şi mîncaţi au deschis, pentru sărmanul Thyestes, urmarea caznelor noastre.
Pe urmă, a fost dat să pătimească bărbatul regesc ; omul din fruntea oştirii aheilor a pierit înjunghiat în baie.
Acum, a treia oară, peste noi s-a prăbuşit, cum să grăiesc, mîntuirea sau moartea ?
Unde se va sfîrşi, unde se va stinge, adormită, mînia năprasnicei Ate ?

Eumenidele[1]

PERSOANELE

(în ordinea intrării în scenă)

PYTHIA, *preoteasa din Delfi*
APOLO
ORESTE, *fiul lui Agamemnon și al Clitemnestrei*
UMBRA CLITEMNESTREI
CORUL ERINIILOR
ATENA
ALAIUL
Hermes, un crainic, judecători, cetățeni atenieni.

Acțiunea dramei începe în fața templului lui Apolo din Delfi. Lumină cenușie de dimineață. Din dreapta vine Pythia, preoteasa zeului, care, înainte de-a intra în templul profetic, înalță o rugăciune.

PYTHIA[2]

În primul rînd, dintre nemuritori, o preacinstesc
în rugăciunea mea pe Gaia, ghicitoarea cea dintîi,
apoi pe Themis care a dobîndit a doua jețul profetic
de la maică-sa, precum se povestește.
Pe urmă a domnit aici a treia, înscăunată chiar
de Themis, nu prin silnicie, o altă Titanidă, o fiică tot
a Gliei, Phoibe.
Aceasta scaunul l-a hărăzit, ca pe un dar de naștere
voioasă, lui Phoibos[3], care de la Phoibe a primit
și numele de împrumut.
Lăsînd ostrovul Delos, cu lacul și spinarea lui
stîncoasă, el coboară pe țărmul Atenei, cel căutat de
corăbii[4], apoi vine să-și afle sălaș în Parnas,
tărîmul acesta.
Copiii lui Hephaistos[5], deschizîndu-i cale, îi fac alai
și îi închină mare slavă, și îmblînzesc în cinstea lui
acest pămînt atunci încă neîmblînzit.
Sosind aici, este întîmpinat cu strașnică mărire
de tot poporul și de Delphos[6], regele cîrmuitor al țării.
Iar Zeus îi umple inima cu o divină iscusință și,
al patrulea, îl rînduiește, pe tronul de profet.
Loxias grăiește aici în locul lui Zeus, părintele său.
Aceștia sunt zeii spre care-mi îndrept mai întîi
rugăciunile mele.
Dar Pallas Pronaia[7], după spusele de altădată,
are și ea dreptul să fie preaslăvită.

Mă rog, de-asemenea, și Nimfelor din peștera
Korykiană[8], ascunzișul păsărilor și adăpostul unui duh nemuritor.
Acolo locuiește Bromios[9] — și mă feresc să nu-mi
aduc aminte — din vremea cînd el, zeu fiind, a dus
ceata Bachantelor[10] la luptă, ursindu-i lui Penteu[11]
să moară ca un iepure.
Mai chem în ruga mea pîrul Pleistos[12], puterea lui
Poseidon și pe Atotîmplinitorul, Preaînaltul Zeus.
Pe urmă, eu voi coborî la jețul meu de ghicitoare.
Fie ca zeii amintiți să binecuvinteze,
astăzi mai mult ca niciodată, intrarea mea în templu!
Iar dacă au sosit drumeți din părțile Heladei,
să vină înainte, după obicei, pe rînd, așa cum fiecăruia
îi cade sorțul.
Eu prorocesc doar ceea ce-mi șoptește zeul.

(Pythia intră în templu, dar iese în curînd, înspăimîntată, de-abia tîrîndu-se pe lîngă ziduri și coloane.)

Vai, groaznic e de spus, vai, groaznic pentru ochi
să vadă priveliștea ce mă gonește din lăcașul lui Apolo.
Mă părăsesc puterile, nu mă pot ține dreaptă,
doar mîinile-mi aleargă, picioarele mi-s grele.
O bătrînă înfricată parcă nu mai este chiar nimic;
e mai fără vlagă decît un copil.
Înaintam spre sanctuarul mult încununat cu daruri,
cînd, iată, văd aproape de Buricul lumii un om cu
sufletul pătat, care se ghemuise în chip
de rugător, cu mîinile mînjite greu de sînge, cu spada
trasă de curînd din rană, ținînd o creangă de măslin
înalt crescută, evlavios împodobită cu numeroase panglici,
cu — să grăiesc mai limpede — un adevărat fuior
strălucitor de lînă.
Și-n fața omului aceluia doarme, șezînd pe jețuri,
o ceată de femei, uluitoare.
De ce le spun femei? Gorgone mai degrabă!
Dar nu, nici cu Gorgonele nu le-aș asemăna.
Am văzut odată Harpiile zugrăvite,
răpind mîncarea de pe masa lui Phineus[13];
dar făpturile acestea nu-s înaripate, înfățișarea

lor e neagră și scîrboasă, ele sforăie împrăștiindu-și horcăiala, din ochi li se preling urdori de sînge, podoaba lor de șerpi nu se cuvine a fi purtată nici în fața statuilor de zei din temple, nici sub acoperișurile muritorilor.

Nu mi-a fost dat să văd pînă acum nicicînd neamul ce naște o atare șleahtă și nu știu ce tărîm se poate lăuda că le-a hrănit nepedepsit și fără să geamă pentru osînda primită.

Dar orișice s-ar întîmpla, eu mă încredințez stăpînului acestei așezări, lui Loxias celui preaputernic; el este, prin oracolele sale, tămăduitor, tălmăcitor de ciudățenii și purificator de case.

(Pythia pleacă prin dreapta. Poarta sanctuarului se deschide larg. Din pîcla dinăuntru, care se luminează treptat, se distinge Oreste ghemuit lîngă piatra în formă de stup numită Omphalos, adică buricul, mijlocul pămîntului și al întregii lumi. Apolo, cu tolbă și arc, veghează în picioare lîngă el. Împrejur, pe jețuri și pe jos, zac Eriniile[14] *adormite.)*

APOLO[15]

(lui Oreste:)

Nu te voi da în schimb; eu voi fi straja ta pînă la capăt, din preajmă-ți sau din depărtare.

Nu voi fi molcom cu dușmanii tăi.

Iată, s-au îmblînzit înverșunatele acestea.

Prin somn au fost învinse fecioarele cumplite, copilele bătrîne ale unor vremuri vechi, de care nu se-apropie nici zeu, nici muritor, nici fiară.

Născute pentru rele, hălăduiesc în umbra din care se împărtășește răul și sub pămînt, în Tartaros, de oameni urgisite și de zeii din Olimp.

Cu toate-acestea, fugi, nu te lăsa cuprins de moleșeală, căci ele te vor urmări de-a lungul marelui uscat și te vor alunga de-a pururi din tărîmul în care vei ajunge cu pași rătăcitori, pînă dincolo de mare și de insulele cu cetăți.

Dar nu îngădui să fii păscut de chinul tău,
ci du-te mai întîi în orașul Atenei, pleacă-ți genunchii, îmbrățișează chipul străvechi al zeiței, și-acolo, cu judecătorii celor întîmplate și cu vorbele alinătoare, mă voi pricepe să găsesc mijloace de a te dezlega de toată suferința ta.
Oare nu eu te-am hotărît să nimicești alcătuirea unui trup de mamă?

ORESTE

Stăpîne Apolo, tu știi să te porți cu dreptate, dar dacă știi, te rog, învață-mă să nu greșesc!
Puterea ta e chezășia binefacerilor tale.

APOLO

Ia seama, nu cumva frica să-ți biruie sufletul.
(Lui Hermes, care apare lîngă el, ținînd în mînă caduceul:)
Iar tu, fratele meu din sîngele aceluiași părinte, Hermes, veghează peste el!
Îndreptățește-ți numele de Călăuzitor [16], acestui rugător al meu păzește-i pașii!
Tu știi că însuși Zeus respectă cinstirea celor scoși în afara hotarelor legii [17], dîndu-le oamenilor ajutorul unei călăuze norocoase.
(Apolo se face nevăzut. Oreste, călăuzit de Hermes, trece printre Eriniile adormite și iese din templu. Umbra Clitemnestrei se ivește deodată în mijlocul lăcașului.)

UMBRA CLITEMNESTREI [18]

Dormiți în tihnă; hei, de somnoroase n-am nevoie!
Voi ați lăsat să fiu atît de greu disprețuită printre morți, să mi se spună „ucigașa" în lumea umbrelor pe unde pribegesc umplută de rușine.
Aflați că fapta mea, acolo, e socotită drept o mare crimă, în schimb, după cumplita soartă ce m-a făcut s-o sufăr iubitul meu fecior, nici unul dintre daimoni

nu-și mai amintește să mă apere pe mine cea înjunghiată de un braț ucigător de mamă.

(Își dezvăluie gîtul și pieptul.)

Priviți-mi rănile cu inimile voastre!

În timpul somnului se-aprind atîția ochi, străluminînd în sufletele muritorilor, cărora ziua nu li se îngăduie darul vederii.

Nu ați sorbit de-atîtea ori prinosul meu, libațiile mele fără vin, amestecurile izbăvitoare[19]?

Nu v-am săturat cu-atîtea jertfe închinate, noaptea, la sfintele voastre ospețe, în flacăra altarului, la un ceas pe care nu-l împărtășiți cu nimeni altul dintre zei?

Și-acestea toate, azi, le văd strivite în picioare.

Oreste scapă, se topește ca un căprior în fugă; sărind ușor, s-a desprins din mijlocul plasei și-și bate joc de voi, făcîndu-vă strașnice schime!

Ascultați-mă, în numele sufletului meu!

Veniți-vă în fire, zeițelor subpămîntene!

Din adîncul visurilor voastre, vă cheamă Clitemnestra.

(Corul mormăie în somn.)

Degeaba mormăiți, bărbatul nici nu se mai vede, el aleargă departe.

Ai mei au de la cine să ceară ocrotire, eu însă nu am de la cine.

(Eriniile mormăie[20])

Dormiți prea mult și nu vă este milă de suferința mea; Oreste, ucigașul meu, al mamei sale, a fugit.

(Eriniile strigă în somn.)

Strigați, dormiți? Sculați-vă degrabă!

Ce altă treabă vi s-a hărăzit decît aceea de a răspîndi durere?

(Strigăt și mai puternic.)

Somnul și oboseala, părtași nebiruiți, au istovit mînia cumplitului balaur!

(Dublu mormăit și strigăt.)

CORUL

Apucă-l, apucă-l, apucă-l, apucă-l! Păzea!

Voi alungați în vis o fiară și urlați, ca haita de copoi nedespărțită de grija urmăririi.
Ce faceți ? Sus ! Nu vă lăsați învinse de sfîrșeală, nu uitați, în molcomirea somnului, năpasta îndurată !
Mai bine să vă usture ficatul, din vina dreptelor mustrări : acestea sunt adevărate bolduri pentru înțelept.
Revărsați peste omul acesta suflările voastre de sînge, mistuiți-l în focul răbufnit din măruntaiele voastre, urmați-l și sleiți-l într-o nouă goană.
(Umbra Clitemnestrei se face nevăzută. Conducătoarea Eriniilor sare din somn și le trezește zgomotos și pe celelalte.)

CORIFEUL

Trezește-te ! Trezește-ți vecina, haide, trezește-o !
Tu încă dormi ? Ridică-te ! Dă somnului un brînci, să deslușim dacă în somnul ce ni s-a vădit nu se ascunde și un dram de amăgire.
(Una cîte una, Eriniile se ridică neliniștite în picioare.)

CORUL

Strofa I

Iu, iu, aiai ! Prietenelor, ce durere !
Destul ne-a fost dat să-ndurăm în zadar !
Am îndurat o durere cumplită ! Aiai !
O cazna de nesuferit !
Jivina, din plasă țîșnind, a fugit !
Învinse de somn, pierdut-am vînatul.

Antistrofa I

Io, fecior al lui Zeus, tu ești un tîlhar !
Tinere, tu zeitățile vechi
le strivești sub copitele cailor.
De ce-l ocrotești pe acest rugător,

om fără dumnezeu
și-amarnic născătoarei sale ?
Ești făptură zeiască, și totuși
vrei să ne smulgi ucigașul de mamă.
Cine-ar afla în aceasta fir de dreptate ?

Strofa II

Din adîncul viselor noastre
s-a ridicat o jignire,
ca o țepușă aprig mișcată de vizitiu,
să ne izbească în inimă și în ficat.
Parcă am fi de un gîde
vrăjmaș biciuite
și-nfrigurate năprasnic, mult prea năprasnic.

Antistrofa II

Iată mai tinerii zei cum se poartă,
căutînd, în afara dreptății,
să fie stăpîni peste toate.
Vai, tronul pătat de sînge din Pytho
noi îl vedem din creștet în tălpi,
Buricul întregii făpturi,
plin de mînjirea neispășită, de groază,
a unui omor !

Strofa III

Chiar zeul profet și-a umplut de miasmă
vatra lăcașului său [21].
El singur s-a-ndemnat,
el singur s-a poftit.
Ocrotindu-i pe oameni, el a trecut
alături de legea divină,
aducînd sfîșiere bătrînelor Moire [22].

Antistrofa III

El doar ne sporește mîhnirea, și tot nu-l dezleagă
pe omul acesta,

ce nu va fi slobod nicicînd,
chiar de-ar fugi sub pămnît.
Mînjit, oriunde ar merge,
va afla că-l așteaptă la pîndă un răzbunător,
gata să-l fulegere-n creștet [23].

(Din adîncul templului apare Apolo, cu arcul întins de săgeată.)

APOLO

Afară ! Vă poruncesc, ieșiți afară grabnic din lăcașul meu !
Pieriți din casa profețiilor de taină, de vreți să nu vă
muște șarpele cu aripi albe ce va țîșni din arcul meu
de aur, silindu-vă să împroșcați, muncite de dureri,
spuma neagră suptă de la oameni, să vărsați, în cheaguri,
sîngele sorbit în clipa-njunghierii.
Nu vi se cuvine să vă apropiați de-această așezare.
Grăbiți-vă la locurile de osîndă, unde se prăbușesc
în sînge capete, se crapă ochi, se sfîrtecă grumaze,
unde, spre întreruperea seminței, sunt jugăniți copii,
unde se mutilează, se ucid cu pietre oameni și geme
plînsul lung al celor trași în țeapă.
Iată, auzit-ați oare sărbătorile ce vă desfată,
pocitanii urîte de zei ?
Toată înfățișarea voastră vă este pe potrivă.
Ar trebui să locuiți în peștera vreunui leu care
înghite sînge, nu să dați buzna în acest lăcaș proorocesc
și să-i mînjiți pe cei din preajma voastră.
Plecați, fără păstor, să vă găsiți pășune ; nici un zeu
nu iubește asemenea turmă !

CORIFEUL

Ascultă-mă acum, la rîndul tău, stăpîne Apolo !
Tu nu ești doar părtaș la cele săvîrșite, ci singur tu
și întru totul ești vinovat de ele.

APOLO

În ce fel ? Dă-mi răspuns și nu întinde vorba.

CORIFEUL

Celui pe care-l găzduieşti i-ai prorocit, prin oracolul tău, să îşi omoare mama.

APOLO

Prin oracol doar l-am îndemnat : „Mergi şi răzbună-ţi tatăl !“ De ce nu ?

CORIFEUL

I-ai făgăduit, după vărsarea sîngelui cea nouă, să îl primeşti la tine.

APOLO

I-am spus să caute sălaş, aici, în templul meu.

CORIFEUL

Iar noi suntem alaiul său. Atunci, de ce să ne jigneşti ?

APOLO

Lăcaşul meu nu-i ridicat pentru un astfel de alai.

CORIFEUL

Ni s-a hărăzit şi nouă să ne facem datoria.

APOLO

Ce fel de datorie ? Hai, slăveşte-mi această menire minunată !

CORIFEUL

Alungăm ucigaşii de mamă din casele lor.

APOLO

Dar pe muierea care îşi omoară soţul ?

CORIFEUL

Prin crima sa ea nu deşartă sîngele stirpei sale.

APOLO

Straşnic mai necinsteşti căsătoria !
Tu socoteşti că este un nimic legătura sfîntă, rînduită de Hera Desăvîrşitoarea nunţii [24] şi de Zeus ?
Dar prin cuvîntul tău tu o respingi, de-asemenea, şi n-o cinsteşti pe Kypris [25], care împarte muritorilor cele mai dulci plăceri.
Culcuşul nupţial, în care soarta îl uneşte pe bărbat şi pe femeie, stă sub chezăşia unui drept mai mare decît orice jurămînt.
Dacă dovedeşti atîta slăbiciune pentru cei ce se ucid unii pe alţii, încît nici nu le mai ceri să ispăşească pentru ele, şi nu-i întîmpini cu mînie, spun limpede că-l urmăreşti fără dreptate pe Oreste, deoarece unele crime te turbură în inimă adînc, pe cînd altele este vădit că nu ţii să le bagi în seamă.
Pallas [26] va judeca temeiurile celor două părţi.

CORIFEUL

Nu vom lăsa niciodată să ne scape bărbatul acesta.

APOLO

N-aveţi decît să-l hăituiţi şi să vă sporiţi într-una oboseala.

CORIFEUL

Slava noastră nu se va surpa dintr-un cuvînt al tău.

APOLO

N-aş vrea să mă împărtăşesc dintr-o atare slavă.

CORIFEUL

Te-arăți puternic, pentru că stai lîngă tronul lui Zeus ; însă pe noi ne mînă sîngele de mamă risipit și ne vom ține, ca niște copoi, de urma lui Oreste.

APOLO

Eu însă îl voi apăra pe rugător și îl voi mîntui. Cumplită este, și la zei, ca și la oameni, mînia rugătorului asupra celui care l-a vîndut și nu fără de voie.

(Eriniile ies tumultuos spre stînga. Poarta templului se închide. Decorul scenei se schimbă. Acum înfățișează Acropola cetății Atena. În fața unui templu se află o statuie arhaică a zeiței Pallas. Oreste vine alergînd, se aruncă la picioarele statuii și le îmbrățișează.)

ORESTE

Stăpînă-Atena, vin la tine din porunca lui Loxias, primește cu bunețe un suflet blestemat, căci nu mai sunt un rugător cu mîna pîngărită.

Păcatul meu amarnic s-a tocit și s-a mai șters din întîlnirile cu-atîția oameni care mi-au îngăduit să le pătrund în case ori m-au însoțit pe drumuri, cît am călătorit peste uscat și peste mare.

Supus îndemnurilor poruncite de Loxias prin oracol, sosesc la templul tău, zeiță, și cuprinzînd în brațe statuia ta de lemn, aștept aici sfîrșitul judecății.

(Oreste rămîne lipit de statuie. Prin stînga intră Eriniile, adulmecîndu-i urma.)

CORIFEUL

Ei, bine ! Iată, limpede, dovada căutată !

Nu vă depărtați de sfatul acestei călăuze mute.

Precum copoii urmăresc un pui rănit de căprioară, noi îl adulmecăm, de-a lungul picăturilor de sînge, pe Oreste.

După atît amar de cazne suntem frînte și ni se zbate pieptul.
Am străbătut pămîntul, în lung și-n lat, cu turma mea, și, hăituindu-l, am zburat peste talazuri, fără aripi, la fel de repede ca o corabie.
Însă de data asta e ghemuit pe undeva pe-aici ; duhoarea sîngelui de om zîmbește iarăși către noi.
(Eriniile îl caută pretutindeni și în cele din urmă îl descoperă.)

CORUL

Priviți, priviți cu luare aminte,
căutați pretutindeni,
altfel vă scapă, furiș,
din mîini ucigașul de mamă,
lăsîndu-și datoria neplătită !

Iată-l ! Iar și-a găsit adăpost !
El s-a lipit de statuia de lemn
a zeiței nemuritoare
și vrea să fie judecat
doar după fapta brațelor sale.

Nu-i cu putință. Sîngele mamei
odată vărsat în pămînt
nu e ușor, aiai, să-l întorci înapoi !
Ceea ce curge și este primit de țărînă,
acolo rămîne.

În semn de răsplată, din tine, care ești viu,
și noi vom sorbi purpuria ofrandă,
din mădularele tale.
Adăpătoare afla-vom în tine
cu băutură cumplită.

Pe urmă, încă din viață, secat,
noi te vom trage în lumea de jos,
drept ispășire pentru năpasta
uciderii mamei.
Acolo-ți va fi dat să-i vezi

pe cei cu bună știință
necinstitori de zei și de oaspeți
și de scumpe rude :
fiecare-și primește osînda după dreptate.

Hades e, sub pămînt, pentru oameni
marele sameș [27], ce toate le vede
și toate le-nscrie, ca pe tăblițe, în sufletul său.

(Lipit de statuia zeiței, fără să-și întoarcă privirile spre ceata Eriniilor dezlănțuite, Oreste o cheamă în ajutor pe Atena.)

ORESTE

Am învățat de la nenorocirea mea, cunosc mai multe feluri de purificări ; știu, de-asemenea, cînd este drept să cuvîntezi și cînd să taci.
Dar în această cumpănă, un dascăl înțelept mi-a poruncit să glăsuiesc.
Sîngele pe mîna mea e adormit și istovit.
M-am scuturat de pata uciderii de mamă ; ea încă era proaspătă cînd mă aflam la vatra dumnezeiască a lui Phoibos, dar am îndepărtat-o de la mine, închinînd, prinos de curățire, un purcel jertfit [28].
Prea mult ar trebui să povestesc de-aș înșira toți oamenii de care m-am atins, fără să-i fi molipsit cu nici un rău.
Dar timpul, cînd îmbătrînește, șterge totul.
Și-acuma pot, aici, din nepătată gură s-o strig evlavios pe stăpîna acestui pămînt, pe Atena : să vină și să mă ajute, fără lance să-l cucerească pe Oreste și pămîntul său și poporul său din Argos, care-i va fi aliat credincios, după noima dreptății, de-a pururi.
Fie că ea se află prin locurile țării libiene, pe malul fluviului Triton [29], unde s-a născut, să vină, văzută sau ascunsă în umbră, în ajutorul celor pe care-i îndrăgește !
Fie că ea cercetează cîmpia de la Phlegra [30], precum un cap de oaste îndrăzneț, — oricît ar fi de departe, zeii aud chemările noastre — să vină și să mă scape de asupritoarele acestea !

CORIFEUL

Nu, nici Apolo, nici Atena cea puternică, nu te vor mîntui.
Trebuie să pieri, uitat de toată lumea, un suflet care nu va fi știut ce este bucuria, o făptură golită de sînge, hrana unor zeițe, o umbră !
Nu-mi dai răspuns, ci doar îmi scuipi cuvinte înapoi, tu, cel îngrășat pentru jertfele noastre.
Ne vom ospăta de viu din tine, fără să te-njunghiem lîngă altar.
Dar mai întîi ascultă imnul care te va-ncătușa.
(Cerçul Eriniilor se strînge amenințător în jurul lui Oreste.)
Hai, să ne prindem în horă !
Cîntecul nostru de groază noi vrem să-l urlăm și să depănăm cum ceata noastră împarte ursitele omului.
Ne lăudăm a fi judecătoare drepte pentru cel care-și întinde mîinile neprihănite ; mînia noastră nu se năpustește niciodată peste el, el își petrece viața fără suferințe.
Dar cînd un vinovat, ca omul ăsta, își ascunde mîinile sale pătate de crimă, noi ne iscăm în fața lui, martore adevărate ale morților, necruțătoare, și-i cerem să-și plătească datoria de sînge.
(Corul Eriniilor îl înconjură, ca un lanț viu, pe Oreste.)

CORUL

Strofa I

O mamă Noapte, mamă,
ne-ai zămislit să-i pedepsim
pe vii și pe morți [31],
ascultă-ne glasul.
Născutul din Leto [32] ne umilește,
ne smulge iepurele, pe Oreste,
singurul prinos în stare
să spele omorul de mamă.
Iată cîntul nebun

pentru victima noastră,
bulboana ce turbură mintea,
cîntecul fără de liră
al Eriniilor,
care usucă omul de spaimă.

Antistrofa I

Menirea toarsă nouă pentru vecie
de Moira neclintită
e să ne ținem, ceată, de răufăcătorul
ce-a săvîrșit, mînios, vărsare de sînge,
pînă coboară-n adîncul lui Hades,
dar pentru acesta nici moartea
nu-nseamnă scăpare.
Iată cîntul nebun
pentru victima noastră,
bulboana ce turbură mintea,
cîntecul fără de liră
al Eriniilor,
care usucă omul de spaimă.

Strofa II

Moira, la naștere, ne-a hărăzit
asemenea parte.
Să nu ne-o știrbească mîinile zeilor,
nu ne-nfruptăm nici noi din ospețele lor [33].
Nu ni se cade, nu ni se-ngăduie
să îmbrăcăm veșminte străalbe [34]...
Noi dăm seama de prăbușirea lăcașelor
cînd, îmblînzit mai întîi lîngă vatră,
Ares pe urmă răpune o rudă [35].
Atunci, noi țîșnim pe urma făptașului,
oricît ar fi de puternic,
și-l nimicim, sub povara omorului proaspăt.

Antistrofa II

Noi suntem acolo gata pe alții
oricînd să-i scutim de asemenea grijă,

vrem, prin silinţele noastre,
să-i descărcăm pe zei
de-a mai da hotărîri în astfel de pricini.
Zeus niciodată nu-şi pleacă auzul
către nemernica sămînţă
a prihăniţilor de sînge.
Noi dăm seama de prăbuşirea lăcaşelor
cînd, îmblînzit mai întîi lîngă vatră,
Ares pe urmă răpune o rudă.
Atunci noi ţîşnim pe urma făptaşului,
oricît ar fi de puternic,
şi-l nimicim sub povara omorului proaspăt.

Strofa III

Măririle omului cele mai sfinte sub cer
se mistuie şi, umilite, se scurg în ţărînă,
la năvala straielor noastre cernite,
la blestemul paşilor noştri de joc.
Săltămu-ne pasul cît mai înalt,
ca să izbim cît mai tare apoi în pămînt !
Năpraznic fugind, să ne tremure coapsele
de sarcina grea a năpastei !

Antistrofa III

Se prăbuşeşte omul şi nu ştie
în pustiitoarea-i nebunie.
Urgia săvîrşită fîlfîie-n juru-i
ca un amurg,
peste casa lui coboară bezna deasă,
o mult îndurerată faimă-l însoţeşte.
Săltămu-ne pasul cît mai înalt,
să izbim cît mai tare apoi în pămînt !
Năpraznic fugind, să ne tremure coapsele
de sarcina grea a năpastei !

Strofa IV

Ne-au fost hărăzite, nouă Celor Temute [36] :
îndemînarea,

stăruința pînă la capăt,
memoria ticăloșiilor,
neînmuierea față de oameni,
ca să-i putem alunga departe de zei,
smeritele, batjocoritele de noi,
în smîrcul [37] ascuns de lumina lui Helios,
la fel de amarnic
și pentru cei care văd strălucirile zilei,
și pentru morții fără vedere.

Antistrofa IV

Nu-i nimeni să nu se supună,
să nu se-nspăimînte de legea
rînduită nouă de Moira,
statornicită de zei.
Un drept moștenit-am și noi din vechime
și noi se cuvine să fim preamărite,
deși locuim sub pămînt
în beznele nestrăbătute de soare.

(Apare din văzduh Pallas Atena, înzestrată cu atributele sale cunoscute: casca, lancea și egida — marele scut din piele de capră.)

ATENA

Am auzit strigarea unui glas din depărtare, de pe malul rîului Scamandros, unde luam în stăpînire țara închinată mie de regii și de căpeteniile aheene, drept parte-mbelșugată din prada de război [38], tărîm care va fi al meu, cu rădăcini cu tot, pentru vecie, un dar de preț pentru copiii lui Tezeu [39].

Plecînd de-acolo am venit cu gleznele nevătămate, lăsînd să freamăte ca un vuiet de aripi egida [40] umflată de vînt, car tras de cai puternici, înhămați.

Și-aici, văzînd o gloată nemaiîntîlnită în această țară, nu-mi este frică, însă ochii mei sunt uluiți.

Voi cine sunteți, vă întreb pe toți deopotrivă, pe tine mai întîi, străine, care te-ai ghemuit lîngă statuia mea, și pe voi, care nu semănați cu nimeni.

Zeii nu vă întîlnesc printre zeițe, dar nici n-aveți înfățișarea unor muritoare.
Însă a-l vorbi de rău pe altul, fără să-l poți învinui de vreun cusur, este un fel de-a fi nedrept, îndepărtat de cumpăna nepărtinirii.

CORIFEUL

Afla-vei totul, în cuvinte numărate, fiică a lui Zeus. Noi suntem tristele copile ale Nopții : în locuințele de sub pămînt, Blestemele suntem numite.

ATENA

Știu neamul vostru și porecla care vi s-a dat.

CORIFEUL

Află atunci și care e menirea și mîndria noastră.

ATENA

Le voi cunoaște, dacă-mi vei grăi cu vorbe cît mai limpezi.

CORIFEUL

Pe cel care ucide oameni îl alungăm din casa lui.

ATENA

Și pentru el care e capătul acestei goane ?

CORIFEUL

Tărîmul unde nu pătrunde niciodată fericirea [41].

ATENA

(arătîndu-le pe Oreste :)
Deci într-acolo vreți să-l hăituiți și pe acesta.

CORIFEUL

Desigur, pentru că a cutezat să-şi înjunghie mama.

ATENA

A făcut-o de nevoie sau de teama unei răzbunări?

CORIFEUL

Ce bold ar putea să-l împingă pe om la omorul de mamă?

ATENA

Sunt aici, de faţă, două părţi, dar nu s-a rostit decît una.

CORIFEUL

El nu cinsteşte jurămîntul, nici al lui şi nici nu vrea să fie respectat al nostru.

ATENA

Vrei să te-arăţi mai dreaptă decît îţi este fapta.

CORIFEUL

Cum astfel? Lămureşte-mă! Tu nu duci lipsă de înţelepciune.

ATENA

Eu spun că nedreptatea nu poate birui prin jurăminte.

CORIFEUL

Atunci urmează-ţi cercetarea şi judecă, deschis, după dreptate.

ATENA

Deci, îmi încredinţaţi această pricină, să o dezleg ?

CORIFEUL

De ce nu am primi ? Noi te cinstim cu cinstea care ţi se cade.

ATENA

(întorcîndu-se spre Oreste :)
Ce ai de zis, la rîndul tău, străine, întru apărarea ta ?
Întîi grăieşte-mi despre patria şi neamul tău şi despre patimile tale, apoi înlătură învinuirile ce ţi se pun în seamă.
Dacă îi crezi, într-adevăr, dreptăţii, cînd stai în preajma vetrei mele, şi-mi strîngi în braţe chipul, rugător evlavios precum a fost odinioară Ixion[42], răspunde-mi limpede la toate cîte te întreb.

ORESTE

Stăpînă Atena, înainte de orice, eu vreau să-ţi risipesc marea îngrijorare arătată de cuvintele-ţi din urmă.
Nu sunt o fiinţă necurată, nu m-am ghemuit sub chipul tău de lemn cu mîinile pătate ; şi am să-ţi dau, despre aceasta, o dovadă bună.
E drept că legea porunceşte ticălosului mînjit să fie mut, dar numai pînă cînd un purificator, ce spală sîngele vărsat, face, peste făptaş, să curgă iară sînge, al unui pui de animal jertfit.
De multă vreme pîngărirea mea s-a şters în casele ce m-au primit pe căile pămîntului şi ale mării.
Deci, iară spun, înlătură-ţi această grijă.
În privinţa obîrşiei mele, vei fi înştiinţată fără zăbavă : sunt argian, pe tata îl cunoşti preabine, pe Agamemnon, maimarele flotei bărbaţilor ahei, cu

ajutorul căruia, din Ilion, cetatea Troienilor, tu ai făcut o necetate.

Cînd a sosit acasă, Agamemnon a pierit de moarte hîdă : mama mea cu gînduri sumbre l-a ucis, înfășurîndu-l într-o plasă migălită, mărturia crimei săvîrșite în odaia băii.

Eu, întorcîndu-mă în țară, după un exil îndelungat, am ucis-o pe mama, nu voi tăgădui, pentru ca omorîrea preaiubitului meu tată s-o răsplătesc tot cu omor.

Într-asta e părtaș la vină deopotrivă și Loxias ; oracolele lui, țepușele inimii mele, îmi preziceau doar cazne, de nu voi împlini poruncile sale împotriva făptașilor.

Fie că am avut dreptate, fie că am greșit, e datoria ta să judeci.

Sunt în puterea ta și mă voi supune hotărîrii tale, orice s-ar alege de mine.

ATENA

Această pricină este prea mare pentru ca niște muritori să poată cumpăni asupra ei în judecată [43].

De-asemenea, eu n-am îngăduința să dau hotărîri în crime izbucnite din focul mîniei, mai ales că tu ai poposit la mine în chip de rugător, supus, purificat și neprimejdios pentru lăcașurile mele.

Pe urmă, față de cetatea mea, eu nu te socot vinovat cu nimic.

Dar iarăși, au și aceste ființe dramul lor de dreptate, nu lesne de înlăturat, și dacă se va întîmpla să nu învingă cauza lor, peste pămîntul țării mele, mai tîrziu, își vor năpusti veninul ciudei, o molimă tristă, de neîndurat.

Așa stau lucrurile ; orișicum, fie că le primesc la noi, fie că le alung, voi avea parte de rele greu de ocolit.

Deci, dacă ne-am împotmolit aici cu toții, voi rîndui judecători pentru vărsările de sînge, legați prin jurămînt, și tribunalul meu, întemeiat de mine, va dăinui de-a pururi.

Iar voi, chemați în sprijinul vostru mărturii și dovezi, ajutoarele bizuite pe jurămînt, ale judecății [44].
Eu plec și după ce îi voi alege pe cei mai vrednici din orașul meu, mă voi întoarce, pentru ca ei să judece deschis această cauză, fără să-și calce jurămîntul, cu inimi nepărtinitoare.
(Iese din scenă, prin dreapta.)

CORUL

Strofa I

Astăzi va fi răsturnată vechea dreptate
prin noi legiuiri [45],
dacă va fi să învingă, la judecată,
ucigașul de mamă,
a cărui ispravă
îi va-ndemna pe toți muritorii la toată
nemernicia.
Răni fără număr, adevărate,
le vor tăia, în vremea ce vine,
părinților fiii.

Antistrofa I

Nu vor mai sta să-i urmeze
pe oameni cu ochii Menadele [46],
să-și năpustească mînia-mpotriva
unor asemenea crime.
De azi înainte lăsăm,
pentru orișice fel de omor,
să rămînă slobodă calea.
Vor alerga muritorii, unii la alții,
căutînd fiecare să spună
năpasta căzută peste aproapele său.
Unde să afle un capăt,
sau măcar un răgaz, la șirul de chinuri ?
Nu vor putea, sărmanii, decît
să se-aline, în van,
cu șubrede leacuri.

Strofa II

Nimeni să nu ne mai cheme,
cînd va fi copleşit de necazuri,
să nu mai grăiască, ţipînd :
„O Dike, o voi Erinii de pe jeţuri !"
Cel ce va geme cu-asemenea gemete lungi,
poate va fi un părinte
sau poate o mamă, loviţi
de-o neaşteptată-ncercare.
Azi Dike îşi vede lăcaşul
căzut în ruină.

Antistrofa II

Uneori e prielnică teama,
care veghează în inimi ;
ea trebuie pururi acolo să zacă.
E bine să-nveţi a fi înţelept,
din durerile tale.
De nu se mai află nimic pe sub soare
care s-aducă în suflet cutremur,
cine, om sau cetate,
va mai cinsti dreptatea cum se cuvine ?

Strofa III

Nu te-nvoi să-ţi petreci în
orînduire anarhică viaţă,
dar nici sub noime despotice.
Cumpăneşte în toate măsura,
aşa-i rînduiala divină
împotriva puterii cu toane [47].
E bine să spunem, iară şi iară,
aici, cuvîntul acesta.
Limpede ştim ; depăşirea măsurii se naşte
din lipsa evlaviei ;
mintea cea sănătoasă, în schimb,
are drept fiu norocul iubit,
jinduit de oameni nespus de fierbinte.

Antistrofa III

Iară și iară să spunem, de-asemeni,
legea din urmă :
slujește altarul Dreptății,
nu-l răsturna cu piciorul ateu,
amăgit de cîștig !
Osînda nu zăbovește,
de neabătut rămîne sfîrșitul.
Pentru aceste temeiuri,
mai înainte de toate,
slăvește-ți părinții iar pe prieteni
primește-i cu cinste cînd vin
să-ți intre în casă.

Strofa IV

Cel care, singur, fără să fie silit,
se poartă mereu cu dreptate,
va dobîndi fericirea ;
el nu va pieri niciodată cu totul.
În schimb, răzvrătitul obraznic,
care a strîns, împotriva dreptății,
de-a valma atîtea grămezi
de comori ticăloase,
fără-ndoială, va fi nevoit
să-și coboare pînza, cu vremea,
cînd va sta îngrozit
lîngă verga corăbiei ruptă.

Antistrofa IV

El strigă neauzit, din adîncul
vîrtejului fără scăpare.
Și daimonii rîd de omul sfruntat
care nu-și prevăzuse sfîrșitul ;
îl bîntuie chinuri nealinate
și nu izbutește
să le învingă năvala.
Norocul său îndelung dinainte

l-a purtat să-l izbească de stînca Dreptății
ascunsă sub valuri
și iată-l că moare, de nimenea plîns, irosit[48].

(Atena se întoarce. În urma sa intră pe rînd judecătorii areopagiți și se așază pe scaune cu fața spre public. Eriniile trec de-o parte a scenei, ca acuzatori, Oreste de cealaltă, ca acuzat. Pe laturi se îmbulzește la proces poporul atenian. Un crainic cu trîmbiță încearcă să rețină oamenii.)

ATENA

Vestește, crainice, mulțimii să se domolească.

Răsune pîn' al cer pătrunzătoarea trîmbiță tireniană[49], plină de omenească răsuflare, facă să freamăte cu glasul său înalt urechile poporului !

În timp ce se adună Sfatul, e de folos a se păstra tăcere, ca toată țara să audă legile pe care le statornicesc pentru vecie, ca oamenii aceștia să poată răspica o hotărîre dreaptă.

(Crainicul sună din trîmbiță. Pe neașteptate se ivește Apolo.)

CORIFEUL

Stăpîne Apolo, nu ieși din rosturile tale !
De ce să te amesteci în pricina aceasta ? Spune !

APOLO

(mergînd spre Oreste :)
Eu vin să depun mărturie.

Acest bărbat, e, după lege, rugătorul meu și oaspetele vetrei mele ; eu l-am purificat de crima despre care s-a vorbit aici.

Dar vin și ca să-i fiu apărător, deoarece sunt vinovat de vărsarea sîngelui mamei sale.

Deschide tu dezbaterea, Pallas Atena, și rînduiește pricina aceasta.

ATENA

(grăind Eriniilor :)
Aveți cuvîntul voi. Dezbaterea este deschisă.
Vorbind întîiul, învinuitorul trebuie să ne arate faptele, cum s-au petrecut într-adevăr.

CORIFEUL

Noi suntem numeroase, dar vom grăi pe scurt.
(Lui Oreste :)
Răspunde limpede la fiecare întrebare!
Spune, mai întîi : pe maică-ta n-ai omorît-o ?

ORESTE

Am omorît-o, nu voi tăgădui aceasta.

CORIFEUL

Din trei ciocniri la lupte [50], iată una cîștigată !

ORESTE

Dar nu sunt încă doborît. De ce te lauzi ?

CORIFEUL

Totuși, mai trebuie să-mi dai răspuns : cum ai ucis-o ?

ORESTE

Trăgînd cu mîna spada, i-am tăiat grumazul.

CORIFEUL

Și cine te-a împins, cine te-a sfătuit ?

ORESTE

Oracolele lui Apolo, care îmi este martor.

CORIFEUL

Prezicătorul, așadar, ți-a poruncit omorul mamei ?

ORESTE

El, dar pînă astăzi nu mi-am învinuit destinul.

CORIFEUL

Îți vei schimba părerea, cînd te va lovi osînda.

ORESTE

Nu mi-am pierdut încrederea. Tatăl meu îmi va trimite ajutoare din mormînt.

CORIFEUL

Încrede-te în morți, de vreme ce tu ți-ai stins din viață mama !

ORESTE

Ea s-a mînjit cu două crime dintr-o dată.

CORIFEUL

În ce fel ? Luminează-i pe judecători !

ORESTE

Ea și-a ucis bărbatul și totodată l-a ucis pe tatăl meu.

CORIFEUL

Dar tu ești încă viu, pe cînd ea, pierind, și-a ispășit omorul.

ORESTE

De ce n-ați prigonit-o și pe ea, pe cînd trăia ?

CORIFEUL

Ea nu era dintru același sînge cu cel pe care l-a ucis.

ORESTE

Dar eu cu mama suntem, oare, dintru același sînge ?

CORIFEUL

Cum, ucigașule ? Ea te-a hrănit sub brîul său,
iar tu te lepezi de sîngele preascump al mamei tale ?

ORESTE

E rîndul tău acuma să dai mărturie pentru mine.
Dezvăluie-mi, Apolo, dacă pe mama am ucis-o cu dreptate !
Faptul, că s-a petrecut, eu nu-l tăgăduiesc.
Cum ți se pare, după mintea ta, a fost îndreptățită sau nu vărsarea sîngelui ?
Vorbește, să le spun și eu acestor oameni !

APOLO

Vă dau răspunsul vouă, judecători ai tribunalului măreț, întemeiat de Atena : „A fost îndreptățită !"
Și cum eu sunt mijlocitorul proniei divine,
nu aș putea minți : pentru tot ce am prezis cîndva,
de pe tronul meu profetic, despre bărbat, femeie
sau cetate, am primit poruncă de la Zeus, părintele Olimpienilor [51].
Această îndreptățire își are greutatea ei ; vă poftesc să cîntăriți și să urmați voința tatălui meu.
Nici un jurămînt nu este mai presus de Zeus.

CORIFEUL

Deci, după spusa ta, Zeus te-a făcut să dai oracolul care i-a poruncit lui Oreste să răzbune uciderea tatălui său, fără nici o prețuire pentru maică-sa.

APOLO

Într-adevăr, deoarece este cu totul altceva, ca un bărbat de neam ales, copleșit de cinstea cuvenită sceptrului încredințat de Zeus, să moară prin mîna femeii sale, dar nu străpuns de săgețile cu lungă bătaie, țîșnind din arcul unei Amazoane [52], ci așa cum veți avea prilejul să aflați, tu, Pallas, și voi, cetățeni, așezați aici spre a hotărî despre această pricină prin votul vostru.

El se întorcea de la război, unde dobîndise atîtea biruințe.

Ea îl întîmpină cu prefăcută voioșie, pe urmă îl călăuzește în odaia băii și, cînd se ridică, la sfîrșit, din scăldătoare, aruncă peste el un giulgiu și îl izbește pe bărbatul său, prins, fără de ieșire, în peplosul brodat cu măiestrie.

Așa i-a fost ursit să piară atotcinstitului erou, maimarelui oștirii de corăbii.

Am rostit ceea ce am rostit, spre a-i stîrni, mușcîndu-i, pe oamenii orînduiți aici să judece această cauză.

CORIFEUL

După cuvîntul tău, destinul tatălui e aprig ocrotit de Zeus ; acesta, însă, l-a legat în lanțuri pe bătrînul său părinte, Cronos.

Ce zici, cum se potrivesc una cu alta ?

(Judecătorilor :)

Pe voi vă rog să ascultați, vă iau drept martori.

APOLO

Dihănii urîte de toată făptura, nesuferite zeilor,
Zeus poate să dezlege oricînd niște cătușe ; se găsește
leac pentru aceasta.
Căile descătușării sunt nenumărate.
Dar cînd sîngele unui bărbat s-a risipit în pulbere,
odată ce e mort, pentru el nu mai încape înviere ;
și totuși, împotriva răului acestuia, tatăl meu nu a
scornit nici un descîntec, el, care așază și răstoarnă,
în sus și-n jos, întregul lumii, fără să-și obosească
răsuflarea.

CORIFEUL

Bagă de seamă cum îi aperi nevinovăția !
El a vărsat sîngele mamei sale în țărînă, același sînge
cu al său, ca pe urmă să hălăduiască în Argos,
în casa părintească.
La ce altare ale obștii va aduce jertfe ?
Care fratrie îi va îngădui să folosească apa
sa lustrală ?

APOLO

Ascultă-mi răspunsul și înțelege că temeiul meu
e drept !
Nu mama naște ceea ce se spune că ar fi copilul său,
ea nutrește doar vlăstarul semănat în ea.
Cel care naște e bărbatul, el o face să rodească ;
ea numai găzduiește plodul, ca o străină pe-un străin,
cînd nu îl vatămă cumva un zeu [53].
Am să-ți dau și o dovadă în sprijinul susținerilor
mele : poți fi părinte și fără amestecul vreunei mame.
Avem o mărturie chiar în preajma noastră, fiica
lui Zeus Olimpianul [54], care nu a fost hrănită în bezna
unui pîntece.
Nici o zeiță nu ar fi în stare să plodească un
asemenea vlăstar.

De altfel, eu, Atena, după măsura minții mele, aş putea să-ţi cresc în măreţie cetatea şi poporul. L-am călăuzit la vatra casei tale pe Oreste, ca să-ţi fie credincios mereu de-a lungul vremii, ca să-i cîştigi drept aliaţi, pe el şi pe feciorii lui, zeiţă, şi ca să-ţi dea dovadă de-a pururi de credinţă copiii feciorilor lui.

ATENA

(adresîndu-se Eriniilor :)
Pot să le cer acum judecătorilor să-şi lase fiecare votul nepărtinitor în urnă, după cum îi cere conştiinţa ?
Oare nu aţi cuvîntat îndeajuns ?

CORIFEUL

Ne-am slobozit din tolbă şi ultima săgeată.
Aştept să aflu hotărîrea ce va pune capăt înfruntării.

ATENA

(spre Apolo şi Oreste :)
Cum oare să mă port cu voi ca nu cumva să mă învinuiţi ?

APOLO

(judecătorilor :)
Aţi auzit ce-aţi auzit.
Străinilor, cînd veţi vota, păziţi cinstirea jurămîntului, în inimile voastre.

ATENA

Ascultaţi-mă, întemeiez o lege, locuitori ai Atticei, care aţi fost aleşi, voi cei dintîi, să judecaţi o vărsare de sînge !

Poporul lui Egeu[55], de astăzi înainte, va ocroti,
statornic înnoindu-l, Sfatul acesta de judecători.
Aici, pe muntele lui Ares[56], pe care s-au așezat
odinioară Amazoanele cu corturile lor, cînd au pornit,
din ura lor pentru Tezeu, războiul cu atenienii,
și au ridicat în fața cetățuii noastre o altă cetățuie
cu meterezele înalte, și-i aduceau lui Ares sacrificii
— de unde s-a păstrat și numele de stînca, muntele lui
Ares, — aici, de azi încolo, deopotrivă și ziua și noaptea,
Cinstirea Legilor și Frica, sora ei, îi vor îndepărta
pe oamenii orașului de crimă, de nu cumva chiar
cetățenii vor răsturna din nou ei înșiși legile.
Dar cel ce turbură izvorul limpede cu scurgeri
necurate de noroi, unde să mai găsească apă de băut ?
Nici anarhie, nici puteri despotice, iată măsura !
Îi sfătuiesc pe cetățenii mei s-o urmeze cu toată
evlavia.
Dar nici să prigonească dincolo de ziduri orice
fior de teamă ; neîngrădit de teamă, care muritor
mai știe să rămînă drept ?
De veți cinsti cum se cuvine această rînduială
sfîntă, ea, pentru țara voastră, pentru cetatea voastră,
va fi un meterez mîntuitor, neîntîlnit la alte neamuri,
nici printre sciți și nici prin părțile lui Pelops[57].
Nelacom de cîștig, nestrămutat și vrednic de cinstire,
are să fie Sfatul întemeiat acum, ca să vegheze
peste țară, pururi treaz, cînd lumea doarme.
Iată îndemnul meu, pe care am ținut să-l deslușesc,
pentru viitor, locuitorilor cetății.
Acum, sculați-vă, dați-vă fiecare votul și dezlegați
această pricină, credincioși față de jurămîntul vostru !
Eu mi-am rostit cuvîntul.

(Judecătorii se ridică și se îndreaptă pe rînd spre cele două urne. În timp ce își depune fiecare votul, părțile încearcă să-i influențeze.)

CORIFEUL

Ivirea noastră va fi grea pentru acest pămînt, vă sfătuiesc să nu ne vătămaţi întru nimic !

APOLO

Şi eu vă aduc aminte : oracolele mele sunt, în acelaşi timp, ale lui Zeus, temeţi-vă, deci, să nu rămînă fără roade !

CORIFEUL

Vărsările de sînge nu sunt pricini destinate ţie.
De ce te turburi pentru ele ?
Nu vei mai fi curat, să poţi rosti oracole neprihănite.

APOLO

Oare tatăl meu să fi greşit, în chibzuinţa sa, cînd l-am primit ca rugător pe ucigaşul cel dintîi, pe Ixion

CORIFEUL

Chiar tu ai spus-o ; noi, dacă nu va fi să dobîndim dreptate, vom asupri din greu această ţară.

APOLO

Nici zeii noi, nici zeii vechi nu te slăvesc.
Învingătorul voi fi eu.

CORIFEUL

Tot astfel te-ai purtat şi în casa lui Pheres [58].
Ai înduplecat Moirele să-i facă nemuritori pe oameni.

APOLO

Nu este drept să-l sprijini pe cel care te preţuieşte, îndeosebi la vreme de nevoie [59] ?

CORIFEUL

Străvechea împărţeală tu ai sfîşiat-o, şi ai înşelat, cu ajutorul vinului, bătrînele zeiţe.

APOLO

Tu, în curînd, lipsită de sfîrşitul aşteptat al judecăţii, vei revărsa doar un venin becisnic peste duşmanii săi.

CORIFEUL

Striveşti bătrîneţea noastră în picioarele cailor, tinere zeu!

Fie! Noi aşteptăm, numai urechi, rostirea judecăţii şi stăm în cumpănă, dacă să năpustim mînia noastră peste ţară.

(Judecătorii au trecut cu toţii prin faţa urnelor. A mai rămas să voteze Atena.)

ATENA

Lucrul meu este să mă rostesc cea de pe urmă.

Adaug votul meu la cele care au căzut pentru Oreste.

Eu n-am avut o mamă, care să mă nască, şi, întru totul, preţuiesc mai mult bărbatul, dar nu pînă la pragul nunţii [60].

Sunt din toată inima de partea tatălui.

Prea mult nu cîntăreşte pentru mine stingerea unei femei, care l-a omorît pe soţul său, ocrotitorul vetrei sale.

Pentru ca Oreste să învingă, este destul să fie voturile deopotrivă împărţite.

Răsturnaţi din urne cît mai grabnic sorţii, voi, dintre judecători, cărora v-am încredinţat această grijă.

(Se golesc urnele şi începe numărătoarea voturilor.)

ORESTE

O, Phoibos Apolo, cum va fi sentinţa?

CORIFEUL

O, Noapte neagră, mamă, tu vezi ce se petrece?

ORESTE

Va trebui să mă spînzur sau voi fi lăsat să mai privesc lumina?

CORIFEUL

Va trebui să pierim sau ne vom bucura și mai departe de cinstire?

APOLO

Numărați întocmai voturile care se rostogolesc, străinilor!
Băgați de seamă, alegîndu-le, să nu greșiți.
Unul mai puțin ar însemna nenorocire mare,
un singur vot mai mult ar îndrepta din nou o casă prăbușită.
(Judecătorii însărcinați cu numărătoarea voturilor îi arată Atenei tabelele cu rezultatele.)

ATENA

Omul acesta este dezlegat acum de vina sîngelui vărsat, numărul sorților este același de-o parte și de alta.
(Apolo se face nevăzut.)

ORESTE

O Pallas, tu ai mînuit casele mele.
Pierdusem pămîntul părinților mei, dar tu mi l-ai înapoiat.
Se va rosti printre heleni:
„Iată-l din nou în rînd cu argienii, înstăpînit
în bunurile părintești, cu ajutor de la Atena și Apolo

și mai ales cu voia celui de al treilea, atoatejudecătorul, Mîntuitorul Zeus."

El a luat în seamă destinul de moarte al tatălui meu și, căutînd la cele care sprijină dreptatea mamei mele, m-a salvat.

Și-acum cînd mă întorc din nou în casa mea, mă leg prin jurămînt față de țara ta și față de poporul tău, ca, începînd de astăzi și pînă la sfîrșitul vremii, nici un bărbat, aflat la cîrmă în cetatea Argos, să nu pătrundă în tărîmul Atticei cu lănci biruitoare [61].

Eu însumi, din mormîntul meu adînc, pe cel care va fi să calce jurămîntul răspicat aici, îl voi împiedica, iscîndu-i întîmplări potrivnice, de netrecut, făcîndu-i drumul silnic și presărat cu prevestiri de doliu, încît să-i pară rău de tot ce-a pus la cale.

În schimb, dacă făgăduiala mea va fi urmată, dacă argienii vor cinsti orașul tău prin arme aliate, atunci îmi voi întoarce către ei bunăvoința.

Rămîi cu bine, Pallas, rămîi cu bine, popor locuind în cetatea Atenei!

Năpraznice pentru dușmani, loviturile voastre în luptă să vă mîntuie țara, spre gloria lăncilor voastre!

(Oreste pleacă prin stînga.)

CORUL

Strofa I

Io, zeilor tineri, voi spulberați,
precum sub copitele cailor, legile vechi,
le smulgeți din mîinile noastre!
Dar noi, umilite, sărmanele,
clocotind de mînie, vom pedepsi
năpraznic pămîntul acesta!
Veninul, veninul ce ne răzbună,
se va scurge, picînd, din inima noastră,
de neîndurat pentru țară.
O lepră va face să cadă frunzișul,

să moară copiii — Dike, Dike ! —
năpădind această țărînă,
o molimă va bîntui, ucigașă de oameni.
Noi plîngem. Dar ce-am mai putea săvîrși ?
Să cotropim cu năpastă cetatea !
Ne-a fost dat să-ndurăm o mare jignire,
nouă, fiicelor Nopții,
obidite și-amar umilite !

ATENA

Luați aminte, nu mai suspinați atît de greu.
Voi nu ați fost învinse : numărătoarea sorților din urne a fost nehotărîtă, spre folosul adevărului, și nu spre necinstirea voastră.
Au tras în cumpănă strălucitoare mărturii purcese de la Zeus, iar martor a fost însuși Phoibos, care, prin oracol, i-a prezis lui Oreste, că, săvîrșind acele fapte, nu-i va fi dat să pătimească nici un neajuns.
Voi vreți, peste această țară, să împroșcați o grea mînie.
Chibzuiți, nu vă stîrniți în inimile voastre, nu stîrpiți pămîntul, lăsînd, zeițelor, din gură să vă cadă picături de spumă aprigă, mistuitoare de semințe.
Eu vă făgăduiesc, cu toată hotărîrea, să vă dau un adăpost, un lăcaș ferit și pe măsura voastră, în această țară, unde veți sta pe tronurile luminoaselor altare, copleșite cu mărire de oamenii cetății.

CORUL

Antistrofa I

Io, zeilor tineri, voi spulberați,
precum sub copitele cailor, legile vechi,
le smulgeți din mîinile noastre.
Dar noi, umilite, sărmanele,
clocotind de mînie, vom pedepsi

năprasnic pămîntul acesta !
Veninul, veninul ce ne răzbună,
se va scurge, picînd, din inima noastră,
de neîndurat pentru țară.
O lepră va face să cadă frunzișul.
să moară copiii — Dike, Dike ! —
năpădind această țărînă,
o molimă va bîntui, ucigașă de oameni.
Noi plîngem. Dar ce-am mai putea săvîrși ?
Să cotropim cu năpastă cetatea !
Ne-a fost dat să-ndurăm o mare jignire,
nouă, fiicelor Nopții,
obidite și-amar umilite.

ATENA

Voi n-ați fost înjosite.

Zeițelor, nu-i asupriți pe oameni, din cale-afară răzvrătite, nu le faceți glia neascultătoare la strădaniile lor !

Sprijinul meu e Zeus, mai trebuie s-o spun ?

Doar eu, dintre nemuritori, țin cheile odăii unde zace fulgerul pecetluit ; aici, însă, de el n-am trebuință.

Aveți încredere în mine, nu aruncați peste acest pămînt, cu limbi întărîtate, cuvinte ce ar da numai un singur rod : pieirea tuturor !

Adormiți-vă amarnica mînie, care năpădește ca un val întunecat !

Împărtășiți-vă și voi din slava ce mi se închină, locuiți și voi cu mine !

În această țară-mbelșugată, veți primi numai prinoasele de frunte, jertfe la nașterea de prunci, daruri la nuntă, iar voi veți lăuda de-a pururi îndemnurile mele.

CORUL

Strofa II

Vai, cum să-ndurăm asemenea soartă,
noi, vechi și-ncercate dumnezeiri ?

Cum să trăim în pămîntul acesta
mereu blestemate, hulite ?
Răsuflările noastre împrăștie foc de mînie.
Vai, cer și pămînt,
ce durere ne zbuciumă pieptul,
ce chin ne fulgeră-n inimi !
Auzi-ne, Noapte, mamă,
străvechile noastre cinstiri
ni le-au răpit niște zei,
prin viclenii îndîrjite,
ne-au preschimbat în nimicuri.

ATENA

Vă iert mîniile, deoarece voi sunteți mai în vîrstă ; ci chiar dacă, fără-ndoială, ați agonisit înțelepciune mai bogată decît mine, mi-a dăruit și mie Zeus o minte nu tocmai nătîngă.

Nu plecați în altă țară.

Veți tînji după acest pămînt.

Iată, rostesc o profeție : curgerea timpului, neistovită, va face să crească într-una slava orașului meu, iar voi, avînd sălaș mărit, în preajma caselor lui Erechteu [62], veți dobîndi, de la alaiuri de bărbați și de femei, ceea ce nici un alt popor nu ar putea să vă închine.

Dar voi, la rîndu-vă, nu azvîrliți, peste tărîmurile mele, acele bolduri sîngeroase cu ascuțiș de piatră, ce sfîșie atîtea măruntaie fragede și, fără vin, ațîță clocotul mîniei !

Nu asmuțiți, în inimile cetățenilor, neîmpăcarea, așa cum se obișnuiește în lupta de cocoși, pornirea fraților să își ucidă frații, care le dă curajul să se rupă între dînșii.

Războiul poartă-se cu cei de dincolo de porțile cetății, la îndemîna doritorilor de glorie înfricoșată.

Nu-mi place bătălia între păsări de ogradă !

Iată ce vi se îngăduie să dobîndiți aici din partea mea : facerea binelui, primirea binecuvîntărilor,

desăvîrşita slavă de la oameni şi cetăţenia în ţara cea mai plină de cucernicie.

CORUL

Antistrofa II

Vai, cum să-ndurăm asemenea soartă
noi vechi şi-ncercate dumnezeiri.
Cum să trăim în pămîntul acesta,
mereu blestemate, hulite ?
Răsuflările noastre împrăştie foc de mînie.
Vai cer şi pămînt,
ce durere ne zbuciumă pieptul,
ce chin ne fulgeră-n inimi !
Auzi-ne, Noapte, mamă,
străvechile noastre cinstiri
ni le-au răpit nişte zei
prin viclenii îndîrjite,
ne-au preschimbat în nimicuri.

ATENA

Nu voi slăbi să vă arăt binele vostru, ca nu cumva să spuneţi că voi, zeiţe de demult, aţi fost izgonite fără cinste şi surghiunite din această glie de mine, o divinitate mult mai nouă, şi de oamenii cetăţii.

Dacă Peitho este pentru voi vrednică de sfîntă şi plecată închinare, zeiţa care împrumută farmec şi dulceaţă limbii mele, atunci veţi primi să rămîneţi aici.

Dar dacă vă împotriviţi şi nu rămîneţi, aţi fi, într-adevăr, nedrepte, de aţi revărsa peste acest oraş ciudă statornică, mînie, vătămare — aprige pentru norod — deşi vi se îngăduie să vă mutaţi, cu tot temeiul, într-un pămînt în care veţi fi veşnic preaslăvite.

CORIFEUL

În ce sălaş ar fi să locuim, stăpînă Atena ?

ATENA

Într-unul neatins de nici o suferință. Crede-mă, primiți-l !

CORIFEUL

Să spunem că primim : ce fel de cinste ne așteaptă ?

ATENA

Fără ajutorul vostru, nici o casă nu va propăși.

CORIFEUL

Vei îngădui să cîștigăm asemenea putere ?

ATENA

Voi îndepărta nenorocirea numai de la oamenii care vi se închină.

CORIFEUL

Făgăduiala ta oare va dăinui de-a pururi ?

ATENA

Aș fi putut să nu grăiesc, de n-aș fi vrut să-mi țin făgăduiala.

CORIFEUL

Farmecul tău ne-astîmpără mînia, ne lepădăm de ură.

ATENA

Înseamnă că veți dobîndi aici prieteni de credință.

CORIFEUL

Și ce ne poruncești anume să-i menim, cîntînd, acestei țări ?

ATENA

Tot ceea ce aduce biruință nestricată.

Întîi, ca toate adierile de vînt care se ridică de pe glie, din valul mării și din cer, să alunece, suflînd asupra țării, în lumina unui soare de priință.

Să nu se istovească niciodată roadele pămîntului și ale turmelor, care fac să curgă bogăția în cetate.

Să fie ocrotită sămînța omenească [63].

Pe neevlavioși înlăturați-i cît mai aprig!

Îmi este scump, ca unui bun păstor de plante, neamul fără buruieni al celor drepți.

Acestea-s gîndurile mele în privința voastră.

În schimb, eu voi păstra în grija mea războinicele, nobilele bătălii, ca să se bucure de slavă printre oameni cetatea mea mereu învingătoare.

CORUL

Strofa I

Vrem să trăim laolaltă cu Pallas,
să nu lipsim de cinstirile noastre
cetatea din care
Zeus cel Atotulputernic și Ares
au făcut meterez pentru zei
și cetățuie pentru altarele sfinte
ale Helenilor.
Spre ea ne îndreptăm urările noastre,
rostite-n oracole, cu bunătate.
Din pămîntul acesta, țîșnească
fericirile toate.
cele prielnice vieții,
în strălucire curată de soare!

ATENA

Cu dragoste, din grija ce o port cetății, am așezat aici zeițele puternice, de neînduplecat, menite să orînduiască totul pentru oameni.

Cel care nu a întîlnit aceste arătări cumplite nu poate înțelege de unde-i cad năpastele în viață ; crimele strămoșilor îl trag pînă la ele, și atunci, pradă necruțătoarei lor mînii, în pofida strigătelor sale, omul este nimicit de-o moarte mută.

CORUL

Antistrofa I

Niciodată văpăile vîntului
copacii să nu-i ofilească !
Așa se rostește folosul harului nostru.
Arșița, ce le stîrpește
plantelor ochii,
de hotarele noastre rămînă departe !
Holdele țării să fie cruțate
de boala mălurii, cumplită !
Glia hrănească turme de oi dolofane,
toate purtînd la soroace
gemeni în pîntec.
Comorile [64], ce odihnesc
în adîncul acestui pămînt,
să dăinuiască de-a pururi,
spre slava divinelor daruri !

ATENA

Străjeri ai orașului, ați auzit ce vor să împlinească pentru voi ?

E mare puterea sfintei Erinys, și înaintea Celor-fără-moarte și înaintea Zeilor-de subpămînt.

Iar în privința muritorilor, tot ele, fără ocol și din belșug, unora le dăruiesc numai cîntări, altora un trai încețoșat de lacrimi.

CORUL

Strofa II

Vom veghea să nu-i reteze
moartea pe bărbații tineri.

Faceți să se bucure de nuntă
gingașele fete, voi,
stăpînele sorților omului,
Moire, fiice cu noi de o mamă [65],
voi duhuri ce țineți cumpăna legii
și locuiți pretutindeni în case
și pururea faceți, din greu apăsînd,
să cîștige dreptatea,
voi, dintre cetele zeilor,
cele mai aprig cinstite.

ATENA

Mi se umple inima de bucurie, cînd aud ce daruri pregătesc pentru cetate, mînate de bunăvoință, și-o binecuvîntez pe Peitho, pentru ochii săi, căci ea mi-a îndrumat gura și limba, cînd ele se împotriveau, Eriniile sălbatice, să mă asculte.

Zeus Agoraios [66], domnul cuvîntărilor, a fost mai tare și cearta mea cu ele, întru cele bune, a biruit pentru eternitate.

CORUL

Antistrofa II

Să nu zornăie-n cetate,
vrajba, lacomă de chinuri!
Pulberea să nu se-adape
din sîngele întunecat
al oamenilor țării.
Să nu se mai ceară,
la imboldul mîniei, răsplată,
omor pentru omor,
spre ruina cetăților [67].
Doar bucurii să schimbe-ntre ei muritorii,
străbătuți de o singură dragoste,
dușmănind dintr-o singură inimă.
Multe dureri omenești
numai într-astfel se vindecă.

ATENA

Cine va spune că nu-şi dau silinţa să afle calea bunelor rostiri ?

Din aceste chipuri înspăimîntătoare, văd, pentru oamenii cetăţii, izvorînd un minunat folos.

Dacă iubirea voastră şi iubirea lor îşi răspund prin mari cinstiri eterne, veţi dovedi că îndrumaţi cu toţii şi ţara şi cetatea în lumina nestricată a dreptăţii.

CORUL

Strofa III

Rămîneţi cu bine, fiţi fericiţi !
Fii fericit în belşug de folos,
popor al cetăţii,
rînduit în preajma Fecioarei lui Zeus,
închină-i dragostea ta,
şi neîncetat învaţă să fii înţelept.
Cei ocrotiţi sub aripi de Pallas
au parte de trecere şi la părintele său.

(Între timp s-a înşirat un cortegiu solemn, alcătuit din preotese ale zeiţei, în straie purpurii, din purtătoare de torţe şi de ofrande.)

ATENA

Rămîneţi cu bine şi voi.

Eu trebuie să merg în frunte, să vă arăt lăcaşul, în văpăile cucernice de torţe ale celor ce alcătuiesc alaiul vostru.

Mergeţi, coborîţi aceste jertfe sfinte sub pămînt, îndepărtaţi de noi nenorocirea, trimiteţi-ne fericirea, spre biruinţa cetăţii !

Iar voi, stăpînii oraşului meu, copiii lui Kranaos [68], deschideţi-le calea zeilor care s-au strămutat aici.

Spre dobîndirea binelui, fiţi plini numai de gînduri bune, cetăţeni !

CORUL

Antistrofa III

Rămîneți cu pace, fiți fericiți,
și daimoni și oameni,
toți trăitorii-n orașul acesta !
Rostim această menire iară și iară.
Voi locuiți de mult în cetatea Atenei ;
acum și pe noi ne primește-n sălașele sale.
Dăruiască-ne cinste deplină !
Voi astfel nu veți avea prilej să vă plîngeți
de ursitele vieților voastre.

ATENA

(mergînd în fruntea alaiului :)

Vă laud pentru felul în care v-ați rostit urările și vă călăuzesc, prin lumina torțelor izvorîtoare de văpaie, pînă la locurile care se deschid în adîncime, sub pămînt [69].

Veni-vor să mă însoțească slujitoare și paznice ale statuii mele ; așa este și drept.

Ochiul întregii țări [70] a lui Tezeu poftească înainte, nobila ceată de femei și de copile, și pîlcul de cucernice bătrîne.

(Către preotesele din cortegiu :)

Veniți, urmați-mă îmbrăcate în veșmînt de purpură, cinstiți-le, săltați lumina focului, pentru ca binevoitoarea lor petrecere în țară să însemne pentru noi, mereu, prilejuri fericite și înfloriri de oameni.

ALAIUL [71]

Strofa I

Purcedeți pe cale, mărite puteri
însetate de slavă,
copilele fără copii ale Nopții,
mergeți în pas cu seninul alai !
Întregul popor să păstreze tăcere adîncă !

Antistrofa I

Pogorînd într-o peşteră subpămînteană,
veţi fi proslăvite cu daruri
şi cucernice jertfe străvechi.
Întregul popor să păstreze tăcere adîncă!

Strofa II

Prielnice pentru tărîmul acesta
şi cu sufletul larg,
mergeţi, voi, Cele Temute,
pe molcomul drum cu făclii
mistuite de foc!
Şi-acum sloboziţi un chiot prelung,
să răspundă cîntului nostru!
(Strigăt ritual.)

Antistrofa II

Se toarnă prinoase de pace-n
oraşul Pallas Atenei,
şi în case domneşte, spornic, norocul.
Aşa s-a-ncheiat legămîntul
lui Zeus Atotvăzătorul cu Moira [72].
Şi-acum sloboziţi un chiot prelung,
să răspundă cîntului nostru!
(Strigăt ritual.)

NOTE

AGAMEMNON

1 Atît în *Iliada* cît și în *Odiseea*, Agamemnon este regele Mykenei, orașul cu belșug de aur, iar Menelaos domnește la Sparta. Eschil a evitat să aleagă Mykene drept sediu al acțiunii dramei, un oraș ce fusese distrus de argieni cu cîțiva ani înainte de data reprezentării *Orestiei* (458). De aceea a transferat capitala lui Agamemnon la Argos și a inventat dubla regalitate a celor doi Atrizi.

2 Cerul superior la greci, și totodată zeul care îl personifica, acolo unde lumina este mai pură decît în cerul de jos, învecinat cu pămîntul.

3 Troia, orașul întemeiat de Ilos, unul din strămoșii basileilor troieni.

4 Trimitere la jocul de zaruri ; *trei ori șase* era lovitura cea mai bună. Paznicul speră să aibă și el parte din cîștigul lui Agamemnon, drept răsplată pentru vestirea biruinței.

5 Expresie proverbială. Limba paznicului este împovărată de teamă.

6 Divinitatea primordială a răzbunării. Eriniile, născute din sîngele lui Uranos, după Hesiod, fiice ale Nopții după Eschil, au menirea să-i tortureze pe ucigași, mai exact pe paricizi, urmărindu-i fără încetare, atît în viață, cît și după moarte în Infern.

7 Fiul lui Priam, Paris, numit și Alexandros, a necinstit legile ospeției, seducînd-o pe Helena, în lăcașul soțului ei Menelaos. De aici izvorăște răzbunarea lui Zeus *Xenios*, cel care ține cumpăna dreptelor relații dintre gazde și oaspeți.

8 Helena, soția lui Menelaos, cea răpită și dusă la Ilion de Paris ; pricina legendară a războiului troian.

9 Neaprinderea jertfelor semnifică refuzul zeilor uranieni, purces dintr-o mînie neînduplecată : semn prevestitor de rele.

10 Regele Spartei și soțul Ledei. Din îmbrățișarea în aceeași noapte cu soțul său și cu Zeus, care a pogorît la Sparta ca

lebădoi înaripat, Leda a născut patru gemeni: o pereche umană, Clitemnestra și Castor și una divină, Helena și Polydeukes (Polux). Cei doi fii, Dioscurii (în tălmăcire: feciorii lui Zeus), crescînd împreună în casa tatălui lor părintesc, au ajuns celebri eroi binefăcători. Cele două fiice s-au măritat, Helena cu Menelaos și Clitemnestra cu Agamemnon. Astfel, printr-o unire aproape incestuoasă, frații au devenit totodată cumnați și surorile cumnate.

11 Agamemnon și Menelaos.

12 Rege frigian și înaintaș al casei regale troiene. Teukrida, țara lui Teukros, e sinonim cu Troia.

13 Calhas, fiul lui Thestor, este, în poemele homerice, prorocitorul și preotul armatelor helene.

14 Cuvîntul *moira* însemnează parte, de unde partea rînduită fiecărei vieți, durata vieții, soarta. Această noțiune, la Homer impersonală, prinde chip ulterior, ajungînd să fie concepută ca o divinitate personificînd destinul. De la Hesiod Moirele sunt reprezentate de obicei ca o treime — Clotho, Lachesis și Atropos — împărțind „muritorilor binele și răul". *(Theogonia)*

15 Artemis, denumită aici cu epitetul *Kalá* (frumoasa), este ocrotitoarea sălbăticiunilor și mai cu seamă a puilor, pe care vînătorii au datoria să-i cruțe. Devorînd iepuroaica gravidă, vulturii au jignit-o pe Artemis.

16 În arta prezicerii după zborul și țipetele păsărilor *(ornithomanteia)*, ivirea unui semn în partea dreaptă era socotită de bun augur.

17 Epitet al lui Apolo, mai rar al lui Dionysos, însemnînd vindecătorul, tămăduitorul, mîntuitorul. Aici este invocat fratele divin al Artemidei.

18 Jertfirea Ifigeniei, fiica lui Agamemnon și a Clitemnestrei, la Aulis, a fost izvorul multor suferințe și al prăbușirii cuplului regal.

19 Eschil se referă la succesiunea generațiilor divine. Uranos (cerul, Coelus la romani), cel mai vechi dintre zei, a zămislit împreună cu Gaia (glia) întîia generație divină. Titanii, Ciclopii, etc. Puterea lui zămislitoare a fost brutal sistată la ultimul său născut, Cronos (timpul), care l-a castrat. Cronos (la romani Saturn) a întemeiat a doua putere divină și a dat naștere prin Rhea zeilor olimpieni. Unul dintre ei, Zeus, l-a biruit pe Cronos, la rîndu-i, și pe Titanii

cu care tatăl său se aliase şi s-a întronat ca nou stăpîn al lumii.

20 Cetatea de scaun a insulei Euboia.

21 Port în Beoţia, locul de adunare al flotei aheene pornită în războiul cu Troia. Strîmtoarea Euripos (numită de antici şi fluviu, astăzi canalul Negroponte) despărţea insula Euboia de coasta continentală a Beoţiei şi a Atticei.

22 Fluviu în Tracia (Bulgaria), Struma. Aşadar vîntul potrivnic al furtunei bătea dinspre nord.

23 Remediul cerut aici este un sacrificiu uman, despre care Calhas amintise în chip învăluit mai înainte : jertfirea Ifigeniei, fiica lui Agamemnon.

24 Cuvîntul elin *(thytér)* îl indică tocmai pe cel care mînuieşte cuţitul în ritualul jertfirii.

25 Ifigenia trebuia împiedicată să vorbească, deoarece blestemele, odată rostite, se credea că pun în mişcare şi forţele misterioase în stare să le ducă la împlinire.

26 La sfîrşitul prînzului se făceau trei libaţii, dintre care ultima, închinată lui Zeus Mîntuitorul, era urmată uneori de intonarea peanului, imn de glorie, bucurie şi biruinţă.

27 Zeiţa dreptăţii, născută din Zeus şi Themis, personificarea ideii de dreptate.

28 Denumire a Peloponesului, după tiranul legendar Apis. Cetatea Argos se afla în Pelopones.

29 Aurora, divinitatea zorilor de ziuă, Mater Matuta la romani.

30 Fiul lui Zeus şi al Herei, zeul focului strălucitor şi cald.

31 Munte în Frigia, domnind din apropiere peste Troia.

32 Insulă din Marea Egee, aproape de coasta Asiei Mici, ocrotită de mesagerul zeilor, fiul lui Zeus şi al nimfei Maia.

33 Munte din peninsula Chalkidica, devenit mai tîrziu în veacuri bizantine, Sfîntul Munte.

34 Lacună. Punctele de suspensie vor arăta pretutindeni locurile unde textul este mutilat.

35 Munte din insula Euboia, după scholiast.

36 Pe continent, în Beoţia, aproape de Anthedon.

37 Rîu din Beoţia.

38 Lanţ sălbatic de munţi între Beoţia şi Attica.

39 În preajma Corinthului, după Hesychios.

40 Necunoscut, citat doar de Eschil.

41 Strîmtoare între Attica şi Argolida, astăzi golful Egina.

42 Textual Muntele Păianjenului, de lîngă Argos.

43 Transmiterea semnalelor de foc este comparată cu întrecerile attice ale purtătorilor de facle.

44 Războiul troian este asemănat aici cu o cursă *(diaulos)*, în care alergătorul trebuia să parcurgă toată lungimea pistei, apoi să ocolească borna și să se întoarcă la locul de pornire.

45 Rostire ambiguă : pentru Cor „cei morți" sunt aheii căzuți la Troia, pentru Clitemnestra este vorba de Ifigenia.

46 Bogăția prea mare este prin ea însăși *hýbris*. Îi este greu bogatului să ție cumpăna măsurii. Așa cum se va arăta mai departe, în antistrofa I, bogăția lucrează în sufletul omului cu violență și, ca o persuasiune (*Peitho*, abstracțiune personificată) cu semn schimbat, nu ispitește ci constrînge. Fiică a zeiței Ate, întruchiparea erorii, a infatuării și a altor rele, această persuasiune funestă e trimisă de Zeus asupra celor pe care poftește să-i piardă. Deci bogăția, prin rătăcirea inimii, duce la nesocotirea dreptei măsuri ; aceasta naște crima iar crima aduce cu sine osînda.

47 Aluzie la locuțiunea proverbială „a fugi după ceea ce zboară".

48 Menelaos, care lipsea din Argos cînd Paris a răpit-o pe Helena, împreună cu o parte din tezaurul Atrizilor.

49 Durerea nu este numai a lui Menelaos și a casei regale ci a tuturor helenilor îndoliați din pricina războiului. În strofa următoare sunt învinuiți Atrizii, deoarece ei au jertfit luptători în numele unei răzbunări personale.

50 Ares, zeul războiului, este asemuit cu un negustor ce face troc. Zaraful sîngeros primește trupuri de oameni și dă în schimb cenușa lor, îngrămădită în urne.

51 În opoziție cu luptătorii arși pe rug și trimiși acasă în urne, textul îi amintește pe cei căzuți sub zidul cetății și îngropați, degrabă, întregi, în pămîntul străin.

52 Atrizii sunt învinuiți din nou pentru toată risipa de sînge grecesc făcută de dragul Helenei.

53 Simbol al victoriei și al păcii.

54 Leagăn mai întîi al unei culturi misterioase, făurită de pelasgii autohtoni, odată cu invazia aheilor, primul val de triburi care vorbeau grecește, Argolida, înrîurită de Creta minoică, a devenit un puternic focar politic și cultural. În versurile homerice, prin „Argos" nu se înțelege numai Argolida din Pelopones, ci însăși patria aheilor, a tuturor grecilor care se aliaseră împotriva Troiei.

55 Nume arhaic pentru Delfi, locul pe care se ridica templul oracular al lui Apolo, chiar acolo unde zeul ucisese şarpele fabulos Python, uzurpîndu-l de puterea profetică.

56 Rîu în Troada, denumit uneori şi Xanthos.

57 Semizeii sau eroii, strămoşii, ocrotitorii şi întăritorii neamului, atît în timp de pace cît şi în război.

58 Crainicul se adresează, la sfîrşitul invocaţiei sale, statuilor zeilor.

59 Textul este turbure sau poate corupt. Am tradus urmînd sugestia lui Paul Mazon.

60 Ţipătul ritual, înalt şi prelung al femeilor care invocă divinitatea *(ololygmós)*.

61 După H. Lechat arta lustruirii bronzului constituia un secret profesional.

62 Zeul soarelui, atoatevăzătorul.

63 Imaginea obscură a biciului dublu şi a lăncii duble pare să sugere faptul că Ares loveşte atît întreaga ţară, cît şi, în parte, fiecare vatră.

64 Peanul *(paián)*, cîntecul solemn, era înălţat de mai multe voci, spre slava unei divinităţi, mai ales a lui Apolo, şi spre mîntuirea rugătorilor ; alteori, cînd era adresat divinităţilor infernale, devenea, fireşte, un imn funebru.

65 Prin Tracia grecii denumeau îndeobşte tărîmurile nordice, nordul.

66 Poate Poseidon, născutul din Cronos şi Rhea, fratele lui Zeus, stăpînul atotputernic al mărilor şi al furtunilor, zeul cu „pletele vinete“.

67 Relatarea furtunii care a risipit flota lui Menelaos, departe de a fi un episod inutil, reprezintă un sumbru avertisment. Agamemnon, lipsit de fratele său, se va afla din această clipă singur în faţa Destinului.

68 Joc de cuvinte intraductibil între *Helene* şi *helé-naus*, însemnînd cel care face să piară corăbii.

69 Poetul denumeşte luptătorii încărcaţi în corăbii şi porniţi peste mare pe urmele Helenei şi ale lui Paris, răpitorul său, asemuindu-i cu vînătorii ce caută neabătuţi urma vînatului. Stîrniţi de zeiţa zavistiei, de Eris, ei nu se vor opri decît în Troada, pe malurile verzi ale rîului Simois.

70 Trimitere la mînia lui Zeus *Xenios* (Ospitalierul), care fusese jignit de faptul săvîrşit de Paris chiar în casa gazdei sale Menelaos, unde fusese primit ca oaspete.

71 Eschil se joacă aici cu dublul înțeles al cuvîntului *kēdos* grijă, mîhnire, doliu, dar și înrudire prin alianță, prin căsătorie, încuscrire.

72 Imn nupțial la greci și la romani ; îl înălțau alternativ cetele de feciori și de fete, care întovărășeau cu torțe în mîini mireasa de la altarul casei părintești la altarul domestic al soțului.

73 Textul se referă la a doua nuntă a Helenei, cea de la Troia, cu Paris, la care au fost de față și numeroșii săi cumnați, cincizeci după izvorul homeric.

74 Atît în sens figurat cît și în sens propriu, deoarece Paris i-a răpit lui Menelaos nu numai femeia ci și tezaurul.

75 Sfătuiți de Atena, aheii au construit la Ilion faimosul cal uriaș de lemn, în pîntecele căruia s-au ascuns cei mai străluciți eroi, de unde au țîșnit, în toiul nopții, cînd apune constelația Pleiadelor.

76 Fiul lui Laerte a simulat nebunia, ca să evite înrolarea în expediția troiană.

77 Uriașul Geryon, fiul lui Chrysaor și al okeanidei Kallirhoe, avea trei corpuri crescute împreună pe o singură pereche de picioare și stăpînea o mare turmă de boi roșcați. Una din muncile lui Hercule a fost să cucerească boii și să-i aducă lui Eurystheus, la Tyrinth : a împlinit-o, săgetînd uriașul și ajutoarele sale.

78 Măriunta provincie muntoasă, în care se afla marele sanctuar panhelenic de la Delfi, era cîrmuită *illo tempore* de un bărbat evlavios, regele Strophios, căsătorit cu sora lui Agamemnon, care l-a născut pe Pylade. Așadar cei doi faimoși prieteni, Oreste și Pylade, erau veri primari.

79 Rostire ambiguă : Clitemnestra pare să numească atît palatul din Argos cît și lăcașul subpămînten al lui Hades, Infernul, în care petrec umbrele oamenilor și eroilor după moarte.

80 Zeii și statuile zeilor nu se cuvenea să atingă pămîntul. Mergînd asemenea lor, pe covorul întins, Agamemnon se temea să nu le trezească mînia.

81 Casandra i-a revenit ca pradă de război lui Agamemnon după căderea Troiei.

82 Sirius, cîinele credincios al vînătorului Orion, ucis împreună cu stăpînul său de săgețile Artemidei, a fost rînduit în cer în constelația *Canis Major*. Steaua cîinelui este cea

mai strălucitoare de pe boltă, răsăritul ei fiind socotit aducător de secetă în antichitate.

83 Alt joc sumbru de cuvinte.

84 Gest şi mijloc de înlăturare a unei pîngăriri, de exorcizare a semnului rău.

85 Navele erau trase pe ţărmul Troadei.

86 Asclepios, fiul lui Apolo, iscusitul vindecător şi taumaturg, venerat ca protector al medicilor şi al vracilor, fusese iniţiat în arta tămăduirii de centaurul Chiron. După ce a readus mai mulţi morţi la viaţă, Zeus l-a ucis, azvîrlindu-i fulgerul în piept, pentru ca să nu se turbure ordinea lumii.

87 Apa lustrală.

88 La curtea reginei Omphale — în Lydia — unde a îndurat robia vreme de trei ani.

89 Înţelesul noţiunii *bárbaros* s-a corupt de-a lungul secolelor. Helenii numeau barbar pe orice negrec, fie că aparţinea unor popoare pe care le admirau pentru cultura şi înţelepciunea lor, ca egiptenii sau perşii, fie că era vlăstarul unor neamuri sălbatice.

Trăsăturile barbarului erau : supunerea oarbă faţă de bunul plac al căpeteniei, adorarea unor divinităţi implacabile, stranii sau terifiante (adeseori zoomorfe) şi, între altele, limba „ciripită", păsărească, de neînţeles.

90 Între numeroasele epitete ale lui Apolo era şi acela de *Loxias* (întunecatul, textual oblicul) care îi sublinia aptitudinea profetică ; într-adevăr, oracolele sale erau exprimate în chip învăluit, pieziş.

91 Apolo era venerat şi ca zeu păzitor al drumurilor, ca atare purtînd numele de *Agyiates*.

92 Casandra face să se tragă numele lui Apolo de la verbul *apóllymai*, a distruge.

93 Viziunile Casandrei străfulgeră întîmplări (trecute şi viitoare) din cronica sîngeroasă a regilor de Argos. Se aminteşte mai întîi de confruntarea fratricidă dintre Atreu şi Thyestes, fiii lui Pelops. Mitul spune că, în turmele lui Atreu, a fost să se nască un miel de aur, care avea harul să-i asigure proprietarului său domnia peste Mykene. Thyestes, lacom de putere, o seduce pe Aerope, soţia lui Atreu, dobîndeşte cu ajutorul acesteia mielul, îl înfăţişează poporului şi se proclamă basileu. Atunci Zeus, mîniat de

fărădelege, îl sfătuieşte pe Atreu, prin Hermes, să-i smulgă fratelui hain promisiunea că-i va înapoia tronul dacă, vreodată, Soarele se va ivi într-o dimineaţă în latura asfinţitului. Thyestes primeşte, necrezînd în posibilitatea răsturnării unor rînduieli cosmice; dar Zeus, pentru a-l pedepsi, schimbă drumul Soarelui, silindu-l să răsară la apus şi să apună la răsărit. Atreu ajunge iarăşi rege, îşi condamnă la moarte soţia şi îşi exilează fratele. Pe urmă, neîndestulat doar cu atîta răzbunare, îl recheamă pe Thyestes, sub pretextul împăcării. Cînd acesta se întoarce în cetate, îi ucide în ascuns copiii, îi taie şi, fierbîndu-i, îi serveşte la banchetul mincinos al împăcării. Tatăl, fără să bănuiască, înfulecă din carnea fiilor şi, abia cînd este ghiftuit Atreu îi arată capetele victimelor şi îi dezvăluie felul ospăţului. Alungat iarăşi în surghiun, Thyestes îl zămisleşte, după unele versiuni cu propria-i fiică, pe Egist.

94 Supliciu rezervat marilor ucigaşi, de atingerea cărora s-ar pîngări pînă şi călăul.

95 Vas mare, de argilă sau de bronz, în care grecii amestecau vinul cu apa înainte de a-l turna în cupe.

96 Se lamentează lui Apolo şi implicit îl face vinovat de soarta ei nefericită.

97 Fiul lui Tereus, un rege trac, şi al Procnei, fiica lui Pandion, regele Atenei. Itys a fost omorît de maică-sa la vîrstă fragedă (şase ani ?), a fost tăiat bucăţi, gătit şi oferit pe masa lui Tereus, drept răzbunare pentru că acesta o răpise pe Philomela (sora lui Procne). Zeii au preschimbat-o în privighetoare (alte variante ale mitului spun că în rîndunică) veşnic tînguitoare după copilul sacrificat.

98 Pe malurile rîurilor din tărîmul morţilor.

99 La antici o divinitate, un spirit veghind peste (sau incorporîndu-se în) persoane, locuri, societăţi, sfaturi, etc. Unii filosofi susţineau că fiecare om ar avea doi daimoni : unul bun şi unul rău.

100 Uciderea copiilor lui Thyestes.

101 Dragostea adulteră dintre Thyestes şi Aerope, soţia lui Atreu.

102 Casandra a primit de la Apolo harul profeţiei, cu condiţia ca ea să-i dăruiască în schimb iubirea. Neîmplinindu-şi promisiunea, a fost pedepsită de zeu să poată profeţi mai departe, dar să nu mai fie crezută de nimeni.

103 Egist, fiul lui Thyestes, deci vărul primar al lui Agamemnon.

104 Monstru marin, locuind într-o peşteră din strîmtoarea Siciliei, învecinată cu vîrtejul amenințător, Charybdis; amîndouă erau personificări ale furtunilor violente.

105 Epitet al lui Apolo, însemnînd în sens propriu nimicitorul de lupi, (*lýkos*, lup), sau zeul Lykiei sau, mai degrabă, după Bailly, luminosul (de la *lýke*, lumină).

106 Clitemnestra se va răzbuna şi ca mamă rănită de jertfirea Ifigeniei şi ca soție înşelată, „plătindu-i simbria" amantei basileului.

107 Îl invocă pe regele Priam şi pe feciorii săi uciși, Priamizii.

108 A treia libație, care se închină după obicei lui Zeus Salvatorul, este vărsată aici — prin sîngele mortului — lui Hades.

109 Corul vrea să spună: „Femeie, ai înnebunit, bînd sucul vreunei plante otrăvitoare?"

110 Jertfirea Ifigeniei este amintită de mai multe ori în tragedie pentru a face, *numai în aparență*, scuzabilă crima: în această lumină Clitemnestra nu este ucigaşa soțului său ci răzbunătoarea fiicei sale.

111 În fața tuturor îl recunoaşte pe Egist de bărbat şi de stăpîn al casei.

112 Fiica lui Chryses, preotul lui Apolo, înrobită de Agamemnon la începutul războiului troian. Preotul i-a cerut zeului său să abată o epidemie de ciumă asupra aheilor şi astfel şi-a redobîndit fata. Agamemnon, care a bănuit că este vorba de o lovitură a lui Ahile, i-a luat-o acestuia pe frumoasa Briseis, sclava preferată. Cearta iscată de aici între cei doi eroi şi consecințele ei militare sunt cîntate în *Iliada*.

113 Clitemnestra — antiteză a Penelopei — este femeia infidelă şi totodată geloasă, care o ucide cu mîinile sale pe roaba iubită a soțului său.

114 Agamemnon şi Menelaos. Tantal, fiul lui Zeus şi al unei Okeanide, strămoşul Atrizilor, pentru mulțimea păcatelor şi a crimelor sale, a primit în Hades pedeapsă cumplită: să fie veşnic mistuit de sete, dar apa să fugă de la gura lui, să fie lihnit de foame, dar roadele pămîntului să se ferească de mîna lui şi să-l amenințe mereu o stîncă gata să i se prăvălească peste cap.

Orgoliul neînfrînt, curiozitatea sumbră şi tentația crimei îl caracterizează pe întemeietorul de neam Tantal, de la

care acestea s-au transmis din generaţie în generaţie, ca nişte cusururi blestemate, după legile eredităţii.

115 Clitemnestra şi Helena, fiicele lui Tyndar.

116 Cele trei evenimente pe care le implică textul sunt : adulterul soţiei lui Atreu (executată de acesta din urmă), masacrarea copiilor lui Thyestes şi uciderea lui Agamemnon.

117 Aheronul ; Eschil apropie numele acestui fluviu infernal de *áchos*, durere.

118 După unii, Pleisthenes, personaj introdus tîrziu în genealogia casei de Argos, a fost un fiu de-al lui Atreu şi tatăl lui Agamemnon şi Menelaos ; în concepţia autorului, el aparţine unei generaţii mai vechi, fiind probabil fecior al lui Pelops.

119 Erou al Traciei legendare, fiul lui Oiagros şi al muzei Calliope, maestru miraculos al cîntecului şi al lirei, de care ascultau oamenii, fiarele sălbatice şi umbrele Infernului.

HOEFORELE

1 Titlul grecesc al tragediei este *Choephoroi*, adică *Purtătoarele de prinoase*, de la *choé*, libaţie întru cinstirea morţilor, ofrandă funerară, şi verbul *phéro*, a purta.

2 Începutul prologului lipseşte din singurul manuscris al dramei *(Mediceus)* şi a fost reconstituit după citate din *Broaştele* lui Aristofan şi din gramaticieni. Pentru tălmăcirea primului vers, deosebit de obscur, l-am urmat pe P. Mazon. Hermes, invocat aici cu epitetul *Chtonios*, subteranul, cel care coboară sub pămînt în calitate de călăuzitor al sufletelor după moarte în Infern *(Psychopompos)* sau de mijlocitor între lumea de sus şi lumea de jos.

3 După *Odiseea* Oreste a rămas în exil vreme de şapte ani.

4 Zeul rîului cu acelaşi nume din Argolida, născut din Okeanos şi Tethys.

5 La Greci, în perioada arhaică, bocetul era zgomotos şi însoţit de o amplă gesticulaţie rituală : însoţitorii mortului, mai ales cînd acesta era basileu, îşi brăzdau obrajii cu unghiile pînă la sînge, îşi izbeau capul şi pieptul cu mîinile, etc. Mai tîrziu, legiuitorul Solon, în jurul anului 600, a în-

grădit aceste obiceiuri, rezervîndu-le numai femeilor înrudite de aproape cu defunctul.

6 Redau nota lui P. Mazon: „Acest «profet» este remuşcarea înspăimîntată a Clitemnestrei. Ţipătul scos în mijlocul nopţii, prin gura reginei, este un oracol de moarte, care face să se abată suflul răzbunării peste palat."

7 Aşadar marii vinovaţi (criminalii) îşi primesc pedeapsa cu toţii pînă la urmă, chiar dacă uneori, la început, pare că nu li se va împărţi niciodată osînda.

8 Corul este alcătuit din slujitoarele palatului, din femei, probabil troiene, ajunse captive.

9 Orice obiect folosit la o purificare se socotea contaminat de mînjirea pe care a fost menit s-o înlăture; devenit impur, trebuia să fie ars, înecat, îngropat în pămînt sau pur şi simplu azvîrlit în urmă, fără a întoarce ochii.

10 Tradiţia teatrului vechi cerea ca toate rolurile, chiar şi cele feminine, să fie interpretate de actori bărbaţi; deci conducătoarea corului se numea corifeu, chiar în cazurile corurilor alcătuite din femei.

11 Gaia, zeiţa străveche, reprezentînd pămîntul, soţia lui Uranos (Cerul), făcea parte din generaţia divină anterioară puterii lui Zeus, pe care acesta a spulberat-o. Respectul faţă de această zeiţă omniprezentă s-a menţinut cu toată ascensiunea Olimpienilor şi era adeseori amintită în invocaţii, rugi şi jurăminte.

12 Metaforă pentru mormînt, mai exact pentru movila (gorganul) mormîntului.

13 Sciţii, săgetaşi destoinici, erau consideraţi inventatorii artei tragerii cu arcul.

14 Cu brîul cît mai coborît, pentru ca haina să cadă în falduri cît mai bogate; deci corifeul avea în vedere o persoană elegantă.

15 Recunoaşterea, caracteristică, după Aristotel, împreună cu peripeţia, tragediilor cu subiect complex este definită în *Poetica* drept „o trecere de la neştiinţă la ştiinţă, în stare să împingă fie la dragoste, fie la duşmănie personajele sortite fericirii sau nefericirii. Cea mai izbutită recunoaştere e cea însoţită de răsturnare de situaţie..." Şi mai departe, clasificînd feluritele chipuri de recunoaştere, Stagiritul precizează: „A patra categorie e datorită unei judecăţi, ca în

Hoeforele: cineva semănînd cu mine a venit; nimeni nu seamănă cu mine decît Oreste; Oreste trebuie să fi venit." (Trad. D. M. Pippide.)

Scena recunoașterii dintre cei doi frați se întîlnește, mai abil construită, în *Electra* lui Sofocle și în drama omonimă a lui Euripide. Acesta din urmă polemizează, chiar în textul tragediei, cu argumentele invocate în favoarea recunoașterii de ilustrul său înaintaș, încercînd să demonteze mecanismul dramatic eschilian.

16 Personificarea (masculină a) forței, dominației, puterii, fiului perechii primordiale: Uranos și Gaia.

17 Am preferat să redau întocmai expresia elină, în toată concretețea sa. Mai aproape de noi și mai liber s-ar fi putut spune „munci în stare să-mi înghețe sîngele în inimă." Pentru mulți greci, de la Homer la Aristotel, ficatul era sediul sufletului sau cel puțin al unei părți din suflet.

18 Spaima care îl alungă pe omul ce nu și-a răzbunat morții din același neam e stîrnită de țepușa divinităților infernale, probabil a Eriniilor. Această armă (suliță întunecată sau țepușă) era de aramă, deoarece, după Dietrich, bronzul ar fi avut o valoare religioasă deosebită și părea să fie consacrat duhurilor htoniene.

19 Conducătoarea corului face apel la legea talionului, în vigoare în societățile arhaice.

20 Aici începe o amplă parte lirică, alcătuită din lamentații, rugăciuni, jurăminte, amenințări și imprecații legate de moartea lui Agamemnon. Înainte de orice, frații regăsiți, împreună cu Corul, aduc basileului răpus onorurile funebre de care l-au lipsit asasinii.

21 Plîngerea tatălui mort de către copiii săi este izvor miraculos de forță și de acțiune.

22 Cîntec funerar, de fapt bocet, acompaniat de obicei de sunetele jalnice, sfîșietoare, ale flautului frigian.

23 Pentru libațiile ce însoțeau peanul, vinul trebuia să fie proaspăt amestecat în cratére.

24 Tărîm muntos în Asia Mică, aproape de Troia, scăldat în apele Mediteranei, odinioară sediul unei remarcabile culturi.

25 Hades și Persephona. Lipsit de bocetul ritual, Agamemnon în infern este doar o biată umbră, și nu un rege (al duhurilor) puternic, așa cum i se cuvenea.

26 Agamemnon fusese suveran legitim și nu înscăunat prin uzurpare ca Egist.

27 Egist și Clitemnestra.

28 Locuitori mitici ai extremului nord, despre care se credea că trăiesc mai îndelung și mai fericiți decît ceilalți muritori.

29 Următoarele trei strofe reprezintă rugăciuni (cereri) de ajutor.

30 Urletul ritual înălțat de femei în clipa prăbușirii victimei sacrificate.

31 Corifeul le aduce aminte fraților regali să nu se bizuie pe răzbunarea divină, ci ei înșiși să-i lovească pe ucigașii lui Agamemnon.

32 Versurile următoare cuprind lamentații despre propria slăbiciune a eroului care îl face inapt de răzbunare. Cum ar mai putea Oreste, un sărman exilat, să mai răspundă cu faptă imprecațiilor ce răbufnesc din lumea umbrelor ?

33 Din acest moment începe să se desfășoare, în valuri succesive, stimularea lui Oreste, atît din partea Electrei cît și din aceea a Corului. Îndemnat, îmboldit, întărîtat, eroul se va transforma, hotărîndu-se pînă la urmă să acționeze.

34 Aria, regiune din Iranul antic, corespunzînd provinciei moderne Horasan. Kissia era tot o regiune persană, în Susiana. Lamentațiile funebre ale corului alcătuit din roabe asiatice, probabil captive troiene, se desfășoară cu amploarea sonoră și cu gesticulația răvășită proprie cultelor orientale, aspect subliniat adeseori în tragedia attică.

35 Mutilarea la care se referă Corul era un obicei străvechi, bine cunoscut din alte mărturii. Ucigașul tăia bucăți din extremitățile celui ucis și i le lega de gît sau de subțiori. Se credea că în felul acesta mortul, lipsit pentru totdeauna de vlagă, nu va mai fi în stare să se răzbune pe făptașul crimei.

36 Oreste, Electra și Corul se adresează, iară și iară, lui Agamemnon și zeilor, cerîndu-le ajutorul.

37 Alt nume al Persephonei, soția lui Hades și doamna, împreună cu acesta, peste divinitățile infernale, peste întregul tărîm al umbrelor.

38 Pentru Pelops, înaintașul Atrizilor, vezi *Agamemnon* nota 114.

39 Sufletul (umbra) mortului, nepăsător față de darurile și rugăciunile ucigașilor este sensibil la glasul lamentațiilor filiale.

40 Strophios, tatăl lui Pylade și regele Fokidei, a fost primit ca oaspete și ca prieten în casa Atrizilor. Așadar „oaspetele vechi" numit în text este Pylade, care în numele legilor ospitalității, este îndrituit să-l introducă în palat pe Oreste, pe „oaspetele nou".

41 Comentatorii observă că nici una din aceste două presupuneri nu se va realiza. Autorul folosește aici detalii împrumutate unor mituri anterioare. Imaginea lui Egist ucis de Oreste pe tronul lui Agamemnon este luată din Stesichoros.

42 După masacrarea fiilor lui Thyestes și uciderea lui Agamemnon în baie, va urma a treia crimă: suprimarea lui Egist și a Clitemnestrei. Aceasta din urmă este asemuită cu a treia libație, închinată lui Zeus Salvatorul și care se săvîrșea cu vin pur, neamestecat în cratér.

43 Corul începe să depene cîteva cazuri ilustrînd ticăloșia femeilor.

44 Althaia, mama lui Meleagros. Cînd fiul său a împlinit șapte zile, divinitățile sorții i-au prezis prin oracol că acesta va pieri, dacă tăciunele care pîlpîia atunci în vatră se va mistui cu totul. Althaia, turburată, luă cărbunele, îl stinse și îl ascunse într-un sipet. Dar, mai tîrziu, s-a întîmplat ca în timpul unei vînători Meleagros să-i ucidă pe frații mamei sale. Althaia, mîniată, aruncă în foc tăciunele de care atîrna viața feciorului său și acesta muri pe loc.

45 Skylla este numele a două făpturi mitologice distincte, care au fost unificate de mitografi, dar pe care tradiția tinde, îndeobște, să le separe. 1) Întîia este monstrul marin cu trup de femeie, descris în *Odiseea*, care se ascundea în apele strîmtorii Messinei și devora navigatorii ce se abăteau prin părțile locului. 2) Cealaltă Skylla — menționată în textul eschilian — era fiica lui Nisos, regele Megarei. Acesta era invincibil atîta vreme cît avea neatins un fir de păr roșu (de purpură, după alții de aur) în creștetul capului. Dar, iată că faimosul Minos, regele Cretei, asediază Megara, reușind totodată să stîrnească dragostea Skyllei. Aceasta, trădîndu-și patria, smulse părul fatal, Nisos muri iar basileul Cretei luă în stăpînire cetatea.

46 În calitate de *Psychopompos* călăuzea sufletele morților în Hades.

47 Femeile din insula Lemnos, povestește mitul, uitînd s-o cinstească pe Afrodita, au fost pedepsite de zeiță să împrăștie o duhoare cumplită, din pricina căreia bărbații nu s-au mai apropiat de ele, ci de roabe și de străine. Drept răzbunare, femeile s-au răsculat și i-au măcelărit, pînă la unul. De aici, uciderea soțului de către soție și, în general, cele mai abominabile crime erau denumite „lemniene".

48 Oreste.

49 Cetate și meleag la răsărit de Delfi.

50 Cu alte cuvinte : călătorind pe jos.

51 Oreste, eliptic și la modul grecesc, înțelege a spune : Nu știu dacă mă adresez în clipa aceasta unuia dintre părinții săi, dar dacă mă aflu cumva în fața mamei sale, aceasta, de bună seamă, știe cine este și-mi va comunica.

52 Lui Strophios.

53 Textual Persuasiunea, divinitate și abstracțiune personificată.

54 Roabele și robii se numeau, în general, după țara de baștină. Doica lui Oreste se numește Ciliciana, adjectiv derivat din Cilicia (Kilikia), tărîm în Asia Mică.

55 Expresie proverbială.

56 Rezultă că doica fusese, la vremea ei, și moașă, fiind mîndră de faptul că a purtat de grijă unui vlăstar regesc.

57 Textul Corului este obscur și în bună parte pierdut. Nu a fost propusă nici o reconstituire verosimilă. Am tradus urmînd, în mare măsură, soluțiile lui P. Mazon și Ludwig Wolde.

58 Oreste.

59 Divinitățile protectoare ale casei.

60 Bogăția Atrizilor și a palatului lor, faimoasă la cei vechi, a fost confirmată de descoperirile arheologice din Pelopones (Mykene, Tirynth, etc.).

61 Expresia pare să indice sanctuarul lui Apolo de la Delfi ; teribila gură ar fi, în cazul acesta, fisura deasupra căreia profețea, învăluită în aburi, Pythia.

62 Hermes este invocat aici pentru atributele sale de zeu infernal, nocturn, misterios, dar totodată viclean și răzbunător.

63 Pentru a putea săvîrși paricidul, Corul îl îndeamnă pe Oreste să se poarte ca Perseu, celebrul erou argian, care a în-

fruntat-o pe Medusa (una din Gorgone), monstrul ce-şi împietrea din ochi duşmanii, şi a ucis-o fără s-o privească.

64 Atletul de rezervă trebuia să lupte cu cîştigătorul întrecerii precedente; Oreste va trebui să se măsoare cu o pereche de inamici (Egist şi Clitemnestra), învingătorii lui Agamemnon.

65 La Strophios, în munţii Fokidei.

66 Metafore pentru dubla crimă care se săvîrşea în palat.

67 Apolo îl instigase pe Oreste, prin oracolul din Delfi, să răzbune moartea părintelui său.

68 Eriniile. Totuşi, comentatorii consideră textul dubios.

69 Pe zeul soarelui, cel care zămisleşte orice viaţă, Oreste îl numeşte aici părinte.

70 Peşte din adîncurile stîncoase ale coastelor Mediteranei, cu corpul alungit de şarpe, asemănător anghilei, putînd să atingă pînă la un metru şi jumătate, vorace, agresiv, cauzînd muşcături dureroase şi a cărui carne era foarte preţuită de romani.

71 Corifeul îi vorbeşte cadavrului Clitemnestrei.

72 O creangă de copac, înfăşurată în lînă albă, era semnul suplicantului.

73 Despre Delfi, aşezarea sacră de pe muntele Parnas, se afirma că se află în mijlocul nu numai al Heladei, ci al întregului pămînt. Într-adevăr, cînd Zeus a slobozit doi vulturi, unul de la răsărit şi celălalt de la apus, ca să descopere centrul lumii, aceştia s-au întîlnit la Delfi deasupra buricului terestru, *omphalós*-ul, reprezentat de o piatră conică.

74 Cele trei Gorgone, fiice ale unor divinităţi marine, locuind în extremul occident, aproape de tărîmul morţilor, erau închipuite cu capetele înconjurate de şerpi; aveau colţi ca mistreţii, mîini de bronz şi aripi de aur; ochii lor fulgerau priviri care împietreau orice fiinţă se întîmpla să le privească.

75 Eriniile, zeiţele a căror menire de căpetenie era să răzbune crima, erau asemuite adesea cu o ceată de căţele urmărindu-l pe vinovat.

76 În afara stărilor de război, orice crimă, chiar şi aceea involuntară îl metamorfoza pe ucigaş într-o fiinţă respingătoare şi primejdioasă pentru oricine s-ar fi apropiat de el, deoarece pîngărirea, *miasma*, era molipsitoare. Ucigaşul

era un fel de ciumat, care contamina tot ceea ce atingea, chiar și numai cu privirea, pînă cînd, datorită unei purificări rituale, devenea iarăși o făptură obișnuită.

EUMENIDELE

1 Textual *Binevoitoarele*, nume dat prin antifrază Eriniilor.

2 În prolog, Pythia trasează istoria mitică a sacrei așezări oraculare de la Delfi. Centru religios și centru cosmic, adevărată *axis mundi*, cel mai influent sanctuar panhelenic, înainte de a deveni sălașul lui Apolo, a găzduit alte divinități. Săpăturile arheologice au scos la iveală ruini de temple din perioada eroică. *Magna Mater*, zeitate străveche, identificată cu Glia, a lăsat pe coastele Parnasului o stranie amintire. După Eschil, mai întîi a profețit acolo însăși Gaia (Glia), urmată de fiica ei Themis, personificarea ideii de lege, de bună rînduială, apoi Phoibe. Oracolul era păzit de Python, șarpele fantastic. Ca să ajungă stăpîn asupra locului profetic, Apolo, venind de la Delos, insula nașterii sale, a trebuit să ucidă balaurul și a dobîndit, în felul acesta, epitetul de zeu pythian. Mai tîrziu, după ce a șezut el însuși ca prezicător pe tripodul de aur, zeul a rînduit-o în scaunul oracular pe Pythia, o muritoare din Delfi, prin gura căreia nu a încetat să grăiască, legînd și dezlegînd destinele helenilor.

3 Phoibe (Strălucitoarea), copila Cerului și a Pămîntului, i-a dat în dar lui Apolo, de aniversare, sanctuarul delfic; tot de la ea ar fi primit și epitetul Phoibos (Strălucitorul).

4 Aproape de Marathon, în Attica, după o tradiție ateniană.

5 Atenienii, al căror rege mitic Erichtonios era fiul lui Hephaistos.

6 Eroul eponim al cetății devenită faimoasă pentru oracolul său.

7 Pe lîngă Phoibos, în sanctuarul din munții Fokidei, erau venerate și alte divinități. Zeița Pallas își dobîndise dreptul la dreaptă cinstire deoarece, după unele tradiții, îl călăuzise acolo pe Phoibos.

Era slăvită sub numele de *Pronaia*, adică „cea din fața

templului", într-un lăcaş înălţat, într-adevăr, înaintea celui apolonic, cînd veneai la Delfi dinspre uscat.

8 O grotă la nord de Delfi. Nimfele, zeităţi ale izvoarelor, şuvoaielor, pîraielor, poienelor şi munţilor, făceau parte din alaiul lui Dionysos.

9 Alt nume al lui Dionysos, însemnînd Zgomotosul, Tunătorul. Zeul vinului, al beţiei şi al entuziasmului ocupa la Delfi un loc de seamă, alături de Apolo. Cu toate că era nemuritor, el pătimise felurite suferinţe, ca şi egipteanul Osiris şi getul Zamolxe; se povestea că murise şi că înviase şi că mormîntul său se afla tocmai în „sfînta sfintelor" din templul lui Apolo, într-o încăpere subterană, neîngăduită credincioşilor, unde se găsea şi jeţul Pythiei.

10 Adoratoárele şi însoţitoarele lui Dionysos — la început numai doicele sale — celebrau riturile zeului în sînul naturii sălbatice, prin munţi prăpăstioşi — cum este de altfel şi Parnasul — mai ales noaptea, sub pîlpîirea torţelor, la muzica flautelor şi tamburinelor, transportate în ritmurile unor dansuri năucitoare, extenuante, pline de o nebunie „sacră" care le dădea iluzia unei fuzionări extatice cu natura divină a lui Bachos.

11 Rege al Thebei şi adversar al religiei dionisiace, sfîrtecat de Bachos şi de însoţitoarele sale pe muntele Kitheron; mitul a fost dezvoltat în tragedia lui Euripide, *Bachantele*.

12 Pîrîu izvorînd din peştera korykiană.

13 Regele trac din Salmydessos (Midia?), avînd darul profeţiei, l-a folosit fără măsură şi a dezvăluit oamenilor intenţiile Cerului. Pentru această *hýbris* zeii l-au pedepsit amarnic: a orbit şi Harpiile — monştri înaripaţi trimişi de Helios — îi răpeau zilnic bucatele, sau i le acopereau cu murdăriile lor, pe masa întinsă.

14 Eriniile, numite uneori — ca în trilogia lui Eschil — şi Eumenidele, adică Binevoitoarele (un epitet menit să le îndulcească, să abată mînia de la omul care le-ar rosti adevăratul nume, cel abominabil) sunt zeiţe violente, pe care romanii le-au identificat cu Furiile. Ele s-au născut, după Hesiod, din picăturile de sînge scurse în Glie (Gaia) cu prilejul castrării Cerului (Uranos); după Eschil ele sunt fiicele Nopţii (Nyx); oricum, aparţin celor mai vechi divinităţi ale panteonului helenic. Aceste puteri primordiale nu se închină autorităţii zeilor din generaţia mai tînără,

dimpotrivă, însuşi Zeus trebuie să li se supună. Erau reprezentate ca fiinţe înaripate, cu şerpi împletiţi în păr sau încolăciţi în jurul membrelor, ţinînd în mîini torţe sau bice. Sălaşul lor se află în Erebos, în Bezna infernală, sau în Tartaros, tărîmul cel mai adînc din Infern.

Încă din poemele homerice se clarifică funcţia lor de căpetenie: pedepsirea crimelor, mai ales a paricidului. Ele ocrotesc rînduielile cetăţii şi reprimă depăşirea dreptei măsuri, care îl face pe om să uite condiţia sa de muritor. Eriniile îi opresc pe prezicători să le dezvăluie oamenilor în amănunt viitorul şi să-i scoată din incertitudinea ontologică; certitudinea trebuie să rămînă apanajul zeilor. Prin ele se exprimă credinţa profundă a spiritului helen într-o ordine universală ce se cuvine apărată de forţele anarhice. Esenţială rămîne însă menirea lor de pedepsire a criminalilor, deoarece omuciderea reprezintă o mînjire religioasă, primejduind grupul social în care a fost săvîrşită. Ucigaşul este, de obicei, alungat în exil, pînă cînd i se îngăduie să îndeplinească ritualul de purificare. Adeseori însă victima este lovită de nebunie sau pur şi simplu distrusă.

15 Drama începută la Delfi, într-o atmosferă de pace şi seninătate, se va desfăşura de aci înainte între zei, deoarece Olimpienii sunt responsabili de crima lui Oreste. Ei i-au poruncit-o prin oracol, deci tot ei vor trebui să-l apere de urmărirea Eriniilor, zeiţe pentru care paricidul este inexpiabil.

16 Ghid *(pompaios)* şi ocrotitor atît al viilor (călători, negustori) cît şi al morţilor.

17 Însuşi fiul lui Cronos îi protejează pe suplicanţi şi pe proscrişi, constituind în sensul acesta pildă şi justificare pentru oameni, care îl venerează, la rîndul lor, ca Zeus Hikesios (al Rugătorilor).

18 Concepţia grecilor despre tărîmul morţilor nu a fost niciodată unitară, chiar în cuprinsul unor opere ca poemele homerice, din care, deşi se desprind elementele unei teologii, aceasta este departe de a avea trăsături dogmatice. La Homer, lumea viilor şi a morţilor erau clar despărţite. În clipa supremă a fiecărui ins, îi zbura din gură, odată cu ultima răsuflare, şi ceea ce helenii numeau *eidolon*, adică imaginea, copia, idolul fără fiinţă materială, dar care

păstra conturul şi uneori chiar expresia defunctului. Acest dublu, de o altă natură decît a cărnii destrămate, suflet, duh, sau chip de umbră, se îndrepta spre porţile Nevăzutului (Hades) şi intra în împărăţia de unde nu mai era întoarcere. Totuşi, uneori, umbrele puteau fi evocate prin acte de magie şi atunci ele se înfiripau mai ales în visele şi mai rar în trezia oamenilor, înfricoşîndu-i, pedepsindu-i, făcîndu-i să înţeleagă mai bine trecutul şi să „vadă" viitorul. Această concepţie, arhaică, influenţată apoi de mistérii, orfism şi orientări filosofice, s-a răsfrînt şi în văzduhul cutremurat al tragediei. Apariţia „umbrelor" avea să fie folosită, cu efecte patetice, de la *Eumenidele* şi *Perşii* lui Eschil pînă la Shakespeare şi mai departe.

19 Eriniilor nu li se aduceau libaţii de vin, ci de apă amestecată cu miere, iar jertfele nu li se închinau decît noaptea, ca şi celorlalte divinităţi din tărîmul lui Hades.

20 Această indicaţie de mişcare, ca şi cele cîteva care urmează pînă la „dublu mormăit şi strigăt" există ca atare în manuscrisele bizantine. Restul indicaţiilor din această versiune a trilogiei aparţine traducătorului.

21 Prezenţa paricidului Oreste în templul delfic a contaminat şi lăcaşul zeului de miasmă. În caz de crimă, teama religioasă de contaminare, de impurificare, îşi găsea la Atena expresia într-o anumită procedură : rudele victimei, înainte de a depune plîngere în faţa arhontelui, proclamau împotriva criminalului interdicţia de a se mai arăta în temple şi în agora, pentru a se evita contactul molipsitor cu ceilalţi.

22 O lege străveche, căruia sunt obligaţi să i se supună chiar şi Olimpienii, prescrie fiecărui zeu să-şi îndeplinească numai propria menire. Uzurparea prerogativelor sau încălcarea domeniului de acţiune al altor divinităţi este o manifestare de *hýbris*, condamnabilă atît la muritori cît şi la nemuritori. Crimele nu sunt de competenţa Olimpienilor ; pedepsirea lor este rezervată Eriniilor. Apolo, ocrotindu-l pe Oreste, a încălcat divina împărţeală.

23 Răzbunarea unei crime este implacabilă, fie că o înfăptuiesc Eriniile, fie celelalte duhuri din Infern.

24 Hera, amintită aici în ipostaza de *Teleia* („cea care duce nunţile la bun sfîrşit"), şi Zeus erau ocrotitorii căsătoriei.

25 Alt nume al Afroditei, derivînd de la Kypros (Cipru), insulă în care zeița dragostei era obiectul unui cult particular de influență asiatică, mai cu seamă în templul de la Paphos.

26 Pallas este în general un epitet ritual, solemn, al zeiței Atena, numită adeseori Pallas-Atena.

27 Hades este închipuit aici ca un verificator de conturi atoatevăzător, care înscrie faptele și gîndurile oamenilor, în vederea inevitabilei judecăți.

28 Între scena precedentă de la Delfi și cea desfășurată acum la Atena s-a scurs o bună bucată de vreme, poate cîteva luni, în care Oreste s-a purificat prin suferință și printr-un sacrificiu expiatoriu. Vărsarea de sînge nu putea fi spălată decît prin jertfă de sînge.

29 Unul din epitetele Atenei este *Tritogeneia*; pentru explicarea acestuia, tradiția susținea că zeița s-a născut pe malurile fluviului Triton din Libia (Africa), care unea lacul Tritonis cu Mediterana.

30 Cîmpul teribilei bătălii dintre zei și giganți, localizat în peninsula Chalkidica (Macedonia).

31 Jurisdicția Eriniilor se întinde atît asupra criminalilor vii, cît și asupra celor din lumea umbrelor. În versurile următoare se afirmă iarăși legea talionului: uciderea Clitemnestrei nu poate fi răscumpărată decît prin sacrificarea lui Oreste.

32 Titanida Leto (Latona) i-a născut pe „gemenii lui Zeus", Apolo și Artemis.

33 Din sîngele jertfelor ce li se închină.

34 Straiele albe, de sărbătoare, aparțineau cultului zeilor Olimpieni. Negrul era culoarea divinităților infernale.

35 Ares, zeul lacom de sînge, încorporează pornirea ucigașă, exercitată în cazul acesta nu asupra dușmanilor pe cîmpul de luptă, ci asupra rudelor, în casă. De aceea Corul vorbește despre un Ares domestic, îmblînzit, civilizat, însă nu mai puțin criminal.

36 Eriniile se denumesc pe ele însele *Semnai*, un epitet ritual folosit la Atena, care înseamnă, de fapt, Augustele (cele ce inspiră venerație, respect, teamă).

37 Comentatorii recunosc aici o influență orfică, „mlaștina", „smîrcul" exprimînd regiunea din Hades rezervată celor neinițiați în mistérii.

38 Se pare că este vorba de promontoriul Sigeion, în Asia Mică, (Troada), la intrarea în strîmtoarea Helespont, teritoriu pe care atenienii și l-au disputat cu mytilenienii, pînă în vremea lui Pisistrate (secolul VI); aceasta l-a cucerit definitiv pentru cetatea zeiței Pallas.

39 Denumire pentru atenieni, după faimosul rege legendar al Atticei.

40 Un fel de cuirasă sau scut din piele de capră, făcînd parte, împreună cu lancea și coiful, din însemnele Pallas-Atenei. Caii puternici din versul următor, înhămați la carul fantastic al egidei sunt înseși vînturile.

41 Lumea subterană a lui Hades.

42 Regele Lapiților tesalieni era considerat de Eschil, care a scris și o tragedie *Ixion*, drept întîiul criminal și totodată întîiul suplicant. După ce s-a căsătorit cu fiica lui Deioneus, a refuzat să-i dea socrului prețul făgăduit înainte de nuntă în schimbul soției și l-a ucis, aruncîndu-l într-o groapă plină cu cărbuni aprinși. Drept urmare a înnebunit. Dintre toți zeii doar lui Zeus i-a fost milă de Ixion și a consimțit să-l purifice și să-i redea sănătatea. Însă el s-a dovedit nerecunoscător, îndrăgostindu-se de Hera și încercînd s-o siluiască. Dar Zeus prevăzuse nelegiuirea și plăsmuise un nor cu înfățișarea zeiței. Ixion s-a unit cu această fantomă, dînd naștere rasei centaurilor. Zeus l-a condamnat, legîndu-l de o roată în flăcări, pe care a lansat-o să se învîrtă de-a pururi în spațiu.

43 Atena exprimă, nuanțat, ideea că un judecător individual, fie muritor, fie zeu, nu este în măsură să decidă în cauza lui Oreste, ci doar — așa cum va arăta mai departe — o instanță colectivă, un tribunal.

44 Probele și mărturiile în procesele criminale se depuneau sub prestare de jurămînt.

45 Eriniile, plăsmuiri din prima generație divină, erau apărătoarele dreptului arhaic (în virtutea căruia, în materie de crimă, ispășirea, cu pronunțat caracter ritual, însemna „sînge pentru sînge") față de noul sistem juridic întemeiat pe ordine și rațiune, reprezentat de Apolo, fiul lui Zeus Olimpianul. Din punctul de vedere al Eriniilor, care apărau stabilitatea familiei, crima cea mai abominabilă este paricidul și ea nu poate fi ispășită prin sacrificii purificatoare.

46 De la *mainomai*, a înnebuni; femei cuprinse de entuziasmul și furia delirantă a cultului dionisiac. Eriniile Corului se numesc pe ele însele Menadele adică Smintitele, Zăludele.

47 Chiar și în ordinea divină, cu atît mai mult în cea socială, trebuie să domnească măsura și nu capriciile, extravaganțele și ne-legiuirile puterii.

48 În ultimele două strofe este afirmată iarăși apăsat o idee scumpă lui Eschil, anume, că îmbogățirea, mai ales cea izbutită repede și pe căi dubioase, reprezintă o gravă *hýbris*, care duce la pieirea nesăbuitului, concretizată aici prin frumoasa imagine a corăbiei ce se sfărîmă de stînca submarină.

49 Tirenienii, adică etruscii, locuitorii Tireniei (Etruriei) erau, după unii, inventatorii trompetei. Trompeta cunoscută sub denumirea de tireniană era un instrument lung, cu pavilionul răsucit (A. J. Reinach).

50 La lupte, care se desfășurau în trei runde, era declarat învingător cel care își culca de trei ori adversarul la pămînt.

51 Apolo se prezintă pe sine ca un intermediar între voința lui Zeus și sorțile muritorilor.

52 Amazoanele alcătuiau un trib de fecioare războinice, locuind pe coastele răsăritene ale Heladei și în Asia Mică. Ele își tăiau sînul drept, ca să poată trage mai bine cu arcul.

53 Părere comună cu o teorie fiziologică a lui Anaxagoras.

54 Pallas Atena s-a născut gata înarmată din capul lui Zeus.

55 Atenienii, după numele unuia dintre strămoșii mitici, tatăl lui Tezeu.

56 Areopagul a fost prima instituție juridică ateniană întemeiată pe colina lui Ares (*Areios-págos*) pentru a da hotărîri în cazurile de omucidere. Versurile se referă, mai departe, la un episod obscur din războiul mitic dintre atenienii, conduși de Tezeu, și Amazoane. Instalarea trupelor de Amazoane pe Areopag pare să fie inspirată mai degrabă din războaiele medice cînd, în anul 480, perșii au asediat Acropola.

57 Se considera că sciții și dorienii din Pelopones sunt înzestrați, în mod exemplar, cu simțul dreptății și că au instituțiile cele mai bine întocmite.

58 Basileu tesalian, fiul lui Creteus și tatăl lui Admet. În preajma morții sale, Apolo a înșelat Moirele (Parcele), îmbătîndu-le cu vin, și a obținut de la ele învoirea ca în locul lui Pheres să moară o altă persoană. Alcesta, soția lui Admet, primește să se substituie socrului său și să descindă în lumea lui Hades. Subiectul este tratat, de Euripide, în tragedia *Alcesta*.

59 Apolo a fost silit — drept ispășire pentru uciderea Ciclopilor — să slujească la un muritor. Astfel a intrat ca păstor la curtea lui Admet, care s-a dovedit a fi un stăpîn generos.

60 Pallas a fost zeița fecioară prin excelență.

61 Aluzie străvezie la tratatul dintre Argos și Atena din anul 461. După unii, Eschil, avînd în vedere implicațiile acestei alianțe, a mutat capitala Atrizilor de la Mykene unde fusese în fapt — după cum au dovedit mai tîrziu și descoperirile arheologice ale lui Heinrich Schliemann — la Argos.

62 Templul Erechteion pe Acropole, închinat regelui ctitor al cetății, lui Erechteu, celui născut de Gaia. După Mazon ar fi vorba despre însăși cetățuia Acropolei, sediul vechilor regi ai Atenei.

63 Puterea binecuvîntată a Eriniilor — ca și a altor divinități ale pămîntului — urmează să asigure belșugul recoltelor, turmelor de animale și ale vlăstarelor omenești.

64 Corul se referă la minele de argint ale Atticei, una din bogățiile statului, considerată dar al zeilor.

65 Ca și Eriniile, Moirele sunt fiicele Nopții, zămislite la începuturi, fără tată.

66 Cel care ocrotește adunările publice (de la *agorá*) în care se luau deciziile politice și judiciare și, bineînțeles, se țineau discursuri.

67 Poetul ia poziție împotriva războiului civil, care sleiește țara. Legea talionului, în virtutea căreia familia victimei trebuia să se răzbune asupra ucigașului, întreținea un lanț de vendete și ducea la istovirea cetății. Era firesc ca statul să preia sarcina pedepsirii vinovaților, prin tribunalul penal instalat de Areopag, care în timpul lui Eschil pronunța sentințe în cauzele de crimă cu premeditare.

68 Alt rege legendar al Atticei, fiu — ca și Erechteu — al Gliei.

69 Se pare că procesiunile cu torțe făceau parte din cultul atenian al Eriniilor. Acestea, venerate mai degrabă ca zeițe binevoitoare (*Eumenides*), și ca redutabile, auguste *(Semnai)*, aveau un sanctuar într-o crăpătură adîncă, la poalele Areopagului.

70 Fruntea, elita țării. Din sacrul cortegiu alcătuit aici rezulta că făceau parte mai cu seamă femeile.

71 Atît tăcerea, cît și chiotul prelung despre care cîntă Alaiul reprezintă momente rituale. O asemenea ceremonie se desfășura anual la Atena, noaptea, în reculegere, la lumina torțelor.

72 Alaiul face elogiul păcii încheiate între Erinii și atenieni și, mai deasupra lor, între Zeus și Soartă. Ordinea veche, necruțătoare a Moirei și a Eriniilor, și ordinea nouă, mai rațională a Olimpienilor, au fost împăcate pe Areopag, de o instanță mai mult omenească decît divină.

CUPRINS

Lector : FLORIN CHIRIŢESCU
Tehnoredactor : NICOLAE ŞERBĂNESCU

Tiraj 29 470 ex. broşate. Bun de tipar 7.08.1979. Coli tipar 14.

Tiparul executat sub comanda
nr. 153 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti,
Republica Socialistă România